

'93/1

Szennay András: Lassú ébredés (Kathpress Interjú)

Beszélgetés Lukács Lászlóval

Kipke Tamás: Hangulatjelentés

Wildmann János: Mit akart a zsinat?

A szabadkőművességgel vádolt Ráhner védelmében

Katolikus sajtó – Cenzúra?

Egyházforum

Alapítók:

Wildmann János és Paul M. Zulehner

Kiadó:

Egyházforum Alapítvány
Titkár: Mohos László

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:
1158 Budapest, Thököly u. 74.
(Tel.: 272-24-05)

Nyugaton: Kirchenforum für Ungarn
Postfach 6415,
CH-6000 Luzern 6.

Szerkesztőbizottság:

Dévény István (Perspektíva, Folyóiratszemle)

Farkas Beáta (Egyház és társadalom)

Hegyi Gyula

Kamarás István

Máté-Tóth András (főszerkesztő, Folyamatok)

Mustó Péter SJ. (Lelkiség)

Ranschburg Ágnes

Winkler Lajos (olvasószerkesztő, Szemlézgető)

Egyes szám ára: 90,- Ft (Nyugaton 7,50 SFr)
Évi előfizetési díj: 300,- Ft (Nyugaton 28,00 SFr)

Bankszámla:

Magyarországon: MHB 325-11626

(deviza: MHB 402-5331-941-31)

Nyugaton: Kirchenforum für Ungarn e. V.
60-85911-2, Luzern.

Olvasóink leveleit a szerkesztőség címére kérjük. Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki. Nem kért kéziratokat nem őrzünk meg és csak kérésre küldünk vissza.

HU ISSN 1215 0630

TARTALOM

Előszó	3
SÚLYPONT	
Schermann Rudolf, Egyházi sajtó – lojalitás és kritika ..	6
Beszélgetés Lukács Lászlóval	10
Hegyi Gyula, Van-e sajtópolitikája az egyháznak? ..	21
Simonyi Gyula, Ha egyházi, akkor szamizdat?	27
Bitskey Botond, Egyház és a televíziózás	35
Somorjai Ádám, Kalandom a KAIROSZ-szal	42
PERSPEKTÍVA	47
Vészhelyzet a keresztény sajtóban – Etikátlan médi- ák Sajtó és erkölcs – Korszerűen fogalmazva	
Szennay András OSB, Lassú ébredés (interjú)	59
Kipke Tamás, Hangulatjelentés	71
FOLYAMATOK	77
Világiak az egyházban — Magyar Katolikus Újságí- rók Szövetsége — Kézfogás és aranymise — Vitéz kananok és tábori lelkészet — Tanmese	
FOLYÓIRATSZEMLE	83
Drewermann és az egyházi gyakorlat — Etika az ok- tatásban — Belső engedelmesség — Világkatekiz- mus és a hitoktatás — Levélváltás a történelem- szemléletről	
ZSINAT	
I. Mit akart a zsinat? Liturgikus konstitúció (Wildmann János)	97
A megvádolt Rahner védelmében	106
SZEMLÉZGETŐ	110
A.Müller: Kereszténység – gettó vagy kivonulás; A názáreti Jézus vallása; A legnagyobb kisebbség; L.Goppelt: Az Újszövetség teológiája; Egyházkö- zségi Képviselőtestületek Szabályzata	
Olvasóink leveleiből	118

Kedves Olvasók!

A Hittani Kongregáció 1992. március 30-i dátummal instrukciót adott ki a társadalmi kommunikációs eszközök alkalmazásáról a tanításban. Az egyház és a média viszonyát a II. vatikáni zsinat *Inter mirifica* konstitúciója óta az egyházi törvénykönyv mellett a *Communio et progressio* és az ennek 20. évfordulójára kiadott *Aetatis novae* szabályozza. Utóbbi kettőt a pápai média-tanács adta ki. Foley érsek szerint, aki e tanács elnöke, a Hittani Kongregáció által kiadott új dokumentum csupán „összefoglalja az egyházjog vonatkozó paragrafusait”. Ezek szerint a katolikus szerzők kötelesek írásaik megjelentetése előtt az illetékes főpásztoroktól ún. *approbatot* vagy engedélyt kérni. „Az egyház pásztorainak kötelessége és joga megkövetelni, hogy a krisztushívők által kiadásra kerülő hitre vagy erkölcsre vonatkozó írásokat az ő előzetes ítéletüknek vessék alá; valamint helyteleníteni azokat az írásokat, amelyek a helyes hitnek és a jó erkölcsnek kárára vannak.” (CIC 823. kán. 1. par.) A megyéspüspökök különös megfontoltsággal mérlegeljék, hogy milyen feltételekkel adnak engedélyt arra, hogy a klerikusok és a szerzetesek olyan újságokban vagy folyóiratokban publikáljanak, melyek a katolikus vallást és a jó erkölcsöket általában támadni szokták. A laikusok is csak megfelelő és ésszerű okból írjanak ilyen helyekre, de őket nem köti engedélyhez sem a jog, sem az új instrukció. (Vö. 831. kán. 1. par.)

Az instrukció bevezetője azzal indokolja az egyébként ismeretes törvények újbóli hangsúlyozását, hogy „általánosságban is, de különösen a könyvek révén ma egyre több téves gondolat terjed”, ami miatt a „pásztorokat bátorítani és erősíteni kell felügyeleti feladatuk ellátásában”. Az egyházjog kánonjai a szabadságot biztosítják: az egyes hívőkét, akiknek joga az evangélium üzenetének tiszta és teljes megismerésére, a lekipásztori munkatársakét, teológusokét és minden katolikus újságíróét, akinek joga van gondolataik közlésére a hit és az erkölcs valamint a pásztoroknak kijáró tisztelet sérelme nélkül.

Ha a magyar sajtóvitáktól felszabdalt média-vidéket nézzük, másra sem vágyhatunk, csak arra a szabadságra, mely a hírre és a hallókra figyelve tanít, tájékoztat és tart tükröt. Az a küzdelem azonban, melyet a világegyház immár 150 éve vív a modern világ e találmányával, a magyar egyházban a két háború között lángolt fel, majd az Allami Egyházügyi Hivatal cenzúrapolitikája révén hibernálódott. Bangha Béla még azzal igyekezett katolikus sajtópolitikát teremteni, hogy az egyház erős várának bástyáira elszánt és szorgos sajtóapostolokat állított, akik egyrészt leleplezték a ferdítő, erkölcstelen, zsidó sajtómaffiát, másrészt gyógyító áfiumot osztottak a megmételtyezett katolikus olvasótábornak. A II. vatikáni zsinat kiköltöztette az egyházat hadállásaiból és a gonosz világ elítélése helyett a világi folyamatokban megmutatkozó isteni üzenet felismerésére, a világgal való bátor dialógusra indította. A sajtó nem ellenség, nem is barát, hanem az Isten népén belüli párbeszédnek modern házteteje, amellyel lehet jól és rosszul bánni.

De hol találjuk egyházunkban ezt a párbeszédet? Az egyház kiképzőhelyeinek folyosóin, de a tantermekben alig; a templom előtti lépcsőkön és tereken, de az egyházközség fórumain alig; a szerkesztőségi szobákban, de az egyházi lapok hasábjain alig; a Püspöki Kar ülésein és a szünetekben, de a nyilatkozatokban és kommunikékbén alig. Amíg pedig a beszélgetések eleve gyanúsak, s ha valami mégis kiszivárog belőlük, akkor sértődések és ejnybejnyék érkeznek, addig a sajtó az egyház élete helyett tetszhalottságát közvetít(het)i csupán. Amíg az egyházi sajtósok kidolgozatlan szabályok, kétes hagyományok és improvizáló személyes döntések kiszolgáltatóitjai, addig el sem várható tőlük, hogy eleget tegyenek a zsinatnak: „emberies és krisztusi szellemmel megtölteni ezeket a találmányokat, melyek csak így felelnek majd meg teljesen az emberiség nagy várakozásának és Isten elgondolásának” (IM 3.).

Amikor elhatároztuk, hogy külön számot szentelünk az egyházi sajtó témájának, szándékunk az volt, hogy szerény lehetőségeinkhez képest bemutassuk a sajtó saját

törvényszerűségeit és támává tegyük azokat a jellegzeteségeket, melyek a magyar egyház nyilvánosság előtti párbeszédét jellemzik. Nem tagadjuk, hogy van bennünk némi aggodalom amiatt, hogy a katolikus sajtó munkatársaitól számos tisztázatlan, törvényen kívüli cenzúráról kellett hallanunk. Ugyanakkor reménykedünk is abban, hogy a külső cenzúra alól felszabadult sokféle egyházi sajtótermék előbb-utóbb minőségi versenyre kel, melynek döntőbírái az egyre kritikusabb olvasók lesznek, akik maguk is mindinkább tudatára ébrednek abból eredő felelősségüknek, hogy Isten rájuk is bízta örömhírének egyik nélkülözhetetlen szeletét.

1993. március

A SZERKESZTŐK

Az Egyházfórum Alapítvány ezúttal mond köszönetet minden kedves előfizetőjének, akik az előző számhoz csatolt kérésünknek eleget téve az előfizetési díjnál többet adtak postára. Ezzel nemcsak nagylelkűségüket és folyóiratunkhoz való ragaszkodásukat fejezték ki, hanem egyúttal lehetőséget adtak arra is, hogy a rászoruló élhessenek a számukra felkínált kedvezményes előfizetéssel. Így a kétkulcsos ÁFA bevezetése miatt csak a bolti árat kellett emelnünk, az előfizetői díjat nem.

Alapítványunk továbbra is bízunk abban, hogy olvasóink és ismerőseik, akik szívesen tesznek a 2. vatikáni zsinathoz méltóbb magyar egyházi gyakorlatért, alapítványunkat nagylelkűen támogatják. E támogatások nélkül ugyanis nem tudjuk teljesíteni könyvkiadási programunkat.

Mohos László
titkár

SÚLYPONT

SCHERMANN RUDOLF

1932-ben született, először a budapesti Hittudományi Akadémián, majd — 1956-os emigrációja után Ausztriában — teológiát tanult. Számos emigráns újság és a Szabad Európa Rádió, majd az ORF munkatársa. Ma az alsóausztriai Reisenberg plébánosa és az általa alapított Kirche Intern című havilap főszerkesztője.

Egyházi sajtó: lojalitás és kritika

Az egyházi sajtó Magyarországon felszabadult az Állami Egyházügyi Hivatal cenzúrája alól. Védettségét elveszítette — szabadságát megnyerte. A magyar egyházban lejátszódó folyamatok sokfélesége, az egyház küldetésének teljesíthetősége szempontjából korszakos jelentősége egy olyan magyar katolikus sajtót követel, amely szakmailag kifogástalan minőséggel, az evangélium iránti valódi elkötelezettséggel és a mai magyar társadalmi folyamatokkal vállalt szolidaritással teljesíti az egyház által erőteljesen hangsúlyozott küldetését. Ezt a feladatot sem az országban, sem az egyházban nem légyeres térben végzi. A társadalmi erők, a hívő és nemhívő, lojális vagy szuperkritikus olvasók egyik oldalról, az egyház hazai és római vezetői a másik oldalról számos, egymással gyakran nehezen összeegyeztethető elvárásokkal lépnek a keresztény sajtó elé. Ezt — Ausztriában dolgozó katolikus újságíróként a magam lehetőségei szerint figyelve —, csak saját tapasztalataimat és meglátásaimat kínálhatom fel megfontolásra. Az osztrák egyházi sajtónak természetesen sok szempontból más a helyzete a médiumok között, mint a magyaré. Azt hiszem, azonban, nem hiábavaló, ha a mi gondjainkról nyíltan beszélek, hiszen lehet, hogy ezek már most is, de a közeli jövőben biztos, hogy a magyarországi kollégákra is ráköszönnek.

Abból a tényből kell kiindulnunk, hogy az egyházi sajtó tevékenységét az egyház vezetői mindig is „szószéki

zsurnalizmus"-nak tartották. Az egyházi sajtónak az a kötelessége, hogy teljes engedelmességet tanúsítson a pápa, a bíborosok, püspökök és papok iránt, egyszóval a szószékek iránt, s legyen az igehirdetés meghosszabbított karja.

A véleménynyilvánítás szabadságát a „profán”, szekularizált társadalom, a francia forradalom vívta ki — tehát eleve gyanús, felforgató, voltaképpen istentelen. E nézetet számos pápai enciklika és beszéd igazolja. Erre a nézetrendszerre alapozta a két háború között P. Bangha Béla jezsuita a magyar sajtóapostolságot, s teremtett vele máig ható hagyományt.

A helyzet ma sem más. Igaz ugyan, hogy a megfelelő zsinati dekrétumok és az újabb pápai enciklikák alapján a hierarchia tagjai hangsúlyozzák, hogy semmi kifogásuk a felnőtt és kritikus egyházi sajtó ellen, valójában többségük mégis allergiás a kritikára. Sokan semmiképpen sem nyugszanak bele abba, amit minden politikusnak el kell tűrnie, hogy ti. működését a nyilvánosság megtárgyalja és megítélje.

Bár az egyház társadalmi intézmény (is), és vezetősége teológiai és társadalmi értelemben egyaránt ragaszkodik a láthatósághoz — a „hegyre épült város” csak egyike a vonatkozó teológiai megjelöléseknek —, ugyanakkor nem csak a püspökök azok, akik megsértődnek és mérgesek, ha dicséreten kívül kritikát is olvasnak magukról. Ez utóbbit némely, egyébként haladónak mondható, keresztények is „fészekbepiszkításnak” tartják vagy a kritikusokat azzal vádolják, hogy az egyház ellenségeinek malmára hajtják a vizet. E jóakaratók szerint az egyházi vitákat magunk között, a nyilvánosság kizárásával kellene rendezni. Arra viszont nem gondolnak, hogy a mai nyílt, pluralista társadalomban az ilyen eljárás bizalmatlanságot kelt és azt sugallja, mintha az egyház el akarná kendőzni arcán a ráncokat.

Még hosszú időre lesz szükség ahhoz, hogy az egyház megszokja és megtanulja a nyílt és elfogadó magatartást, ami a sajtó világában magától értetődő. Ma még rendkívül ritka esemény, ha pl. egy püspök egy olvasói levél formájában párbeszédbe kezd, s védekezik egy igazságtalannak tartott beállítás ellen. Az ilyesmit legtöbbször egyszerűen rangon alulinak tartják. Érzékenységüket, amibe büszke-

ség és sértettség vegyül, inkább kulisszák mögötti „átkokban” élük ki, miközben megpróbálják az illetékességi körükbe tartozó, kényelmetlen újságírókat vagy sajtóterméket elhallgattatni.

A keresztények felvilágosodása és öntudatra ébredése fordulatot hozott az imént vázolt magatartást illetően. A keresztény újságírók nem kívánnak többé báránycsövek, szócsövek vagy lelki visszhangok lenni az éber pásztorok nyájában, hanem egyenjogú partnerek az egyházon belüli és kívüli területen egyaránt.

Ebből a magatartásból természetesen feszültségek fakadnak, ha egy főpásztor egyházmegyéjének újságját szócsőnek tartja. A főszerkesztők ilyen esetekben — meggyőződésből-e vagy gyengeségből — gyakran nemcsak kiszolgálják a „laptulajdonos igényeit”, hanem egyenesen elébe is sietnek. Ekkor azonban a fel nem vállalt feszültség át-helyeződik az újság és az olvasók közé.

Azért nem szabad azt hinnünk, hogy az egyházi sajtóban dolgozó újságírók egytől egyig olyan emberek, akik aszerint a mottó szerint dolgoznak, hogy „akinek a kenyerét eszem, annak a nótáját fújom”. Inkább arról van szó, hogy egyéniségüknek és vérmérsékletüknek megfelelően, különbözőképpen ugyan, de gyakran irigylésre egyáltalán nem méltó helyzetben vannak. Csak kevés — anyagilag független — kolléga teheti meg, hogy ebből levonja a megfelelő következtetéseket és más szakma vagy más munkahely után nézzen. Ezt a problémát a Kirche Intern egyik munkatársa korábbi egyházi munkahelyére vonatkozóan úgy fejezte ki: „torkig voltam azzal, hogy az olvasóknak valami olyasmit kell eladnom, amivel képtelen vagyok azonosulni”. Az ilyen helyzetben természetesen erős a kísértés, hogy megpróbáljunk úgy úszni, hogy közben ne legyünk vizesek.

Itt érkezünk el a mai egyházi vagy az egyház anyagi támogatásával működő keresztény újságírás egyik fontos jellemzőjéhez. A kollégák egyfelől arra törekszenek, hogy többé-kevésbé visszafojtott kritikával megtartsák a felvilágosultabb olvasókat, másfelől pedig igyekeznek dicsérletekkel és megnyugtatókkal saját fejük fölül elhárítani az ítéletet. Ezt az egészet pedig ellátják a „békességszerző”, vagyis „igazi keresztény” sajtó címkéjével.

Ma azoknak az egyházi újságíróknak megy jól, akik leplezik a „gonosz világot”, azt azonban, ami az egyházon belül történik, csak dicsérik és igazolják vagy elhallgatják. Opportunizmusukat azután azzal magyarázzák, hogy sokkal fontosabb dolgokról is lehet írni, nem csak mindig az egyházi problémákról. Az ilyen rendszer pedig természetesen magába szívja a karrieristákat, köpönyegforgatókat, akik a nyilvánosság előtt egészen másképpen beszélnek, mint szűk, bizalmas körben.

Az ilyen jelenségek ellenére megdöbbentő és dicséretes, hogy a keresztény sajtó a rádióban és a televízióban is mi mindent hoz nyilvánosságra: egyre gyakoribbak a jól előkészített és kritikus anyagok, a valóságnak, tehát az emberek érdeklődésének és érzéseinek megfelelő információk. Figyelemre méltó az a törekvés is, amellyel a zsinat és a felejthetetlen XXIII. János pápa ösztönzéseit ébren tartják. Annál inkább tiszteletet érdemelnek ezek a munkák, mert az egyházban a restaurációs körök részéről újra terjed az antiintellektualista „boszorkányüldözés” és az a középkori értetlenség, amivel a keresztények a gonosz világot csak kárhoztatni tudják — természetesen az „újraevangelizálás” — jelszavával.

A keresztény újságírás Ausztriában a minőségével tűnt ki, s vált a média-koncertben egyenrangú partnerré — bár a botránykrónikások és agnosztikus zszurnaliszták ezt igyekeznek nem tudomásul venni.

A keresztény újságírókra az a feladat vár, hogy lerázzák magukról az újközépkori szájkosarakat és felelős keresztényekként önálló véleményüket megfogalmazva végezzék munkájukat. Forduljanak oda az emberi igények és bajok felé, és az egyházi gyakorlatot ne a neobarokk pompa szerint, hanem a valódi, személyes súlya alapján értékeljék. Tina Turner esetében a hatást a smink, a hang és a koreográfia váltja ki; egy püspök vagy egy pap azonban csak azzal válthat ki pozitív hatást az olvasókban vagy nézőkben, ha szavai és tettei egybevágnak, ha az evangéliumot személyes hitelességgel képviseli. Ez és csak ez a meggyőző.

Beszélgetés Lukács László piaristával, a Katolikus Püspöki Kar Tömegkommunikációs Irodájának igazgatójával

I. Az illetékesség körei

Egyházforum: *Mielőtt a katolikus sajtó helyzetéről kérdeznénk, engedjen meg egy személyes kérdést. Hogyan került ebbe a nehéz, mondhatni bizalmi állásba?*

Lukács László: Ami a végzettségemet illeti, a teológia mellett magyar és angol irodalom szakot végeztem az egyetemen. 1963-tól 1984-ig tanítottam rendünk kecskeméti gimnáziumában. Ebben az időben az iskola és a diákokthon szinte minden energiámat lekötötte. De amennyire a lehetőségek engedték, szívesen tartottam lelkigyakorlatokat diákoknak, kispapoknak, paptestvéreknek, s jelent meg egy-egy cikkem. Írásra először Sík Sándor, majd Rónay György bízott meg, még kispap koromban. Elsősorban a Vigiliában jelent meg az, amit írtam, talán ezért sem véletlen, hogy 1978-ban meghívást kaptam arra, hogy a Vigilia szerkesztőbizottságának tagja legyek. Ilyen előzmények után bízott meg 1984-ben Lékai László bíboros a Vigilia szerkesztésével. Rendi előjáróim ehhez megadták az engedélyt, s Budapestre helyeztek. Hittudományi főiskolánkon itt átvettem a fundamentális, majd a dogmatika tanítását, s mondhatom, a mai napig is ezt tartom a legkedvesebb munkámnak. A lelkigyakorlatokon és a tanításban érzem magam igazán otthon.

1989 őszén Paskai László bíboros, primás, a Magyar Katolikus Püspöki Kar akkori elnöke, a kar egyhangú hozzájárulásával kinevezett a Püspöki Kar Tömegkommunikációs Irodájának igazgatójává. Ennek az évnek végén Magyar Ferenc nyugdíjba ment, s ekkor kértek föl arra, hogy vegyem át tőle az Új Ember felelős szerkesztői és kiadói tisztét. Egyben felhatalmazást kaptam arra, hogy az

új lehetőségekhez és körülményekhez igazodva szervezem át a lap profilját és belső struktúráját.

Nyilvánvaló, hogy ezt a szerteágazó munkát egyedül képtelenség elvégezni. Nagy segítségemre volt Rónay László irodalomtörténész, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem professzora, aki főszerkesztőként átvette az Új Ember szerkesztését, helyettesével, Kipke Tamással együtt. A Vigilia körül pedig részben egy baráti, tanácsadói körből, részben hivatalosan is működő szerkesztőbizottságból egész műhely alakult ki, amely a mai napig is sokat segít a tájékozódásban, a lap profiljának alakításában és a tényleges szerkesztői munkában.

Külön, javarészt anyagi-gazdasági természetű feladatkört jelent a felelős kiadói megbízatás – ebben kitűnő gazdasági szakemberek munkájára támaszkodhatom. Tudni kell ugyanis, hogy hazánkban a katolikus sajtó az egyház részéről nem részesül anyagi támogatásban. Más országokban a sajtóapostolságra komoly gondot fordítanak, s érte jelentős anyagi áldozatokat is hoznak, de a mi egyházunk köztudott nincstelensége ezt a támogatást nem tette lehetővé. Ennek következtében az Új Embernek nemcsak önmagát kellett fenntartania, hanem támogatást kellett és kell nyújtania a Vigiliának, a Teológiának s a Magyar Kurirnak is.

Egyházforum: *A „pletykák” szerint több mint tíz hazai és külföldi sajtófunkciója van. Mi itt az igazság a száraz tények szintjén?*

Lukács László: A számokkal persze lehet bűvészkedni, jóindulatúan meg maliciával is. Az említett lapok önállóan végzik munkájukat, a főszerkesztő irányítása alatt, a felelős kiadónak a tartalmi vonatkozásokba nincs beleszólása, „csak” a megjelentetés anyagi háttérét kell biztosítani. A valódi terhet itt a kiadóhivatal gazdasági vezetése viseli – nekik kell gondoskodniuk a lapok technikai előállításáról, terjesztéséről, az adminisztrációról.

Egészen másjellegű feladatot jelent a Tömegkommunikációs Iroda. Hasonló intézmény minden országban működik, többnyire nemcsak országos, hanem egyházmegyei szinten is. Nálunk sem az én kinevezésemmel jött létre,

hanem már korábban megalapították, de csak elvben létezett, szintén Magyar Ferenc vezetése alatt. Gyakorlati funkciója azonban – az egyház tevékenységének jól ismert korlátai miatt – nem lehetett. Egyik legelső feladatunk az volt, hogy rendszeres belső tájékoztatást adjunk arról, milyen cikkek jelennek meg a magyar sajtóban az egyházakról, a vallásról. Így indítottuk meg 1989 végén sajtófigyelőnköt, amely sokszorosított formában, hetenkint jelenik meg azóta is, „Egyházunk a sajtó tükrében” címmel.

Fontos feladat az egyház és a társadalom jobb kommunikációja érdekében a világi sajtó szakembereinek kellő tájékoztatása. Ezt a feladatot a Magyar Kurir látja el. Tudósításait most már faxon, naponta küldik el azoknak, akiknek fontos gyorsan hozzájutniuk a hírekhez. Belekapcsolódtunk a katolikus hírügynökségek középeurópai hálózatába is, amely 1992 júniusában alakult, s így a magyar egyházzal egyre több hiteles információval találkozhatunk az európai katolikus sajtóban is.

A sajtó tájékoztatása persze nemcsak írásos kiadványok formájában történik, hanem élőszóban is. Gyakran keresnek meg konkrét kérdésekkel, belföldről és külföldről egyaránt, kérnek információt, tájékoztatást személyesen vagy telefonon. Itt említeném meg, hogy 1986 óta tagja vagyok az UCIP-nek, a Katolikus Újságírók Világszövetségének, 1989 óta pedig az Európai Régió elnökévé választottak, négy évre. Ebben a minőségemben kaptam meghívást 1991 novemberében arra, hogy vegyek részt megfigyelőként az európai püspökök szinodusán Rómában. Munkatársaimmal együtt így rendszeresen jelen vagyunk az európai katolikus egyház médiaszakembereinek összejövetelein, mind püspökkari szinten, mind a katolikus világszervezeteken keresztül, mind a gyakorlati munkát végző szakemberek tanácskozásain át. Fontosnak tartom a magyar katolikus sajtó, de az egész magyar egyház szempontjából is, hogy külföldön ismernek és becsülnék minket, hogy benne lehetünk az európai katolikus sajtó vérkeringésében. Kivánatos volna persze, hogy ez a tevékenység minél szélesebb körben ismertté váljon hazánk-

ban is – itt sokat tehet a Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége is, amely nemrég tartotta tisztújító közgyűlését.

Egyházfórum: *Amióta Ön vezeti a „hivatalos” katolikus sajtóéletet, számos személyi és egyéb változás történt: a Magyar Kurirnak két előd után szeptember óta új főszerkesztője van, új rádiós és televíziós munkatársak nevével találkozunk. A személyi változásokon túl pedig elsősorban az szembetűnő, hogy a „felügyelete” alatt működő sajtótermékek közelebb kerültek a jelenhez. Milyen koncepció alapján kezdeményezi ezeket a változtatásokat, mennyi ebben az Ön személyes intézkedése, s mennyiben csak végrehajtó?*

Lukács László: A személyi változások többségét az idők fordulása hozta magával. A „hivatalos” katolikus sajtó munkatársainak jelentős része közéleti, politikai funkciót vállalt. S mivel alig vannak keresztény média-szakembereink, a legalkalmasabb munkatársak kiválasztása bizony sokáig eltarthat. A papság pedig annyira túlterhelt, hogy közülük még nehezebb volt egyházi tanácsadókat kérni. A Magyar Kurirban az említett „két előd” csupán átmenetileg, külön felkérésre vállalta el a megbízást. Szántó Tamás, a jelenlegi főszerkesztő viszont hosszabb ideig dolgozott az MTI-nél, így belülről ismeri a hírügynökségi tevékenységet, s nagy kedvvel, hozzáértéssel, lendülettel vállalta el ezt a munkát. Az eddigi eredmények megalapozhatják a reményt, hogy a Magyar Kurir hamarosan teljes értékű hírügynökséggé fejlődhet, hazai és külföldi vonatkozásban egyaránt. Hozzátehetném: a volt keleti tömb országai közül egyedül hazánk rendelkezik önálló katolikus hírügynökséggel; a lengyelek most próbálják létrehozni a magukét, jelentős amerikai segítséggel.

Külön feladatot jelentett a Tömegkommunikációs Irodán belül a rendszerváltozás következtében megnyíló új lehetőségek felhasználása a rádióban és a televízióban. Föl kellett tehát vennünk a kapcsolatot a Magyar Rádióval és a Magyar Televízióval. Köztudott, hogy a televízióban azelőtt egyáltalán nem szerepelhettek nyíltan vallási műsorok, a rádióban pedig csupán minimálisra szorított keretek között. A Magyar Televízióval Nemeskürty István elnöksége idején kezdtünk tárgyalásokat, közösen a többi

egyházak illetékeseivel. Sikerült megállapodásra jutnunk, s 1990 májusában megindulhattak rendszeresen a katolikus műsorok a televízióban. Ebben semmilyen hazai tapasztalatunk nem volt, csak külföldi példákra és a keresztyén magyar szakemberek segítségére számíthattunk.

Nagy könnyebbséget jelentett számomra, amikor 1991-ben a Sajtóirodán belül félállásban Vértesaljai László egyházi szakértőként a püspöki kartól megbízást kapott e műsorok felügyeletére és segítésére. Feladatát 1992 őszétől Pákozdi István vette át. A rádióban csupán 1992 elejétől indulhattak meg a vallási műsorok, mint emlékeztetes, látványos csaták után. E műsorok szerkesztésében szintén félállásban Papp Tamás működik közre a Sajtóiroda keretében. A kérdésre válaszolva: az új munkatársak megjelenését tehát az új munkakörök tették szükségessé.

II. A cenzúra

Egyházforum: *Ez a rossz érzéseket felidéző fogalom a katolikus egyházban pozitivumot is jelent. A CIC szerint „a hit igazságai és az erkölcs épségének védelmében az egyház pásztorainak kötelessége és joga ügyelni arra, nehogy az írások vagy a tömegtájékoztatási eszközök használata révén a krisztushívők hitében vagy erkölcsükben kárt tegyenek.” Hogyan működik ez az előzetes illetve utólagos cenzúra?*

Lukács László: Tavaly a Hittani Kongregáció egy külön dokumentumban foglalta össze az egyházi cenzúrával kapcsolatos előírásokat. Semmilyen katolikus kiadványban nem jelenhet meg, semmilyen katolikus műsorban nem hangozhat el olyan szöveg, amely eltér a katolikus hit és erkölcs tanításától vagy veszélyezteti az egyház életét. Erre természetesen a leggondosabban ügyelünk, s ha valahol mégis megjelenik homályos, netán félreérthető vagy téves kifejezés, fogalmazás, akkor arra utólag rendszerint felhívják a figyelmünket. Hozzátehetem: nemcsak püspökeink, mint az egyházi tanítóhivatal felelős vezetői, hanem az olvasók illetve a hallgatók is. A „sensus fidei-

um” jól működik, s ez, a Tanítóhivatal irányításával együtt, biztos irányítást jelent számunkra.

A sajtónak persze nemcsak a hit terjesztése a feladata, hanem az egyházon belüli nyilvánosság megteremtése, erősítése is, amint ezt már a II. Vatikáni zsinatnak a tömegkommunikációval foglalkozó dokumentuma, majd a sajtóról 1971-ben kiadott, s idehaza sajnos gyakorlatilag nem ismert szentszéki irat, a *Communio et Progressio* sürgette. Az egyház létéhez, közösség-jellegéhez hozzátartozik a kommunikáció, a katolikus sajtónak tehát segítenie kell a közvélemény kialakulását, a párbeszédet az egyház különböző tagjai, csoportjai között.

Egyházforum: *Hadd kérdezzünk itt meg konkrét példákat. A Zsinati Kör állásfoglalása az antiszemitizmusról nem jelenhetett meg az Uj Emberben, ugyanígy ugyanott az a polgári szolgálattal kapcsolatos levél sem, amelyre következőleg a Püspöki Kar pedig a levél tartalmának megfelelően egészítette ki korábbi állásfoglalását. Bulányi atya még egyszer sem kapott lehetőséget arra, hogy a katolikus sajtóban válaszolhasson az őt ért vádakra. Miközben a világi sajtó telve volt Kópháza és Algyő „ügyével”, a katolikus sajtó szinte meg sem említette ezeket.*

Lukács László: Kár volna elvesznünk a részletekben, de a fenti példák alkalmasak lehetnek néhány alapelv tisztázására.

Először is anakronisztikusnak tartom azt, hogy a „katolikus sajtót” azonosítják az említett lapokkal. Rég megszűnt ezeknek a lapoknak a monopóliumhelyzete. 1989 óta évente átlag ezer új sajtótermék jelenik meg, ezek közül legalább tucatnyi egyházi jellegű. Bárki indíthat lapot, bárki elmondhatja a véleményét bármelyik lapban, vagy akár a rádióban, a televízióban. Nem egy helyütt kapva kapnak az ilyen megnyilatkozásokon. A különböző katolikus jellegű lapok példányszámai is mutatják: a „többi” lapok együttes példányszáma meghaladja az említett, nevezzük így, központi lapokét. Hamis képet fest tehát a valóságról, aki ezeket a lapokat valami jól védett, felülről irányított bevehetetlen erődnek véli, amelyet a sajtószabadság nevében el kellene foglalni, vagy amelyik jogtalan

és igazságtalan előnyöket élvez a hallgatásra ítélt tömegekkel szemben.

Másodszor: egy szerkesztőség szuverén joga, hogy milyen írásokat tesz közzé, milyeneket nem. Minden szerkesztőséget ostromolnak különböző, gyakran igen diletáns írásokkal. A kép itt nem költői túlzás: olykor egy-egy rossz vers, nyilvános közlésre alkalmatlan írás megjelentetéséért is ádáz harcot folytatnak, nem riadva vissza fenyegetésektől vagy akár zsarolástól sem. A szerkesztőségek függetlenségét védeni kell a nyomdafestékre áhítózó önjelölt íróktól is. Ami pedig a nyilatkozatokat illeti. A szabadsággal együtt jár, hogy sokan, egyének és csoportok, sokféle ügyben nyilatkozatokat tesznek közzé. Ez a demokráciának, a tisztultabb közéletnek fontos segítője lehet. Manapság azonban mintha túlságosan elburjánoztak volna a nyilatkozatok, s ezzel együtt természetesen inflálódnak is. Megintcsak a szerkesztés munkájához tartozik, eldönteni, mikor melyik nyilatkozatot érdemes közzétenni.

Harmadszor: szintén jellemzője a mai sajtónak, sajnos gyakran a közéletnek is, a botrányok, a szenzációk keresése, olykor gerjesztése. Világszerte sokkal többen vásárolják a pletyka-lapokat, mint a tartalmas, komoly újságokat. A katolikus sajtónak ettől távol kell tartania magát – még akkor is, ha a világi sajtótermékek egy része főleg a pletykákra éhes az egyház életében is. Hosszan sorolhatnánk, hány hamis hírt röppentettek föl (tévedésből, tudatlanságból, vagy szándékos rosszindulattal?) az egyházzal az elmúlt években.

Végül: vannak olyan ügyek, amelyeket hatékonyabban lehet elintézni csendesen, a nyilvánosság kizárásával. Miért tegyük közzé egy nyílt levelet akkor, ha az abban foglalt kérés elintézhető a levél publikálása nélkül is? Így történt a polgári szolgálattal kapcsolatban. A Püspöki Kar – éppen a levélben foglalt kérés teljesítéseképpen is – egészítette ki korábbi állásfoglalását a polgári szolgálattal kapcsolatban. Visszakérdeznék: a levél íróinak az ügy elintézése volt-e a fontos, vagy pedig levelük megjelentetése, netán nevük szerepeltetése? – Fájdalom, Bulányi atya

ügye nem jutott el mindenki számára megnyugvást hozó végkifejletéig. A megoldáshoz vezető utat azonban nem segíthetjük azzal, hogy újságcikkekben, publicisztikusan közelítjük meg a kérdést. Ezzel inkább ártanánk, s magunk is a szenzáció-hajhászás hibáját követnénk el. Az Új Ember egyébként ebben az ügyben 1989 óta semmilyen fajta polémikus írást nem tett közzé, sem mellette, sem ellene. A Vigilia pedig az üldözést szenvedett papok, szerzetesek között közölte Bulányi atya emlékezéseit is.

Egyházforum: *Mennyiben adhat teret a kritikának a magyar egyházi sajtó? Az egyik magyar püspök azt mondta: semmit sem szabad publikálni, ami az egyház vezetői tekintélyének ártana, mert azt az elmúlt rendszer annyira lejáratta, hogy a katolikus sajtónak csak építenie szabad.*

Lukács László: A helyes egyensúlyt mindenütt, mindenképpen nagyon nehéz megtalálni. Ha egy újság csak a hivatalos szövegeket, álláspontokat közli, akkor közlönnyé merevedik, s nem tölti be eredeti rendeltetését. A másik végtel viszont a bulvár újságok hangvétele, vagypedig az egyházon belüli folytonos kontesztálás. Természetes, hogy mindnyájunknak nehezebb a kritikát tudomásul vennünk, mint a dicséretet. Az elmúlt negyven év nemcsak az egyház tekintélyét rombolta, de belőlünk is kiirtotta, vagy pontosabban nem is engedte kifejlődni a helyes vita-kultúrát és kritika-kultúrát. A Szentatya ittjártakor is nagyon nyomatékosan hangsúlyozta az egyházon belüli egységet, ugyanakkor sürgette az egészséges dialógust, és most az ad limina látogatáson is külön felhívta a figyelmet a sajtó szerepére. Egyházunk megújulásának egyik legfontosabb feladata és eszköze az egészséges párbeszéd, a nagyobb belső nyilvánosság megteremtése. Ebben a katolikus sajtó – mindegyik katolikus kiadvány, kivétel nélkül! – kiemelkedő szerepet játszik. De hozzátehetném, ugyanakkor egymaga képtelen megoldani az ezzel kapcsolatos összes feladatokat, viselni a múlt összes terhét. Az egyháznak mindnyájan, krisztushívők, tagjai vagyunk, támogatók, szolgálók, de mindenekelőtt szeretnünk kell, mindegyikünknek a maga helyén, erőihez és adottságaihoz képest.

III. Ideális sajtó felé

Egyházfórum: *Véleménye szerint milyen lenne az ideális katolikus sajtó Magyarországon?*

Lukács László: Alapvetően olyan, mint bárhol másutt a világon. Ennek pedig igen világos alapelveit meghatározta a már említett *Communio et Progressio* című dokumentum, valamint a tavaly közzétett *Aetatis Novae*. Először is sajnálatosnak tartom, hogy ezeket a dokumentumokat még a katolikus sajtóban dolgozók, talán a különböző katolikus kiadványok szerkesztői sem igen ismerik. Hogyan lehetne akkor elvárni a megvalósításukat? A dokumentum világosan leszögezi, hogy a katolikus sajtónak hiteles, gyors, teljeskörű információkkal kell szolgálnia az egyház életéről, szolgálnia kell a hit átadását és a kor által fölvetett problémák megoldását, a hit korszerű értelmezését. Mindezen felül pedig, amint korábban említettem, a maga eszközeivel segítenie kell a helyes nyilvános közvélemény kialakítását.

Érdeemes beleolvasnunk a *Communio et Progressio*ba: „Az egyház vezetőinek legyen gondjuk arra, hogy Isten népeben létrejöhessen a felelős és szabad vélemény-nyilvánítás. Számtalan olyan terület van, ahol az egyház tagjai kifejthetik véleményüket saját ügyeikről. Természetes, hogy a hitigazságok az egyház lényegét fejezik ki, s nem hagynak helyet mesterkélt magyarázatoknak. De az egyház csak az ember mozgásának ritmusában képes mozdulni... A katolikus híveknek kötelességük követni a Tanítóhivatal döntéseit, de ugyanakkor szabadon kell azokat kutatniuk, hogy jobban megérthessék a kinyilatkoztatott igazságokat, és megmagyarázhassák azokat a folytonosan változó társadalomnak. Ez a szabad párbeszéd az egyházon belül nem sérti annak egységét és szolidaritását.” Ehhez aligha szükséges kommentárt fűzni. A katolikus sajtó akkor tölti be rendeltetését, ha megfelel ezeknek az elvárásoknak: hitelesen, gyorsan, kimerítő teljességgel informál, eredményesen szolgálja a hit átadását és gyakorlati dialógusát korunk valóságával, és fórumot ad az Isten népe számára, hogy a testvéri párbeszéd révén egyre hitelesebb-

ben közösséggé válhassék. Legalább a célt és az eléréséhez vezető utakat világosan kellene mindnyájunknak. Azután: egymásra mutogatás helyett mindegyikünknek el kellene vállalnia a reá eső részt az előttünk álló hatalmas és igen sokfelé ágazó munkából, Krisztusnak és az ő egyházának elkötelezetten, felelősen, segítőkészen, szolidaritásban.

Egyházforum: *Ebből az eszményképből mi következik a konkrét lapokra nézve? Milyen lapok hiányoznak a magyar katolikus sajtópalettáról? Nem kellene-e egy értelmiségi Új Ember, egy nem-teologizáló Vigilia, stb.*

Lukács László: Az éledő katolikus sajtóélet egyelőre számtalan gyerekbetegséggel küszködik. Az egyik a tervszerűség, az együttműködés hiánya. Nyilván nem lehet mindent központilag szabályozni. De egységes lelkipásztori elgondolás szerint, a lehetőségek és szükségletek figyelembevételével legalább elvben ki lehetne jelölni azt, hogy milyen jellegű, profilú lapokra lenne szükség. Ezután lehetne elosztani: kik és mire tudnak vállalkozni. Jelenleg egyes területekkel a szükségesnél több lap foglalkozik, más igények viszont kielégítetlenül maradnak. Összefogás, közös tervezés és koordináció nélkül igen sok szellemi és anyagi energia vész kárba.

Mindenképpen előnyös lenne, ha két országos hetilapunk lehetne, egy népszerűbb, a szélesebb hívőréteget megszólító, inkább lelkeségi tartalmú, és egy másik, amely inkább a hívő értelmiségnek szól, többet foglalkozik közéleti témákkal, a keresztény ember mai gondjaival, az egyház és a társadalom kapcsolatával. A régi Szív Újságra és Új Emberre gondolok. Kísérletezni lehetne regionális kiadványokkal is, esetleg a meglévők átalakítása árán is. Mindez azonban rendkívül súlyos anyagi problémákat vet fel, s persze személyi kérdéseket is. Ne felejtjük: a média területén alig van keresztény szakemberünk. Ezért is egyik legfontosabb feladatunk az utánpótlás, a jövő számára jó szakemberek képzése. Ami a havilapokat illeti, ott nem annyira a kiadványok számát kellene növelni, mint inkább a minőséget javítani. Véleményem szerint már ma több lapunk jelenik meg, mint amennyit igazán

nívósan szerkeszteni tudunk. Ezek a problémák azonban máris szétfeszítették beszélgetésünk kereteit.

Egyházforum: *Befejezésül: mi lenne az, amit éppen az Egyházforum olvasóitól kérne katolikus sajtó ügyben?*

Lukács László: Elsősorban előítéletmentességet. A valódi párbeszéd egyik legfőbb akadálya, az egyházon belül is, hogy számtalan előítélet választja el az embereket egymástól. Nagyon könnyen beskatulyázunk másokat, aztán rájuk ragasztunk egy címkét, s attól kezdve aszerint ítélkezünk róluk. Ha mond valamit, azt meg sem hallgatjuk igazán, mert csak a saját besorolásunkra ügyelünk. A párbeszéd nyitottságot, belső szabadságot, tárgyilagosságot és felelősségtudatot kíván meg. Szeretném, ha az olvasók ilyen lelkülettel olvasnák az elmondottakat.

A második kérésem pedig az Egyházforumhoz szól: érezze magát a katolikus sajtó részének, s ennek a felelősségnek és elkötelezettségnek tudatában munkálkodjék, az *Inter mirifica*, a *Communio et Progressio* és az *Aetatis Novae* szellemében.

Egyházforum: *Köszönjük a beszélgetést! Bízunk abban, hogy továbbra is együtt tudunk működni a katolikus sajtó közösségében és progressziójában.*

HEGYI GYULA

Publicista, a Magyar Hírlap kulturális rovatának szerkesztője

Van-e sajtópolitikája az egyháznak?

Mint emlékeztető, 1992 nyarán előbb a kópházi, majd az algyői lelkipásztor áthelyezése is viharos tiltakozást váltott ki a hívek körében. Kópházáról egy horvát nemzetiségű, idősebb papot menesztett a győri püspök, és helyébe — remélhetőleg nemzetiségi pap hiányában, és nem más okból — horvátul nem beszélő, magyar papot helyezett. A közigazgatásilag Szegedhez, de egyházkormányzatilag a váci püspökséghez tartozó Algyőről egy fiatal káplánnak kellett távoznia. A hívek mindkét esetben felháborodottan tiltakoztak a püspöki döntés ellen, és haragjukat csak növelte, hogy érzésük szerint a főpapok nem türelmes meggyőzéssel és a hívekkel való párbeszéddel, hanem tekintélyelvű utasítással hajtották végre a lelkészek áthelyezését. Tiltakozó levelek születtek, delegációk indultak a püspöki udvarba, és mindkét helyen elhangzott — Kópházán szelídebb, Algyőn keményebb formában —, hogy a püspök nem tartja tiszteletben a helyi hívek kívánságát, akkor a hívek sem engedelmessé válnak többé az egyházi fegyelemnek.

Katolikus ember számára természetesen nem lehet kétséges, hogy az egyház rendje és a jelenlegi egyházjog alapján a megyéspüspökök mindkét esetben jogszerű döntést hoztak. Az országos paphiányt ismerve a püspökök többnyire csak szükségszerűen rossz megoldások között választhatnak, hiszen míg az elmúlt években a hitélet örvendetesen fellendült, az aktív lelkipásztorok száma e rövid időszakban nem növekedhetett. Másrészt viszont látni kell, hogy a demokratikus fordulat a katolikus híveket is öntudatra ébresztette: Ha polgármesterüket, önkormányzati és országgyűlési képviselőjüket immár szabadon vá-

laszthatják, akkor nehezen értik meg, hogy lelkipásztoruk kiválasztásába és áthelyezésébe miért ne szólhatnak bele. Olyan súlyos dilemma ez, melyben mindkét félnek megvan a maga igazsága, amelyet optimális esetben türelemmel és testvéri szeretettel kellene egymással összehangolni.

Új fejleménynek számított, hogy a hívek panasza ezúttal nem maradt meg templomudvari dohogásnak, hanem a sajtó révén eljutott az ország nyilvánosságához is. Rádióriportok és napilap-tudósítások foglalkoztak a „botrányként” aposztrofált esettel. Ezekben elsősorban a hívők szólaltak meg, míg a két érintett püspök eleinte a hallgatást választotta, és csak később szánta el magát tömör — inkább kioktató, mintsem magyarázó hangnemű — válaszra. A két eset tömegkommunikációs megjelenítése érzékletesen mutatta, hogy a magyarországi katolikus egyház egyelőre nincs felkészülve belső konfliktusainak a nyilvánosság előtt történő „tálalására”, és értelmes „public relations” híján sérelmi alapon, sértődötten és gyanakvón fogadja a média érdeklődését. Mindebbe sajnos a túlfűtött politikai indulatok is belejátszanak: mind a győri, mind a váci püspök utalt arra, hogy megítélése szerint egyházellenes (nyilván ellenzéki) körök tudatosan lovagolják meg a „cirkuszt”. (Hogy a váci püspök sajátos kifejezését idézzem.) Ezt a gyanút nyilván az is erősítette, hogy a helyi sajtón kívül két ellenzéki napilap (*Magyar Hírlap*, *Népszabadság*) és a szintén nem éppen kormánypárti *Magyarországról jövő*k című rádiós magazin foglalkozott a legtöbbit a kópházi és algyői esettel, míg a kormánypárti *Új Magyarország* láthatóan zavartan, két, egymásnak tökéletesen ellentmondó közleményben adott hírt a hívők és a váci püspök konfliktusáról. A tudósításokban a hívek szenvedélyesen előadott panasza dominált, alaphangukat az az újságírói szemlélet adta meg, hogy valami magas hivatal — ez esetben a püspöki udvar — ismét packázik a kisemberekkel, akik az egyházi demokrácia hiányában kénytelenek a közvéleményhez fellebbezni. Mindezt kár lenne politikai ellenzékiiségnek címkézni: a szabad sajtót a világon mindenütt ez az attitűd jellemzi, a lehető legsza-

badabban választott kormánnyal, önkormányzattal, demokratikus intézménnyel szemben is az örök állampolgári bizalmatlanságot, kritikai szemléletet kell képviselnie.

Ezzel együtt valószínű, hogy a liberális sajtó érdeklődése legalább részben a botránynak szólt, de ez a világon mindenütt így történik, ahol a média piaci viszonyok között, a hírekért és az olvasókért való éles versenyben működik. A tudósítások és a riportok készítőitől esetleg elvárható lett volna, hogy maguktól is utaljanak a paphiányra és a katolikus egyház hierarchikus felépítésének szükség-szerű következményeire. Netán arra is, hogy az egyház hosszú történelme során e hierarchikus felépítés sok esetben a megmaradást segítette. E hasábokon azonban aligha érdemes a liberális sajtó világszerte hasonló alaptulajdonságain keseregni. Fontosabb azt végiggondolni, miként fordíthatná az egyház a saját javára a média érdeklődését, kihasználva azt a tényt, hogy a liberális sajtó minden véleménynek helyt ad, de természete szerint a friss és az eredeti információkat részesíti előnyben. Ha az egyház a templomi bezártságból kilép a társadalomba, akkor szükségszerűen ki kell lépnie a nyilvánosság elé is. És ott csak veszíthet, ha titkolózik, ha a sajtó érdeklődésétől eleve megsértődik, ha türelmes és jól felépített válaszok helyett kapkodva és idegesen reagál a média kérdéseire. Bármit gondoljunk például a kópházi és az algyői döntés egyházi jogi és egyházkormányzati indokairól, mindenképp súlyos hibának kell ítélnünk, hogy a két püspök a sajtó érdeklődését mindkét esetben szinte ösztönösen is igyekezett elhárítani, valósággal megsértődve attól a tényről, hogy az újságírók egyáltalán kérdéseket mernek feltenni az egyház „belügyének” számító döntéssel kapcsolatban. A közvéleményben ez a „sajtóelhárítás” a pártállami idők szellemiségét idézi, és eleve rossz helyzetbe kerül az, aki első érdeklődésre mindenfajta választ megtagad. A gyakorlat azt mutatja, hogy az érintettek — legyenek bár miniszterek, polgármesterek, pártvezérek vagy főpapok — előbb-utóbb mindenképp kénytelenek reagálni, de időközben a közhangulat annyira megfordul, hogy a késve és láthatóan kényszeredetten előadott válaszokat a közvélemény jelen-

tős része már gyanús és hiteltelen magyarázkodásnak ítéli. A kópházi és algyői esetben például a két főpásztornak megítélésem szerint az első kérdés után azonnal meg kellett volna keresniük a lapokat és a rádiót, hogy — a laikus sajtó váratlan érdeklődését megköszönve — döntésük indokait ismertessék a közvéleménnyel. Ha ezt az alkalmat arra használták volna fel, hogy a súlyos paphiányról, az egyházközségek híveinek egymás iránti kötelező szolidaritásáról, a főpásztorok sokirányú felelősségéről szóljanak, akkor a botrányszagúnak induló ügy az egyház gondjainak rokonszenves ismertetésébe fordult volna át, és a hívek további, elkeseredett tiltakozása a sajtóban legfeljebb kishírként élt volna tovább. Az esetet arra is fel lehetett volna használni, hogy a püspökök a szélesebb közvéleményt is megismertessék a magyar egyházmegyék szervezetének ezer esztendő, történelmi háttérével: hiszen sokan eleve nem értették, hogy Szeged közigazgatási határain belül miért a váci, és nem a szeged-csanádi püspöké az egyházi döntés joga.

A személyes érintkezés és találkozás élménye önmagában is csillapítja az indulatokat és a szenvedélyeket — amíg az újságírók többsége soha életében nem járt püspöki palotában, nem beszélt eleven püspökkel, nem hallotta a hierarchia érveit, addig igen nehéz tárgyilagosságnak lennie egy ilyen konfliktusban. Ha az egyház kényszerű szükségből például gazdasági tevékenységet is folytat, akkor ugyanúgy természetesnek kellene tartania a sajtópolitikát: tömören és közkeletűen szólva el kell tudni adnia véleményét és igazságát a nem-egyházi sajtónak is. Messze vezetne, de ide kapcsolódik az a tény is, hogy Keszthelyi Ferenc váci püspök kizárólag a kormánypárti *Új Magyarországban* válaszolt az algyői hívek panaszára, míg az ügygel kiemelten foglalkozó liberális *Magyar Hírlapot* szükségtelennek tartotta véleményével megkeresni. Márpedig a katolikus hívek már az 1990-es választásokon is nagyjából egyenlő arányban szerepeltek a konzervatív és liberális pártok szavazói között, és azóta az ellenzék térnyerésével ez a tendencia nyilván csak tovább fokozódott: az egyház súlyos hibát vétene, ha az erősödő ellenzékkel

és befolyásos sajtójával feleslegesen konfrontálódna. Néhány konkrét ügyben alighanem elkerülhetetlen az elvi vita a katolikus egyház és a liberális tábor között, de az egyház álláspontjának érvényesítésére annál nagyobb az esély, minél inkább a kölcsönös bizalom jellemzi mind a kormánypártokhoz, mind az ellenzékhez fűződő viszonyát. A jó sajtópolitika alapja az lehetne, hogy az egyház saját belső életéről és a neki fontos ügyekről nyíltan, átgondoltan és hatásosan tájékoztatja a médiát, azt viszont mindenképp igyekszik elkerülni, hogy a politikai pártok vitájába bármilyen módon belekeveredjen. A kópházi és algyői történet sajnos ennek éppen az ellenkezőjére mutat példát: A hierarchia saját ügyében előbb megtagadta, majd késleltette a választ, rossz reagálásával maga ellen fordította a közvélemény jelentős részét, és amikor az eset az ügyetlen sajtópolitika miatt botránnyá dagadt, saját felelősségét politikai felhangokkal igyekezett feledtetni. Ez utóbbi azért volt különösen szerencsétlen, mert a két püspökön kívül senki sem emlegetett politikai szempontokat a konfliktussal kapcsolatban.

Nem lenne teljes ez az áttekintés, ha nem említeném meg, hogy a *Magyar Hírlap* publicisztikai rovatában magam is foglalkoztam a két esettel. (*Ha én lennék a váci püspök*, MH 1992. szeptember 3.) Nagyjából a fenti szelvényben, bár — nagypéldányszámú világi lapról lévén szó — ott némiképp több toleranciát mutattam a két püspök iránt. A cikkekre több levelet kaptam, melyek azt mutatták, hogy a téma a katolikus közvéleményt is alaposan megosztotta, és a higgadt, átgondolt egyházi tájékoztatás hiánya a híveket is zavarba ejtette. Volt levélíró, aki teljes egyetértéséről biztosított, de kérte, hogy levele semmiképp sem jelenjen meg a lapban — csak a keresztnévből, a postacímből és a stílusból sejthettem, hogy az illető papi személy. Nem maradt el az ilyenkor szokásos, dühödten kormánypárti reagálás sem. Akadt, aki sommásan „egyházellenesnek” minősítette az írást, de ezzel sem elégedett meg, ezért „közölte”, hogy az egyik áthelyezett pap homoszexuális és amúgy be sem fejezte a teológiai akadémiát. Mivel az áthelyezésnél a püspök az illető lelkipásztort

megdicsérte, sőt, káplánból plébánossá minősítette át, ennek a vádnak nyilvánvalóan semmi köze sincs a vitához és a valósághoz. Az ilyen reakció azt jelzi, hogy egyesek a tényektől és a konkrét egyházzogi konfliktustól függetlenül ebben az ügyben is a „keresztény-nemzeti jó” és a „bolsevik-liberális gonosz” örök harcát akarták látni, mely harc logikája szerint mindenki sátáni figura, aki szembe mer kerülni a hatalmat gyakorló kormánnyal, illetve egyházi hierarchiával. Talán mondani sem kell, milyen veszélyes a keresztény szellemre ez a gyűlölködő lövészárók-mentalitás. A jó egyházi sajtópolitika (más néven „public relations”) azért is fontos, hogy elszigetelhesse ezeket az életveszélyes és keresztényellenes indulatokat.

***Az Egyházfórum 1993-as számainak
súlyponti témái
(zárójelben a lapzárta időpontja)***

- »22. 1993/2 — Munkatársak képzése (március 30.)
- »23. 1993/3 — Zsidók és keresztények (július 30.)
- »24. 1993/4 — Nemhívők között (október 30.)

E témákon túl minden olyan cikket, hozzászólást, esemény- vagy könyvismertetést szívesen fogadunk, amely egyházunk gyakorlata számára értékes ötleteket, indíttatásokat kínál megfontolásra akár vitára.

Cím: Egyházfórum, 6701 Szeged, Pf. 777.

SIMONYI GYULA:

1953-ban született informatikus. A Bokor Katolikus Bázisközösség tagja, aki 1983-ban 10 hónapot börtönben töltött a katonai szolgálat megtagadásáért. Az 1971-ben indult Karácsonyi Ajándék szamizdat könyvsorozat egyik szerkesztője és az Érted Vagyok kéthavi folyóirat alapítója.

Ha egyházi, akkor szamizdat?

*Mottó: „Aki énértem elveszíti életét, megnyeri azt!”
(Mt 10,39)*

1. Mi lehet abban a bizonyos nagykönyvben?

A diktatúrát megélt emberekben kialakulhatott az *egészséges gyanakvás a nyilvánosság információi* iránt. Még a gyerekek is tudták általában, hogy hamisított történelmet tanulnak az iskolában. Az emberek önkéntelen 'tartalomlemezési módszerekkel' próbálták a sajtót olvasni: amit szid, az talán jó lehet, amit állít, annak talán igaz az ellenkezője.

Jézus sokat foglalkozott a képmutatással. Újra és újra hangsúlyozta, hogy *a valóság számít, az kerül följegyzésre a mennyekben* (vö. Lk 10,20), mert az Atya a rejtett dolgokat is látja (vö. Mt 6,4), míg a nyilvánosság csak a gyakran félrevezető külszint mutatja. Az evangéliumok tanúsága szerint a képmutatás veszélye éppen a vallási intézmények életében különösen nagy.

A nyilvános egyházi sajtó el tudja-e kerülni ezt a nagy veszélyt? Lehet-e az egyházi sajtó más, mint szamizdat? Egyáltalán, milyen értelemben lehet tovább szamizdatról beszélni egy látszólag cenzúra nélküli, szabad társadalomban?

Néha előkerülnek bizalmas akták, például viharos hatalomváltások idején. Az utóbbi években megélhettünk itt Magyarországon is egy ilyen feltörést. A sajtó, a könyvki-

adás, a dokumentumfilmek tömegével hozták nyilvánosságra azt, amit a megdőlt hatalomnak már nem volt módja némaságra kényszeríteni, bizalmasnak megőrizni. Ilyenkor fölsejlik, hogy mi minden rejlik a nyilvánosság mögött. S mivel vannak régóta fennálló hatalmak, amelyeknek a dolgai továbbra is rejtettek, ilyen feltörésekkor erősödhet a gyanakvás, hogy a nyilvános bizonyos mértékben szinte szinonímája lehet a képmutatónak, a meghamisítottnak.

Jézus segített tanítványainak *eligazodni a látszatok világában*. Többször hangsúlyozott *ő kritériuma a gyümölcs*: a gyümölcseről lehet megítélni mindent (vö. Mt 7,16). Ez a kritérium például semmiféle más utódlást, folytonosságot nem ismer el, csak a tettekét: „Ha Ábrahám utódai vagytok, azt tegyétek, amit ő tett. De ti az életre törtök... a Sátán az atyátok, mert azt teszitek, amit ő tett... aki kezdettől fogva gyilkos.” (vö. Jn 8,39-44) Isten a kövekből is tud utódokat támasztani Ábrahámnak vagy az apostoloknak (vö. Lk 3,8).

Amikor a sajtó tudósít egy megtörtént eseményről, azt elkerülhetetlenül legalább egy implicit értelmezéssel ellátja egyszerűen azzal, hogy mennyire simítja bele a történelem- és társadalomértelmezés status quo-jába vagy *meny nyire engedi, hogy éppen az esemény megkérdőjelezze az értelmezést*. Az implicit értelmezésnek ez a kikerülhetetlensége az egyházi sajtónál például szüntelenül fölveti ezt a kérdést: vajon milyen történelem van megírva abban a mennybeli nagykönyvben?

2. A történelmet a győztesek írják

Diocletianus üldözési parancsa kifejezetten szigorú büntetéssel fenyegette a szent írásoknak nemcsak a nyilvános felolvasását, de még a magános olvasását is, sőt mindazokat, akik egyházi írásokat tartottak maguknál. Általában elmondható, hogy *a keresztény írások mai szóval a szamizdatba, a tiltott vagy tiltott kategóriába tartoztak*. Az ősegyházi írások pusztításának eredményességét jelzi, hogy például a Didaché csak 1873-ban került elő újra, s a reformátorok Ágoston írásait hitték ősegyházi hagyománynak.

Az információnak ezt a személyiségformáló, döntéshozó, társadalomalakító, történelmet fordító jelentőségét minden korban sejtették, ezért azután a könyvégetés, az ideológiagyártás és a történelemhamisítás sem újkori találmány. Az újszövetségi szentírás fennmaradt kétezer éven át, de annak a mindenkori hivatalostól eltérő értelmezései többnyire pusztítás áldozataivá váltak. Pedig minden korban önmagáról állította ki az igazság és hitelesség teljes hiányának bizonyítványát az olyan ideológia, amely nem a szellem eszközeivel, hanem az *írások és a máskéntgondolkodók elpusztításával aratott földies győzelmet*.

Például a konstantini kor hamar meghozta az első esetet, amelyben a korábban üldözést szenvedett egyházi intézmény maga szabott ki halálos ítéletet. A vád: információs eltévelyedés (eretnység). Priscillianus püspököt és hat társát (köztük egy nőt) kivégezték. Ez az eset még óriási ellenérzést váltott ki: például szt. Márton toursi és szt. Ambrus milánói püspökök minden közösséget megtagadtak az ítélkezésben résztvevő püspökökkel. De a múlt bűneit bevallani mindig a legnehezebb dolgok közé tartozott. Könnyebbek a koncepciók perek utómunkálatai: a vádlott írásainak megsemmisítése és a vádak továbbhagyományozása. Ezért az egyházi köztudatban Priscillianus mindmáig egy eretnység névadójaként szerepel. Ezen az sem változtatott, hogy a múlt század végén mégiscsak előkerült néhány írása, amelyek nem igazolták a vádakat.

Hála Istennek végső értelemben is igaz, hogy az írja meg a történelmet, aki győz. Előbb-utóbb minden földi hatalom és történelemhamisítás elenyészik, s csak az a bizonyos mennybeli nagykönyv marad fenn, amely nem papíron létezik, hanem a lelkekben s Isten emlékezetében.

3. Mi az, hogy egyházi?

Jézus adott egy világos kritériumot arról, mi az egyház: „Arról lehet megismerni, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretitek egymást!” (Jn 13,35)

Ha a szeretetnek csak egy legeslegminimálisabb fokát tekintjük, azt, hogy az egymást szeretők legalább nem ölik

meg egymást, már akkor is megállapíthatjuk, hogy a fenti értelemben semelyik jelenleg létező nagy keresztény felekezet, mint egész, mint intézmény, nem nevezhető egyháznak. Hiszen tagjaik a legkülönfélébb háborúkban ölték még saját felekezetükbeli 'testvéreiket' is, katolikusok a katolikusokat, protestánsok a protestánsokat, ortodoxok az ortodoxokat. S nem egyéni bűnösségből tették ezt, hanem mert nem is volt megtiltva nekik, sőt sokszor vallási buzdítást kaptak rá.

Jézus kritériumából következik, hogy *csak az erőszakmentes keresztények között* kereshetjük azokat, akik objektíve Jézus egyházába tartoznak. Jézus egyházának tagjai valószínűleg megtalálhatók a nagy felekezetekben éppúgy, mint a leeretnekezett kisegyházakban szerte a világon és végig a történelemben. Némelyeknek talán különösen hangzik erőszakmentes keresztényekről beszélni a nagy felekezetekben, pedig az amerikai Katolikus Munkás mozgalom (talán ismerősen hangzik Dorothy Day, Thomas Merton, s a Berrigen testvérek neve) még nem is számít különlegesnek az Anglikán Pacifista Szövetséghez képest — gondoljunk csak bele, micsoda ereje az evangéliumnak, hogy olyan egyház tagjai is eljutnak az erőszakmentesség meggyőződésére, amely egyháznak a feje az országuk uralkodója.

A jézusi egyházfogalom fényében legföljebb csak egyetlen egyházzakadásról lehetne beszélni, arról, amikor a keresztények egy része összeszűrte a levet a római császársággal, s ennek következtében hamarosan üldözni kezdte az erőszakmentesség mellett kitartó korábbi testvéreit. De ez sem egyházzakadás volt, csak sokak elpártolása az első századok alapvető eszményétől, kilépése az egymást szeretők egyházából.

Lehetetlen is, hogy Jézus műve annyira kudarcot vallott volna a történelemben, amennyire a látszat mutatja. Sem egyházzakadás, sem keresztények közti háború, sem keresztények általi gyarmatosítás és népiirtás soha nem történt, hiszen a hatalommal összefonódott, magukat egyháznak nevező intézmények közti viszályok, a hittérítés címen végzett gyarmatosítások nem a jézusi kritérium sze-

rinti egyház történései voltak. Furcsa is lenne az olyan ökumené, ahol teológiai tételeken próbálnak egyezsége jutni, de gyakorlatilag még annyit sem ígérnek egymásnak, hogy alkalomadtán nem fogják ölni egymást. A különböző felekezetekben ill. kiségyházakban élő erőszakmentes keresztények testvérisége a szeretet legalább minimális fokán mindig fennállt. *Kihirdethetjük a nagy örömhírt: a keresztények egysége megvalósult, sőt mindig is megvolt.*

Az erőszakmentesség automatikusan megóvja az egyházat attól is, hogy a csak egymást szeretők valamiféle kollektív önzésévé legyen. A magukat nem védők az erőszak világában óhatatlanul a szegények, a kicsik, az elnyomottak közé sodródnak, ahol Isten is áll.

4. Mikor egyházi a sajtó?

A fentiekből kiindulva akkor, ha alapállása az erőszakmentesség. Azaz akkor egyházi egy sajtó, ha a szamizdatnak egy speciális fajtája.

A szamizdat természetesen semmiképp nem jelent automatikusan egyházi írást. Például az ÁEH is összeállított meghamisított kisközösségi írásokból egy szamizdatot Új Forrás címmel, s azt úgy adta át a püspököknek, mint az utcán elkobzott példányt. Érdekessé akkor vált az eset, amikor az Új Emberben egész oldalon közölt vádirat bizonyítékként hivatkozott erre a kötetre. Hasonló történt egy püspökkari körlevélben, amely elítélte a Lelkipásztori Marketing c. tanulmányt, kétszer is idézve belőle — csak éppen olyan mondatokat, amelyek nem is szerepeltek benne. Erről a hamisított szamizdatról azt rebesgették, hogy az esztergomi szemináriumban készült.

Az egyházi sajtó szamizdat volta gyakran nem csak saját alapállása (amiből fakadóan nem kér engedélyt létehez, mondandójához), de külső kényszer is. Az erőszakmentesség látszólag egyszerű kritériuma felmérhetetlen következményekkel jár a felekezetek történelmének és jelenének, a világ problémáinak és a hatalomhoz való viszonyának a szemléletmódjában. Jézus többször is hangsúlyozta a földi lét talán legalapvetőbb elvét: aki meg akarja

tartani életét, elveszíti, aki viszont elveszíti az evangéliumért, az megőrzi örökre. Úgy tűnik, ez nemcsak az egyénre, de az egyházra és annak sajtójára is érvényes. A történelem bizonyossága szerint az erőszakmentes egyház az üldözésben sokszor elveszíti épületeit, intézményeit, nyilvános sajtóját, sőt nevét, jóhírét és történelmét is. Eretneknek rágalmazzák, koronként és helyenként máshogy nevezik el (gyakran kivégzett emberekről), történelmét meghamisítják és sajtóját lejárattják, árusítását és olvasását tiltják, ha lehet, betiltják.

A gyermek és a szelíd pusztul a legkönnyebben. Meg az egyház. Ereje nem abban mutatkozik meg, hogy folyamatosan és dicsőségesen fennáll, hanem hogy az egyháziállami üldözések után is mindig újra föltámad, elpusztíthatatlanul. Éppen azért, mert nem alkuszik meg a létéért sem, inkább vállalja a pusztulást, Isten máshol és más néven és egyszerre sokfelé mindig újra föltámasztja. Mivel hajlandó életét elveszíteni, örökre megőrzi.

5. Szamizdat a kommunikációs hatalom korában?

A katolikus szamizdat egy markáns sorozata, a Karácsi Ajándék, amely 1971-ben indult, több mint másfélszáz kötettel érte meg a diktatúra végét. De a fennmaradt régi gépelmények mutatják, hogy a diktatúra más időszakában is termett a szamizdat. De beszélhetünk-e szamizdatról az úgynevezett információs társadalomban, amikor a kommunikációs hatalom nemigen használja a kis hatékonyságú diktatórikus cenzori eszközöket?

A diktatúrában bizonyos értelemben csend volt, a minden csatornáján ugyanazt mondogató és nem éppen igazmondónak tartott tömegkommunikáció nem kötötte le az emberek figyelmét. Ha valamit szidott, azzal csak azt érte el, hogy az embereknek tudomást szereztek róla. A szamizdat példányszáma elenyészően kicsi volt, létezésének tudata mégis belengte a szellemi köröket. Az emberek szomjazták az igazi híreket, s a nyomtatottnál sokkal nagyobb érdeklődéssel és bizalommal vették kezükbe a gépírást anyagokat.

A börtönben tiltott volt minden vallásos anyag, még a Biblia is. A rabok rejtegetési technikái közül egy — népmesékben is szereplő — igen jónak bizonyult: a tűt szalmakazalba rejteni, azaz a papírokat papírhalmozba. Egy könyvtárat, levéltárat, archívumot átkutatni elrejtett — a többihez hasonló formájú — papírok után mérhetetlen energiát és időt igényelne. Csak az tudja használni, aki tudja, hová rejtette.

A kommunikációs hatalom szűrési mechanizmusa is a szalmakazalhoz hasonlóan működik. Nem csendet parancsol, amelyben csak az ő hangja hallatszik, hanem megengedi a legteltesebb hangzavart, hiszen úgyis csak az ő hangja hallatszik ki belőle. Miért akadályozná meg, hogy valaki fénymásolva terjessze eszméit: a rengeteg televíziós és rádiós csatorna, a figyelmet elkábító reklámözön, a naponta több könyvnyi szöveget kínáló újságok, a postaládát ingyen megtömő színes prospektusok hangzavarában ki figyel oda fénymásolt cetlikre? Csak akinek ereje, pénze, hatalma van a mondanivalóját sokszor ismételt tévéhirdetésekkel, óriásplakátokkal, vezércikkekkel sulykolni, annak a szava jut el széles körökhöz.

Szamizdatról ilyen körülmények közt nem negatív és külső meghatározással (kiadni *nem* engedett) beszélhetünk, hanem pozitívan és saját funkciója oldaláról: szamizdat az, amely vállalja Jézus erőszakmentességének mindkét oldalát. Jézus szelídsége egyrészt kemény próféta szó (nem felszabadítási harc!) a szegények, elnyomottak, más emberektől szenvedők érdekében (különös élel az Isten nevében uralkodás és ölés ellen), másrészt ennek ára, az üldözés elviselése visszaütés nélkül.

Az evilági 'szelídség' ezzel szemben a hatalommal való békességet jelenti és ennek árát a szó területén: az erőszak jóváhagyását legalább cinkos némasággal, de akár a templom kufárjai ellen fellépő, ostort suhogtató Jézus esetének félremagyarázásával is; s a mai kufárokról kemény szavakkal beszélők letorkolását.

A fizikai vagy hatalmi erőszaktól szenvedők tudják, hogy nem szerencsés az erőszak szó jelentését gyengíteni ilyesféle szellemeskedéssel: erőszakosan képviseltek az

erőszakmentességet. Egy olyan világtársadalom csendes zugában élünk, amelyben a történelem legnagyobb nyomorúsága, környezetpusztulása, háborúskodása, menekülése, népességrobbanása, s ugyanakkor vagyonfelhalmozása és dózsölése folyik. Nem kis részben felelős ezért a magukat egyháznak nevező, de az erőszakmentességet nem valló, sőt az erőszakmentes egyházat leeretnekező intézmények 'antitanúsága'. Nagy szükség van az evangélium teljességére, a kemény szavaira is. Az ezt felvállaló egyházi sajtó ma is (s a világ sok pontján szó szerint is) számszavakat.

Egy kérdés — sok válasz

Egyik nagyvárosi plébánia Híradója a következőket írta:

„Megkezdődött az iskolaévvel együtt a hitoktatás. Sajnos ezzel kapcsolatosan szomorú híreink vannak. Amíg 1990-ben 646-an jelentek meg a hittanórákon, addig 1991-ben 528-an, 1992-ben 438-an. Ez az általános iskolások összlétszámának kb. 20%-a. Hová lett a kezdeti lelkesedés, felbuzdulás?”

Szeretnénk olvasóinktól választ kapni a plébános kérdésére. Mit tapasztalnak a hitoktatás iránti érdeklődésről saját területükön? Mik az okai a változásoknak. Válaszaikat szeretnénk egy csokorba gyűjteni és következő számunkban megjelentetni. Kérjük, hogy

április 30-ig adják postára
a szerkesztőség címére:

1158 Budapest, Thököly u. 74.

BITSKEY BOTOND

1966-ban született Budapesten. Jelenleg ötödéves civilként teológiát hallgat a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, valamint harmadéves az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. A Magyar Televízió Vallási Produceri Irodája külsős munkatársaként részt vesz különböző jellegű és fajsúlyú műsorok elkészítésében, illetve szerkesztésében.

Egyház és a televíziózás

Egy, a múlt év őszén rendezett fórumon¹, mely a civilek egyházban betöltött szerepével, illetve az ennek kapcsán felvetődő problémákkal foglalkozott, felvetődött az egyház és a társadalmi nyilvánosság kérdése is. A megbeszélésen szinte teljes egyetértés mutatkozott a tekintetben, hogy a jelenlegi koncepciót — mindenekelőtt az egyház érdekében — át-, illetve részben újra kellene gondolni, és más témákhoz hasonlóan egy külön tanácskozáson kellene megbeszélni minél több oldalról megvilágítva. Ehhez kíván hozzájárulni írásom, mely az egyház és az egyik legnagyobb hatású médiaként számontartott televízió kapcsolatának egy szeletével kíván foglalkozni.

Nem e dolgozat témája, ezért nem is térek rá ki részletesen, csak utalok a kérdésre, hogy az egyház alapküldetésének, tehát Isten ígéje hirdetésének fényében minek tekintjük egyáltalán a közszolgálati médiákat; az evangélikációban közvetlenül felhasználható vagy csupán információ-, ill. kultúrákövetítő eszköznek. Mivel e két irányultság nem feltétlenül zárja ki egymást, hanem sokkal inkább kiegészítheti, dönteni arról kell hogy az igehirdetés közvetlen vagy a közvetett formája legyen-e domináns a tömegkommunikációs eszközökben.

1 A Zsinati Kör CIVILEK A ZSINATÉRT című konferenciája, 1992. október 10.

Mielőtt azonban rátérnék az egyház és a televíziózás szorosabb kapcsolatára, pár szót ejtenünk kell magáról a televízióról, a televíziózásról, mint társadalmi, kommunikációs jelenségről. Gyakorta hallani ugyanis keresztény indíttatásból eredő véleményeket, melyek a tv-t valmifajta abszolút rossznak, „az ördög dobozának” tekintik. Ezzel szemben, úgy vélem — minden fenntartásunk ellenére vagy mellett — el kell hogy fogadjuk a televíziót, mint az információk, sőt a kultúra egyik legnagyobb hatású, legalapvetőbb közvetítési fórumát korunkban; egyes vélemények szerint a televízió egy újfajta nyelviség hordozója. A Zsinat erről így vélekedett: „Az Anyaszentegyház jól tudja, hogy ezek az eszközök, (ti. a tömegtájékoztatási eszközök, beleértve a televíziót is) helyesen alkalmazva, hasznos segítői az emberiségnek, mert előmozdítják az ember pihe-nését és szelleme kiművelését; az Isten országát is lehet velük terjeszteni és megszilárdítani. Tudja azonban azt is az egyház, hogy az emberek a teremtő Isten szándékai ellen és saját romlásukra is használhatják őket; sőt anyai szorongással, fájdalommal látja azt a sok kárt, amely nagyon is gyakran éri a társadalmat helytelen használatuk következtében.”² Ellenkezésünket tehát árnyaltan kell megfogalmaznunk.

Nem a televízió, mint eszköz jó vagy rossz, hanem a rajta keresztül a szobánkba érkező információról, ezenkívül legfeljebb a tv-vel való együttélés módjáról, vagyis saját televíziózási szokásainkról mondhatunk bármifajta értékítéletet.

A Magyar Televízió közszolgálati médium

Mivel Magyarországon jelenleg a magyar televízió részben ténylegesen, a köztudatban pedig szinte teljes mértékben azonosul a közszolgálati, az állami költségvetésben szereplő Magyar Televízióval, gondolatmenetemet is innen kezdem.

Az MTV közszolgálati jellege a vallási jellegű, illetve egyházi műsorok tekintetében jelenleg vázlatosan a követ-

---

2 Inter Mirifica 2.

kezőképp nyilvánul meg. Létezik egy Vallási Produceri Iroda, melynek keretén belül készülnek egyrészt a különböző felekezetű műsorok — a műsoridő meghatározott arányú felosztása figyelembevételével — másrészt a tájékoztató és ismeretterjesztő jellegű, illetve ökumenikusnak tekintett alkotások. Ez az ideális állapot azonban csak részlegesen valósul meg. A katolikus műsorok — mondanivalóm kereteit meghaladó okok miatt — ugyanis nem az Iroda keretein belül, hanem a Televízió egy másik részlegében készülnek; az ökumenikus, illetve kulturális műsorok pedig gyakorta vannak kitéve annak a vádnak, hogy elfoglaltak egyik vagy másik felekezet irányába.

A felekezeti jellegű műsorokat a különböző egyházak delegált szerkesztői felügyelik illetve szerkesztik, s ezek tevékenységén keresztül mérhető le, hogy az egyházak vezetése mekkora hangsúlyt helyez a Magyar Televízióban való jelenlétre.

A Magyar Televízió egyes csatornájának katolikus adásainak időpontjai 1993. januártól:

Hétfő	18.50	Gyermekhittan	5 perc
Kedd	19.35	Katolikus krónika	15 perc
Péntek	18.55	Keresztény életkérdések	5 perc
Vasárnap	7.50	A Biblia üzenete	8 perc

A Produceri Iroda természetesen a Televízió költségvetéséből gazdálkodik és az így kapott keretösszeget saját költségvetés alapján használja föl. A műsorgyártás során az Iroda, a Televízió gyakorlatának megfelelően, elsősorban a TV belsős szakembereit, másrészt megbízás alapján, külsős, tehát nem a Televízió személyi állományába tartozó munkatársakat alkalmaz. A műsorok elkészítéséhez szükséges technikai eszközöket (kamera, nyersanyag, montírozó, stb.) és az egyéb feltételeket (szállítás, szállás, stb.) szintén az Iroda biztosítja, részben a TV saját eszköz-

tárából, részben — és az utóbbi időben egyre inkább ez a jellemző — bérelt eszközökből. A valóságos helyzet ennél természetesen jóval árnyaltabb, de mondanivalóm megértéséhez ez a vázlat úgy vélem elegendő.

A lényeg tehát a következőképpen foglalható össze: a műsorok összes anyagi, technikai és részben személyi felteleteit az MTV biztosítja, nagyrészt a Vallási Produceri Iroda útján, ugyanakkor az egyházak, felekezetek vezetése a delegált szerkesztők munkája révén tulajdonképpen meghatározza hogy milyen műsor készüljön.

Ez a konstrukció, bármilyen előnyösnek is látszik, véleményem szerint hosszú távon az egyházak, és hogy átérjek saját (egy)házunk tájára, a katolikus egyház számára nem előnyös.

Országos és helyi csatornák

Az egyház a tv-vel való viszonya kialakításakor abból az elvből indult ki, hogy Magyarországon két televízió-csatorna működik és mindkettő közszolgálati jellegű. Ez az akkori helyzetre megfelelő elgondolás volt, azonban már akkor nyilvánvaló lehetett, hogy ez egy mesterségesen és időlegesen lefojtott állapot, mely úgy tűnt, a médiatörvény hatálybalépéséig tart. Mostanra tudjuk, hogy még addig sem. Egyre világosabb ugyanis, hogy a frekvenciamoratórium feloldása nem áll elválaszthatatlan kapcsolatban a médiatörvénnyel megalkotásával. Már nem az a kérdés, hogy a jelenlegi rendszer a törvény megszületése után is előnyös lesz-e, hanem az, hogy e konstrukciót hogyan lehet az egyre változó körülményeknek megfelelően átalakítani, úgy, hogy az rugalmasan követhesse a későbbi változásokat is.

A frekvenciamoratórium fokozatos megszűnése következtében várhatóan számos különböző jellegű tv-társaság jön létre, melyek nagy része, különbözőségük ellenére, egyvalamiben hasonlítani fog egymásra: nem közszolgálati, hanem közösségi- (ill. magán-) csatornák lesznek. Ezen kívül legtöbbjük nem országos, hanem helyi, regionális jelleggel működik majd.

S itt meg kell hogy álljunk egy pillanatra, egy pár mondat erejéig külön is ki kell térnünk a televíziózás e formájára. Fentebb már szoltam a tv kultúránkban betöltött szerepéről, illetve ennek értékeléséről. Különösen érvényesnek tekintem az ott mondottakat a helyi csatornákra. Ezek éppen helyi jellegüknél fogva képesek csökkenteni az országos hálózatok személytelenségét. Az új feltételek kialakulásakor kell az egyház(ak)nak bekapcsolódnia, de itt már nem a felső vezetésnek hanem a helyi közösségeknek. A plébániáknak, a kisközösségeknek, akár a testvéregyházakkal közösen szerepet kell vállalnia a regionális (községi, városi, illetve kerületi tv-csatornák műsorainak elkészítésében. Az ilyen, helyi jellegű televíziózás azonban élesebben veti fel azt a már említett kérdést, hogy az egyház közvetlen vagy közvetett módon jelenítse-e meg tanítását, a hirdetendő Igét. Meggyőződésem, hogy itt kiváltképp nem hittanórát és jámbor prédikációkat kell tartani, hanem tájékoztató jelleggel információkat szolgáltatni, elsősorban azoknak, akik gyengébb szálakkal kötődnek az egyházhoz; beszámolni az egyházközség életéről, a szerveződő és szervezendő programokról, feladatokról, szociális és karitatív tevékenységről, a problémákról, gondokról éppúgy, mint a hitéletről, ünnepekről.

Az önkormányzatiság eszméjének elterjedésével ugyanis remélhetőleg növekedni fog a helyi ügyek, intézmények, s így a helyi egyház súlya, szerepe, minek következtében megerősödik a helyi köztudat. E köztudatban azonban csak működő, élő szervezetként lehet megjelenni, nem pedig érthetetlen és életidegen „predikációkkal”.

A közszolgálati csatornáknak előreláthatólag csökkenni fog mind a nézettsége, mind a hatása. Az egyháznak, ha továbbra is jelen kíván lenni az elektronikus sajtóban, műsoraival, mint említettem, elsősorban a közösségi, illetve helyi csatornákon kell megjelennie.

De hogyan lesz képes erre? A Magyar Televízióban készített műsorokkal? Nem hiszem, hogy ezeket az MTV csak úgy kiadja majd. Új műsorokkal? És ki készíti majd ezeket a műsorokat? Milyen technikai parkkal és milyen személyi feltételekkel?

Vázlatok a megoldásra

Mindenekelőtt újra kell gondoljuk a Magyar Televízió az egyházi műsorok viszonyában értelmezett közszolgálati jellegét. E közszolgáltatás jelenleg két területet foglal magába: a műsorok készítését és a műsorok sugárzását. Vizsgáljuk meg először a műsorkészítés problémáját.

Egy televíziós produkció elkészítése, ha a személyi és technikai feltételeket sem vesszük eleve adottnak, mindenekelőtt pénz kérdése. A Magyar Televízióban működő jelenlegi gyakorlat éppen azért látszik előnyösnek, mert az említett feltételek, tehát a műsorok gyártásában jártas szakemberek és a technikai felszerelések, legalábbis részben adottak, így a műsorok látszólag olcsóbban készíthetők el. Ennek azonban ára van. Egyrészt az egyház a műsor gyártásának tekintetében, ha nincs is kiszolgáltatva a Televízióknak, mindenképp kénytelen ráhagyatkozni. (A Produceri Iroda mostani vezetését tekintve, bár a katolikus műsorok nagy része, mint említettem, nem itt készül, ez még nem is lenne oly nagy probléma). A nagyobb ár az, hogy — tudomásom szerint — az egyház nem rendelkezik a delegált szerkesztője által jegyzett, kész műsorrall. Más kérdés, hogy az eddig elkészült katolikus műsorok mekkora részére nézve tekinthető ez hátránynak... A helyi- és magáncsatornákon azonban ilyen kész műsorokkal is meg kell majd jelenni. Az MTV, mivel számára e csatornák konkurenciát jelentenek majd, nem fogja e műsorokat ingyen kiadni.

A megoldásnak, mely nyilván egy hosszabb folyamat eredménye lehet csak, az önnállóság növelése irányába kell hatnia. A közszolgálati jellegből fakadó műsorgyártási szolgáltatást fokozatosan le kell fordítani anyagi szolgáltatásra, s ebből a pénzből, valamint további anyagi áldozatokkal el kell kezdeni kiépíteni a katolikus egyház önálló, televíziós műsorok készítésére alkalmas technikai parkját, valamint a megfelelő szakemberek felkutatását, kiválasztását, sőt, intézményes keretek közötti képzését.

„Elsősorban világiakat kell technikai, elméleti és erkölcsi képzésben részesíteni. Ezért növelni kell az olyan iskolák, egyetemi karok és intézmények számát, ahol új-

ságírók, forgatókönyvírók, rádiós és televíziós szakemberek és mások teljesértékű, egyben krisztusi szellemű képzést nyerhetnek, külön ügyelve az egyház szociális tanításában való jártasságra” — vélekedik erről a zsinat³. Az utóbbi időben egyébként öröndetes módon lehet hallani ilyen és ehhez hasonló kezdeményezésekről.⁴

Az önnállóan elkészített műsorokkal egyrészt meg lehetne jelenni a Magyar Televízióban, melyben a közszolgáltatás ténylegesen egyre inkább mint sugárzási szolgáltatás jelenne meg, tehát a megállapodásoknak megfelelő műsoridőt biztosítaná az MTV; másrészt meg lehetne jelenni szerte az országban a különböző helyi-, közösségi-, illetve magáncsatornákon. Természetes, hogy e feltételek, elsősorban a technikai feltételek biztosítása rengeteg pénzbe kerülne, ezért el kell gondolkodni azon, hogy e feladatot nem lehetne — a többi, hasonló helyzetben levő egyházzal, felekezettel közösen megoldani. Egy ilyen egyházi tv-stúdió, közvetlen feladatán túl, fontos szerepet tölthetne be az ökumenizmus terén is. Ilyen jellegű műsorokon kívül készülhetnének itt közös, kulturális, ismeretterjesztő és információs műsorok is. E leírt, ideális állapot természetesen egy hosszú és lépcsőzetes folyamat végállomása lehet csak. A műsorok nagy része, különösen az utóbbi, szorosan nem az egyes egyházakhoz kötődő műsorok nagy része — az egyházak egymásközötti, és az MTV-vel való, a fenti feladatot szem előtt tartó megállapodás alapján — még jó ideig továbbra is a Televízióban készülének.

Tudom jól, hogy a felvázolt elképzelés meglehetősen költséges, mind létrehozatalát, mind fenntartását illetően. De ha hosszú távra kívánunk berendezkedni e téren, terveinknek, elképzelésinknek is — a jelen állapotokat és lehetőségeket természetesen nem figyelmen kívül hagyva, de — a jövőre kell irányulniuk.

3 Inter Mirifica 15.

4 Példaként az Országos Lelkipásztori Intézet által, 1991-ben felállított Katolikus Társadalomtudományi Akadémia Kereszténység és Tömegkommunikáció Tagozatát említem, mely kifejezetten e területen kíván eredményeket elérni.

SOMORJAI ÁDÁM OSB

Kalandom a KAIROSZ-szal, avagy hogyan lettem vállalkozó

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer az ántivilágban, a pártállam idején, egy Mike nevű atya, aki időnként körözött egy jegyzéket a bécsi OMC kiadó könyveivel. Aki időben feliratkozott rá, 3-4 hónapos késéssel megkaphatta azokat az általa igényelt példányszámban. Ha meggondolta magát, és valamiből többet szeretett volna, jó féléves késéssel juthatott hozzá a kiadványhoz, hiszen az ÁÉH ritkán engedélyezte az 5 kg-os könyvcsomagot, még a Pannonhalmi Főapáti Hivatalnak is.

1986-ban, amikor kineveztek a Főapáti Hivatalba, helyettes irodaigazgatónak, akkor már más szelek fújtak: többet is lehetett hozatni a könyvekből az előre megrendelt mennyiségnél. Ez volt a Könyvszolgálat kezdete Pannonhalmán.

1988-1989-ben már gyakran hozott prospektust a posta. Új, világi és egyházi kiadók és lapkiadók jelentkeztek azzal, hogy terjesszük kiadványaikat. Miért kerültek hozzám? A válasz egyszerű: könyvszolgálat voltunk (igaz, csak 1990 februárjában vettük fel ezt a nevet), és Pannonhalmának meglehetősen kiterjedt kapcsolatrendszere volt ahhoz, hogy megérlelődjön bennük a felismerés: A tucatszerű új kiadónak ugyanúgy a terjesztés a gondja, mint nekünk. Mi lenne, ha az utcát elborító szeméthalmaz láttán össze tudna fogni ez a maroknyi csapat? Egyesített erővel többre megyünk, mintha mindenki maga partizánkodik...

Azután elgondolkoztató tapasztalataink is voltak: Íme, az első: Richárd atyával közös könyvünket Szabó Ferenc kiadta Rómában. Nem igaz, gondoltuk, hogy a kétezer példány, amely pár hónap alatt elfogyott, elég legyen az egész nyelvterületre. Utánnomást készítettünk még ötezerben, és csodálkozva tapasztaltuk, hogy bizony kemény munka lesz annak eladása. Elindultunk egy úton...

A másik: 1989 decemberében a frissen alakult Országos Lelkipásztori Intézetben együtt álmodoztunk arról, egyházmegyei küldöttek, ki hány száz ministránst szeretne Rómában látni az 1990 szeptemberében esedékes európai zarándoklaton... A siker várakozáson felüli volt, a megálmodottnál is jóval többen voltak jelen... Tehát az álmok valóra válhatnak... Vagy ha nem válnak valóra, talán mi cenzúrázzuk azokat...?

Azután félévente megkaptuk a német katolikus könyvkiadók egyesületének katalógusát... Nem kellene nekünk is közös katalógussal jelentkezünk? Vagy még inkább: nem kellene egyesületbe tömörülnünk?

Ezeket a gondolatokat 1990 áprilisában leírtam, átadtam néhány rendi előjárómnak, és postára is tettem a Lelkipásztori Intézet vezetőségének. Magam voltam legjobban meglepve, amikor viszontláttam azt a Főapáti Hivatal postájában, az OLI anyagai között: Ezek szerint javaslataim eljutottak minden ordináriushoz...? Akkor viszont a leírt szó kötelez...

Még egy gondolat a hosszú nekikészülődés lezárására: A zsinat utáni teológia tanulójaként, arra felismerésre jutottam, hogy nem a papok, sőt, nem is a szerzetesek azok, akik az egyházat „alkotják”; a királyi papságban részesülő „laikus” testvéreinknek alapvető szerepe van az egyházban. Sok ága-bogával épp a könyvkiadás az, amelyhez nagy szakértelem kell, ezért itt egy a teendő: megtalálni azokat az alkalmas világi személyeket, akik ezt tudják is, akarják is csinálni.

1990-ben a június, augusztus, szeptember és az október az előkészítő közgyűlések jegyében telt el, s novemberben — legnagyobb meglepetésemre — egy delegáció élén kint találtam magam a belgiumi Tournai-ben, a vallásos könyvek biennáléján, melynek témája a kelet-európai országok vallásos könyvkiadása volt; egy háromnapos intenzív tanfolyamon vettünk részt, amelyen a könyvkiadás alapvető fogalmaival ismerkedhettünk meg. Itt figyeltünk fel szinte egy emberként a Kis Bibliai Atlaszra, és ismerjük meg az atlasz kiadóját, Marietti urat, aki pár nappal

később már Budapesten folytatott tárgyalásokat az atlasz kiadásáról.

Tournai-ben egyébként Kelet-Európából a mienk volt az egyetlen delegáció. (Igaz, csak az ún. kis kiadókat képviseltük), ez még öntudatunkat is megnövelte.

Ugyanakkor az egyesületi gondolat már az elején csorbákat szenvedett: októberi közgyűlésünkön több kiadó visszavonult, mert Bulányi atya kiadóját fel akartuk venni a tagok sorába. Hosszú ideig senki sem mosta le rólunk, hogy „bulányista” egyesület vagyunk. Ugyanakkor a karácsonyra tervezett közös katalógusunkba pedig egyik-másik tiszteletreméltó katolikus kiadó a raktárban elfekvő és eladhatatlan készleteit akarta csupán belevenni. Erre viszont az egyesületi vezetőség mondta azt, hogy itt csak jól szabad kezdeni, és nem végkiárusítással kell foglalkoznunk.

Hogy az egyesületi keretek között mégis csak lehet mozogni, azt az atlasz esete mutatta meg, minden lehetőségével és minden kudarcával együtt. Az egyesület célja a terjesztés előmozdítása lett volna, mégis azt vettük észre, hogy új kiadóként, konkurens céggént jelentkezünk a vallásos könyvek piacán. Igaz, elsőnek készítettünk és juttattunk el néhány célcsoporthoz 70 ezer prospektust, amelyben mindazoknak, akik előre fizetnek, kedvezményt ígértünk. Sikerült is ily módon körülbelül 16 ezer atlaszt eladni. Elsőként adtuk a nagykereskedelemnek nagyobb terjesztési engedélyt, és helyeztünk el ott is vagy 15 ezer atlaszt.

Szóval voltak eredményeink, de a szakma közös fellépése nem jött létre. A kinyomtatott példányszám nagyobb-nak bizonyult, mint amennyi elsőre eladható; az egyesület vezetősége lemondott; ott maradtunk néhányan lelkes tagok, akik belevágtunk az atlasz kiadásába. Közeledett a határidő, amikor vissza kellett fizetni kb. 3 millió forint kölcsönt, és a pénz nem volt sehol, a munkatársak sem kaptak fizetést.

A kölcsön visszafizetése rám hárult. Az olasz Marietti céget ezért hívtuk meg az újonnan alakult Bencés Kiadóba, és a Pannonhalmi Főapátság által nyújtott kölcsönt is

így tudtuk visszafizetni, lassacskán, mondhatni napjainkra. Az én szerepem menet közben átalakult: tagból hitelezővé léptem elő, és a határidő lejártával sürgető feladatomná vált a tartozás rendezése. Ily módon a Könyvszolgálatból a „Kairosz-kerülővel” kiadóvá váltunk, s amit kezdetben nem szándékoztunk, az következett be: ismét egy új kiadóval lett több a hazai mezőnyben.

A KAIROSZ mindazonáltal egyesületi téren is ért el eredményeket. 1991 júliusában Szombathelyen az osztrák katolikus könyvkiadók háromnapos tanfolyamot tartottak számunkra, amelynek témája: hogyan készítenek ők könyveket, hogyan kalkulálnak, hogyan adnak el. (Kezdeményezésünket 1992-ben a cseh és szlovák kollégák olyan jónak találták, hogy a szombathelyi tanfolyamot Prágában ugyanazokkal az előadókkal megismételtették.). 1991 szeptemberében ugyancsak Szombathelyen négynapos marketing-szemináriumot tartottunk, Kiss Ulrich S.J. vezetésével, amelyen az eladás technikáját ismertük meg.

Eredményként könyvelhetjük el azt is, hogy ez az egymásfél év gyakorta összehozott bennünket, és amikor a könyvszakma összeomlott hazánkban, a katolikus könyvkiadók részéről az egyesülés irányába mutatkozó igényt jelentkezett, s az együttműködés során kialakult egyfajta csapat-tudat, megismertük egymást. Most pedig mintha szétváltak volna útjaink...

Alapvető problémának tartom még most is, hogy sokan közülünk úgy akarnak apostolkodni, hogy nem tartják be a pénzkezelés szabályait, azaz túl alacsony árat szabnak, túl kicsi példányszámban gondolkodnak, nem áldoznak piackutatásra, reklámra, szolid mértékben. Mások viszont kihasználják a lehetőségeket, és nagy pénzeket akasztanak le mindenünnen, ahonnan csak lehet.

Elmúlt két év, a kegyelmi idő két esztendeje, és nem tudtuk ezt felhasználni arra, hogy kialakuljon egyfajta szakma — talán azért sem, mert a katolikus könyvszakma túl kicsi. Néhány emberből áll csupán, és ezt a néhány embert sem lehetett egy asztalhoz leültetni. Nem vagyunk még partnerek a könyvszakma egészében, és a nemzetközi mezőnyben sem nagyon, amíg nem tartjuk be az itt meg-

szokott kemény feltételeket: szerzői, kiadói jog tiszteletben tartását, nincs alapos válogatás, piacorientált példányszám megállapítás stb.

Ugyanakkor az egyesület nem szűnt meg. Keretet biztosíthat a továbbiakban is: lehet klub, mint terveztük tavaly, de nem valósult meg; lehet szakmai fórum; lehet a Magyar Könyvkiadók Egyesületének katolikus szekciója; bármi, ami a leendő szakma érdekében állónak bizonyul. Talán lesz még hozzászóló a KAIROSZ jövőjéhez, és kialakul egy közös elképzelés.

A „KAIROSZ” nem szűnt meg, mivel tulajdonképpen még meg sem alakult: tagjaink listáját másfél éve nem találjuk; akik hittünk benne, amatőrök voltunk, bár szándékaink felől sem akkor, sem most, nem lehetnek kétségek. Menet közben beletanultunk, és a magunk módján folytatjuk. Akik úgy gondolták, hogy ez egy új lehetőség a külföld megfejésére, azok hamar elmaradtak, akik a kemény munkafeltételeket nem bírták, azok kidőltek. Magunkkal hozott tőkénk: közös történetünk, kezdeti lendületünk, közös kudarcaink — és, nem dicskedésképpen: közös eredményeink.

Húsvétra újra megjelenik a

Pannonhalmi Szemle.

Az első szám tartalmából: Sören Kierkegaard elmélkedése a keresztény hitről, H.G. Gadamer esszéje Paul Celan költészetéről. Ghislain Lafont, Tarnay Brunó, Sulyok Elemér, Hirka Antal teológiai írása, Török Endre, Németh G. Béla, Géher István, Balassa Péter, Tillmann J.A., Mezei Balázs filozófiai, irodalmi, művelődéstörténeti, esztétikai tanulmánya, Balla Zsófia, Székely Magda, Takács Zsuzsa, Bárdos László, Schein Gábor és Villányi László versei.

Megrendelés esetén a példányonkénti ár 100-120 Ft körül alakul. Előjegyzéseket már most örömmel fogad a szerkesztőség.

Cím: Pannonhalma, Vár 1. 9090.

PERSPEKTÍVA

Osszeállította: Dévény István

Milyen kapcsolatban áll egymással a keresztény vallás (az egyház) és a sajtó-rádió-tévé (szentnek nem nevezhető) „háromsága”? — ez itt a kérdés. A három tömegkommunikációs eszköz az információk beszerzésének, így a konkrét tudásanyagoknak szinte egyetlen forrásává vált, de ezen túlmenően a közvéleményt, s az egyes emberek értékítéletét is hathatósan formálja. Olvastam-hallottam-láttam — nagyon sok ember számára döntő jelentőségű tudásforrás és bizonyíték egyszerre. Ilyen körülmények között érthető, hogy az egyházak is jelen akarnak lenni a tömegkommunikációs eszközökben: igehirdetői feladataik közé sorolják ezt is. Ez ma már nem csupán a „misszionálás”, hanem a megmaradás kérdése is. A ma embere számára alig (vagy egyáltalán nem) létezik az, ami nem jelentkezik ezeken a fórumokon. Visszavonulót fújni, mint azt XVI. Gergely (*Mirari vos*, 1832) és IX. Pius (*Qui pluribus*, 1846) kívánta az induló napisajtóval kapcsolatban, ma már képtelenség. A nagy kérdés persze az, hogy milyen viszony alakítható ki a keresztény „tájékoztató”, tehát hithirdetői feladat, s a modern „tömeg-tájékoztató” eszközök között.

Ismertetésemet egy olyan tanulmánnyal kezdem, amelyet könyvesboltok már nem jegyeznek, de Svájcban húsz évvel ezelőtt nagyjából jól mérte fel a helyzetet, amikor „a keresztény sajtószolgálat szükséghelyzetéről” beszélt. (Fordíthatnánk ezt vészhelyzetnek is.)

Egyházi érdekekkel a „világi sajtó” régóta nem törődik. Mivel kell törődnie viszont az „egyházi sajtónak” (rádióműsornak stb.)? „Könyvem címét nem kellett kérdő-

jellel zárnom — írja Fritz Schaller a bevezetőben — hiszen annyira nyilvánvaló, hogy Németországban, Ausztriában és Svájcban megfeneklett a katolikus sajtó. A cím legalább kihívó kérdésekre ösztönöz, például: Egyáltalán

Fritz P. Schaller
Notstand im christlichen
Pressewesen
Benziger, 1974.

mit jelent az, hogy a sajtó keresztény?” Be kell mutatnia, ismertetnie kell a keresztény hit és erkölcsi rendszert? Támadásokkal szemben kell védelmeznie az egyházat (istenhitet)? Keresztény értékelését kell nyújtania a napi eseményekről? Vallási érdekeltségű híreket kell hoznia? Vagy csak azért jelenti ki magáról egy újság: „keresztény lap vagyunk”, hogy az olvasóközönség egy meghatározott rétegéhez közelebb férközhessen; az érdekeltek jobban vásárolják az újságot? (Tehát piacot akar magának teremteni?) Azoknak a pártoknak orgánuma akar lenni, amelyeknek megnevezésébe a „keresztény” jelző is beletartozik? — Mindegyik feladatot vállalhatja, de ez még kevés.

Jelentős probléma, hogy az egyház képviselői és a lelkipásztori munka elmélete, a pasztorálteológia, nem nagyon veszi tudomásul a modern kommunikáció sajátos kialakult világát. Törvények uralkodnak itt, s ezeknek rendszerét tudományos szinten tárgyalják a világ számos egyetemén. „Pápának, püspököknek, plébánosoknak el kell fogadniuk: tekintéllyel való fellépésüknél ezekre a kommunikációs törvényekre tekintettel kell lenni, a kommunikációs eszközökben pedig működésüket ellenőrző, azokat mérlegre tevő szervet kell látni.” Nem menekülhetnek a nyilvánosság elől; számolniuk kell azzal, hogy mikrofon, vagy felvevőkamera mindig lehet a közelükben. Így tanúságot kell tenniük nem egyszer arról is, hogy képesek máskéntgondolkodókkal eszmecserét folytatni. Hitszónokoknak, hittanároknak, a liturgia alakítóinak pedig figyelembe kell venni a tévé szemléletes képeivel „elkényeztetett” emberiséget.

Szép elméleti figyelmeztetés ez, a valóság azonban sokkal bonyolultabb. A sajtó (rádió, televízió) „öntörvényűvé” vált, s ez azt jelentheti, hogy az egyház hozzásimul ezekhez a törvényekhez, amikor általuk „propagálja” önmagát. A mai hírek vagy képek sokszor megcáfolják a tegnapiakat, a tegnapi hírek és képek ma már unalmasak lennének. Mindig „izgatni” kell, érdeklődést kell ébreszteni a legváltozatosabb eszközökkel — ki nem mondott törvénye ez a modern kommunikációnak. Mit tudunk mi nyújtani ilyen igényű olvasóknak-nézőknek, saját híveink-

nek és a kívülállóknak anélkül, hogy megtagadnánk igazi értékvilágunkat?

Fritz Schaller „ajánlatai” (kifejezetten a sajtóval kapcsolatban, de minden kommunikációs eszközre érvényesen):

1. Ha a nyilvánosságot keressük, akkor legalább annyira kell figyelni arra, hogy kiknek írunk, mint arra, hogy mit akarunk mondani. „Akikhez szólunk, azok elsődlegesen nem vallásukat gyakorló hívek, közömbösek vagy hitetlenek, hanem egyszerűen újságolvasók. Legyen valaki gyakori gyónó, vagy prédikációk hallgatója, lelki hozzáállása más, amikor újságot választ magának. Az újság más szerepet tölt be életében, ezért szükséges, hogy megfelelően egyetemesebb várakozásának, igényének, kérdéseinek.”

2. Második követelmény a szolidaritás. A „Gaudium et spes” zsinati dokumentum ennek meghirdetésével kezdi tanítását: az egyháztól nem lehet távol az, ami a ma élő emberek számára öröm, remény, szomorúság vagy félelem forrása. A keresztény hívők egyszerűen „emberek” is, sorsközösségben vannak „profán” közösségükkel, népükkel, az állammal, ahol élnek ... Mindezekről nem lehet elszigetelődni, ha keresztény tartalmú sajtót szerkesztünk.

3. Készség a dialógusra. Ez a legnehezebb, mert évszázadokon át „monologizált” az egyház: saját szavait mondta, kimondott szavait hallotta. Az újság azonban nem szószék, ahol a pap beszél, a többiek figyelnek. Egyértelmű dogmatikus ítélettel nagyon kevés mai témához tudunk közelíteni, ezért szükséges, hogy megőrizzük rugalmasságunkat, amikor másokkal beszédbe elegyedünk. A szerző Karl Rahnert idézi: „A mai dialógust nem az jellemzi, hogy a résztvevőknek eltérő véleményük van valamiről, ellentétes nézőpontra helyezkednek. Inkább arról van szó, hogy tudomásul kell vennünk: senki sem ismerheti teljesen azt, amit dialógusra vállalkozó partnere tudhat” — tartalmilag és bizonyítékait illetően egyaránt.

Tudnunk kell azt is, hogy a hit megfogalmazásában mi magunk is az idő, a kor függvényei vagyunk, nem beszélhetünk ezért középkori (vagy akár ókori) nyelven azokkal,

akik problémáiknak modern megfogalmazást adnak. A dialógusra való készség így állandó önkontrollra kényszerítheti a kommunikációs eszközöket igénybevevő egyházakat. Az egyházi sajtó „szükségállapota” azonban éppen ezen a területen jelentkezik legerősebben.

Késlekedni nem nagyon szabad. Carl Friedrich von Weizsäcker (fizikus, filozófus, másfél évtizeden át a Max Planck Institut igazgatója) 1950-ben a „médiák” erejéről így beszélt: „Véleményem szerint a rádió felfedezése nagyobb felelősséggel jár, mint az atombombáé. A propagandának ugyanis a bombánál mélyebb a hatása. A bomba megölheti a testet. Aki azonban azt szeretné, hogy bombák hulljanak, előbb mozgásba kell hoznia az emberi lelkeket. Az emberek (legalább passzív) beleegyezésével lehet egyáltalán ledobni bombákat. Nem mondom, hogy a rádió rossz, csupán azt, hogy nagy felelőség terheli. Olyan eszköz ez, amely hatni tud az emberi lelkekre. Aki használja, tudnia kell, hogy mit cselekszik.” Ezt az idézetet a következő könyvben találtam:

Medien ohne Moral.

Szerk. Lutz Erbing.
Berlin, Argon Verlag, 1988.

Nincs erkölcsi elkötelezettség az újságírókban — adhatnánk pesszimista tónusú magyar fordítását a könyv címének. Tizen-négy szakember fogott össze, hogy véleményét elmondja a

kommunikációs eszközök használatáról. A berlini Freie Universität előadásorozatáról van szó. Ezt gyűjtötték most kötetbe. Néhány idézet a bevezetőből, hogy tudjuk, miről volt szó: „Nem csupán a tudományok, mint pl. a biológia, orvostudomány, technika találkoznak újabban etikai kérdésekkel. Hivatásetikai problémákba ütköznek azok is, akik ezekről a kérdésekről a nagyközönséget tájékoztatják.” „Nagyon alaposan képezik ki az újságírók újabb nemzedékét, de az a tantárgy, amely az újságírói feladatok erkölcsi normáit és határait tárgyalja, nem kötelező.” „A tájékoztató eszközök az uralkodás eszközeivé váltak. Ha erkölcsi elkötelezettségük szóba kerül, akkor a vita stílusából kiderül, milyen viszonyban áll az állam és a

társadalom egymással, egyáltalán milyen állapotban van az emberek közössége. Rudolf Augstein (Spiegel) pesszimizmusát talán mégsem kell osztanunk. Ő írta le a közelmúltban: Semmi sem fog változni. Nem változik meg a politika, nem változnak meg sem a politikusok, sem az újságok vagy a folyóiratok, az újságírók sem. Ha megfenyítik őket, akkor visszahúzódnak, de máris készülnek a következő rúgásra.”

Az UNESCO 1981-es jelentése alapján hatvan országban szabályozták az újságírói munka alapszabályait. A legfontosabb előírások: objektivitás (tehát elfogultságtól való mentesség), tényeknek megfelelő beszámoló, őszinteség. Günter Bentele, a Freie Universität docense ezeket vette vizsgálat alá, s a következő felsorolásban próbálja a követelményeket konkretizálni: Igazat kell mondani, a tényeket a maguk teljességében kell bemutatni, a híreket el kell választani a kommentártól, az újságíró saját értékelését feltűnően kell jelezni, a híryanagot a tények súlyának megfelelően kell elhelyezni, a forrásokat meg kell jelölni, a híreket érzelmi körítés nélkül kell tálalni, a még nem biztos adatokat meg kell említeni, az egyéni politikai véleményét ki kell kapcsolni.

A „szubjektivitást” teljesen megkerülni azonban nem lehet. Nagyon sok tény „szótlan”, tehát egyszerűen megtörtént, s az újságírónak saját szavaival kell megfogalmazni, hogy mi történt. Konferenciákról, parlamenti vitákról való beszámoló is eleve feltételezi, hogy válogatni kell (egy ötórás vitát pl. egy öt perc alatt elolvasható, vagy tévé-képernyőn látható anyagba kell sűrítene). Emberileg egyszerűen elkerülhetetlen, hogy a híradónak saját „szempontjai” vannak. Itt csak az segít, amit hír-pluralizmusnak nevezünk: a különböző beszámolók teremtsenek lehetőséget arra, hogy az olvasók (rádió-hallgatók, tévézők) többé-kevésbé teljes képet nyerjenek az eseményekről. Csak totalitárius rendszerek emelnek ez ellen gátat, s kényszerítik a „híradókat” egyetlen beszámolóra úgy, hogy minden eleve meghatározott ideológiai kommentár folyadékában úszik.

„Milyen mértékben lehetnek az újságírók objektívek? Egyszerű a felelet: abban a mértékben, ahogyan ők maguk akarják, s ahogyan ezt a szerkesztői és társadalmi adottságok megengedik ... Ha a 'médiák' ablakot nyitnak a világra, akkor tudnunk kell, hogy ez az ablak sok üvegtáblából van összetéve. Az egyes újságok, programok jelentik ezeket a táblákat. Ezek egyike sincs teljesen átlátszóvá csiszolva. Inkább a régi templomok, vagy parasztházak kazettás ablakaira kell gondolnunk. Ezeken keresztül a világ — tehát mindaz, amit személyesen nem tudunk megtapasztalni — különböző színekben látható. Némelyik sötétebb, másik sárga, kék, vagy vörösben játszik. Egyik kis üvegtábla tisztább képet nyújt, a másik meglehetősen eltorzítva adja vissza a külvilágot. Az újságírói igazságkeresésnek és objektivitásnak üvegtisztító szerepet lehet tulajdonítani. El lehet érni, hogy az ablaküveg áttetszőbb legyen, vagy legalább kevésbé piszkos. Minél több kitisztított ablaktáblán át lehet nézni a világra, annál nagyobb reményünk lehet arra, hogy azt látjuk, ami valóban történik.”

Az újságíró (műsorszerkesztő) azonban akarva-akaratlan értékítéletek képviselője és hirdetője. Hatalmuk egyre növekszik. Nem véletlen ezért, hogy évtizedek óta újabb és újabb könyvek jelennek meg arról a „hivatási etikáról”, amely kifejezetten rájuk (lenne) érvényes. Hogy a valóság milyen messze van ezektől az eszményektől, ki-ki lemérheti a piacorientált lapokban (s melyik nem az?). Nagybetűs címei, hirdetései, bemutatott képanyaga, izgató „fűszerekkel” telített híryanaga arról tanúskodik, hogy a szerkesztők — alapjában véve jogosan — életben akarják tartani a lapot, s ehhez sok előfizetőre, sok vásárlóra van szükségük. Hallgassunk meg egy becsületkódexet:

Claudia Wild
Ethik im Journalismus.
Wien, VWGÖ, 1990.

Doktori disszertáció, a szakirodalom 25 éves anyagát dolgozza fel. Nagyon sok más etikus mellett egy amerikai szerző, John L. Hulteng 1976-ban megjelent könyvéből idézi a következőket: 1. Az újságíróknak a köz-

jót kell szemük előtt tartaniok. Az a nagy hatalom, amellyel rendelkeznek, arra kötelezi őket, hogy ne saját érdekeikkel, hanem a közösség javával törődjenek. 2. A tényeknek megfelelő, igaz és pontos módon kell beszámolniuk az eseményekről. Minden oldalról járják körül a témát, amiről írnak. 3. Pártok felett kell állniuk, a teljes közösséget kell képviselniük, ezért érdekcsoportoktól függetlenné kell válniuk. 4. Nem személyeskedhetnek, a magánszférát tiszteletben kell tartaniuk. 5. Ha tévedtek, a legrövidebb időn belül helyesbíteni, korrigálni kell tévedésüket, ugyanazon a fórumon, ahol tévedésük megjelent. 6. Írásban is rögzített magatartásnormákra állandóan tekintettel kell lenniük. 7. Szerkesztés közben elsősorban arra figyeljenek, mire van az olvasóknak szükségük, mi az, amit föltétlenül tudniuk kell.

Nem szembe-, inkább melléállítás szándékával hozza ezután Claudia Wolf az újságírók (és szerkesztők) körében végzett közvéleménykutatások eredményét. Ebből érdekes néhány adatot idéznünk. — 203 újságíró értékelő sorrendje: mindenképpen pontosságra, igazságnak megfelelő híradásra kell törekedni; a sajtó szabadsága emberi jog, ezt teljes erővel kell védelmezni; bizalmas információk esetében nem szabad elárulni a forrást, akkor sem, ha ebből az újságírónak személyes kára származik. — 87 újságírónak több mint fele így vélekedett: A gondos utánjárás etikai kötelességét fel szabad függeszteni, ha az az „alapvető” újságírói parancs forog kockán, hogy (az erős versenyben) az elsők között legyenek, akik a hírt közlik. Egy másik kérdéssel kapcsolatban kétharmad rész nem tartotta magát felelősnek az esetleges negatív következményekért, ugyanakkor majdnem mindenki hangsúlyozta, hogy a pozitív eredmény az ő munkájuknak is köszönhető. — 274 újságíró 80 %-ának az volt a véleménye, hogy ajándékok gátló hatással lehetnek az objektív híradásra, ezért ellenzik, adott esetben nem fogadják el.

Eszményi magasságban lebegő irányelvek, önmagukat szépítő vallomások — ez volt benyomásom, amikor a könyvet végiglapoztam. Mi a valóság, s mi a konkrét valósággal szemben a keresztény feladat a médiumok világá-

ban? Első helyen áll: nem csupán a kommunikációs eszközökből kell kiharcolni sorokat, oldalakat, vagy perceket, hanem a keresztény világnézet alapján bátran bírálni is kell tudni azt, ami ebben a világban — ebben a társadalomban — negatív.

Zeitgespräch

Szerk. H. Glässgen és
H. Tompert.
Herder, 1988.

Tanulmányokat gyűjt össze ez a kötet. Néhány gondolatot érdemes idézni. Hans von Keler, aki a württembergi egyházkerület evangélikus püspöke volt 1988-ig, a következőkre figyelmeztet. Az egyház hirdetésének „alapanyaga” nem a tömegszórákoztatás, nem érdekes információgyűjtés innen-onnan, mindenfelől. Elsődleges feladata annak az alapelvnek ébrentartása, hogy „nem csak kenyérrel él az ember” — értve itt a kenyéren mindazt, amit ez a világ tud nyújtani. Ez azt is jelenti, hogy „akár alkalmas, akár alkalmatlan”, tiltakoznia kell a kizáróan evilági gondolkodásmód ellen.

De bárcsak „evilági valóságot” nyújtanának a médiák. Azt kell tapasztalnunk, hogy az újságok, a rádió és tévé által egyre távolabb kerülnek az emberek a valóságtól. „A tévénézőre másodlagos tapasztalatok óriási özöne árad, s ezt egyre kevésbé tudja áttekinteni. Még rosszabb, hogy a befogadott anyagot elsődleges élettapasztalatnak, tehát igaznak, valóságosnak tartja. A realitás eltűnik életéből. Ez ahhoz vezet, hogy utópikus célkitűzések és ígéretek áldozatává válik, s szinte megszállottan ragaszkodik ezekhez. Politikai, világnézeti és tudományos sarlatánoknak is egyre nagyobb sikerük van. Vallásos színezetű 'üdvösségelméleteknek' gyorsan szerveződik meg közössége. Erre nem kerülhetne sor, ha az ember szilárdan állna a valóság talaján, s megtanulná, mi az, amit hittel lehet fogadni, s mi az, ami csalás.” A kritikai érzék viszont azért hiányzik belőle, mert a médiák révén lényeges emberi tapasztalatok helyett álvalósággal találkozik.

Az evangélikus püspök ezután a német katolikusok „Műveltség és kultúra” néven működő részlegének figyel-

meztetéséből idéz: „A fiatalságnak meg kell tanulnia, hogy a tévé-, video- és computerprogramok mesterséges valóságot termelnek. Meg kell tanulnia, hogy különbséget tudjon tenni tévévalóság és életvalóság között. A szétválasztás képessége csak az igazi valóságról szerzett tapasztalatok útján szerezhető meg. A nevelésben arra kell törekedni, hogy a fiatalság igazi kapcsolatba tudjon lépni emberekkel és a természettel. Rendkívül értékes lehet akár egyetlen igazán átélt pillanat. Itt ismerhetik fel, hogy nem csupán az van, ami a programokban található.” A táplálkozásban életveszélyes, ha valaki többet eszik, mint amennyit meg tud emészteni. A médiák használatában azonban éppen ez a helyzet. Olvasni-hallani-nézni, s valamennyire feldolgozni, kiértékelni tudni a befogadott anyagot — ez is a nevelői feladatok közé tartozik. Mindkét feladatkörben a kommunikációs eszközökkel kapcsolatban „nevelünk”, tehát még nem is arról van szó, hogy hogyan, hányszor, milyen műsorral jelentkezünk a médiákban.

Otto Roegele hosszú időn át a müncheni egyetemen a „Zeitungswissenschaft” (újság-tudomány) professzora, egy másik problémakört érint: Hogyan mutatja be az újság, a rádió és a tévé az egyházat. „Növekszik a hajlandóság az egyház kritikus megjelenítésére. Nem a hűséges templomlátogatók által megszokott kép ez, ahol az egyház otthont nyújt és eligazítást ad. Tört, nagyon sok esetben manipulált módon jelenik meg az egyház a médiákban ... Az egyháznak sokkal kevesebb lehetősége van ma arra, hogy befolyást gyakoroljon a róla alkotott kép megfestésében, mint régebben. Nagyon vigyáznia kell magára, hogy ne állítsák ezt a képet úgy fel, hogy még a kerete is torzít. Erőfeszítéseket kell tennie, ma jobban mint valaha, hogy igazi arculatával jelentkezhessen.”

Az igazi arculat persze nem jelentheti azt, hogy aláveti magát a korszellemnek. Egyszerűen tudomásul kell venni: az egyházzal szemben támasztott elvárások magas hőfokúak. Az egyház viszont — ha hűséges hivatásához — nagyon sok esetben nem tehet mást, mint kritizál. Bírálja a fogyasztói társadalmat; a gyermekeket nem kívánó szülők egoizmusát; az elveket feladó, minden kompromisszumra

kész politikusokat; az agresszióra, szabad szexualitásra ösztönző filmeket ... A kritikusnak viszont számolnia kell azzal, hogy népszerűtlen. „Az egyház nagyon sok esetben nem tehet mást — nem törekedhet minden áron arra, hogy szeressék.” Mindez érinti az önmagukat elkötelezettnek érző katolikus újságírókat, műsorszerkesztőket is. „A vallásos sajtó helyzete ma éppen olyan kedvezőtlen, mint az egyházé. Ugyanabban a csónakban ülnek, s a korszellem széláramlata ide-oda dobálja őket. Bonyolult stratégiai helyzetükön nem tudnak segíteni, legfeljebb taktikai szempontból működhetnek együtt.”

Egy jótanács: aki újságírók értő és jóakarató segítségét igényli, annak nem kell félnie a nyilvánosságtól. A lelkipásztorkodás problémáival kapcsolatos rendszeres „helyzetismertetés” ezért nélkülözhetetlen. Ha nincs kapcsolat az egyház felelős vezetői és az újságírók között, akkor legjobb esetben félreértés születik, rosszabb esetben félreagyarázás is. Említeni lehet a hívekre, vagy akár kívülállókra vonatkozó „helyzetismeret” is. Egyházmegyei újságok szerkesztői között végzett felmérés azt mutatta, hogy halvány sejtelmük sem volt arról, mi érdeklí egyáltalán az (esetleges) olvasókat. Túl sokat foglalkoztak a jelenben éppen futó teológiai disputákkal, vagy azzal, hogy honnan van az egyháznak pénze és mire fordítja azt. A halál utáni élet problémakörét hatodik helyre tették — az olvasók számára viszont ez, akkor, elsőrangú kérdés lett volna.

„Jámbor fülek megbotránkozhatnak, szavaimat kicsiny szimpátiával talán mégis megfogadhatják: Ha az egyház világi intézmény lenne, amely csak akkor marad életben, ha jövedelme van, ezért tisztán át kell tekintenie a piacot, akkor eddigi módszerével halálra lenne ítélve. Életben maradásához rendszeresen kellene kutatnia, hogy régi és esetleges új vevőinek milyen gondjai, vágyai, igényei vannak. Az egyházra persze nem lehet a klasszikus piactörvényt alkalmazni, az 'árút' nem ő szabja meg, feladata, hogy a jó hírt a maga teljességében közölje. Azért azonban felelős, hogy adott időben megfelelő módon mondja el azt, amire küldetése szól. Nem nézhet át az embereket nyugtalanító problémákon. Nem húzódhat vissza a

dialógustól, hiszen itt szerez tudomást az emberi problémákról, s ezekkel kapcsolatban kell keresnie a hitből mértett választ.”

Itt idézhető néhány sor még egy másik tanulmányból. Szerzője **Elisabet Plünecké**, kezdetben újságíró, később 15 éven át a rottenburgi (stuttgarti) egyházmegye Akadémiájának igazgatóhelyettese. „Kirívó klerikalizmus uralkodik a médiákban. Itt csak a pápáknak, püspököknek, esetleg papoknak és szerzeteseknek jut hely — a többiek a laikusok, a nem-szakemberek, az analfabéták, akik névtelenül tartoznak az 'egyesülethez'. Honnan jön ez a látásmód? Félek, hogy tőlünk, laikusoktól. Így viszont nem várhatjuk el, hogy a zszurnaliszták megértően, gazdag ismeretekkel felszerelve beszéljenek az egész egyházzól. Ha mi, laikusok nem vagyunk képesek arra, hogy számot adjunk mindenkinek, aki reményünk után érdeklődik — ahogy ezt Péter apostol kívánta — akkor nem várhatjuk el, hogy a tömegkommunikációs eszközök erről helyesen és vonzóan beszéljenek.”

Akár a klérus, akár a keresztény laikusok jelentkeznek a médiákban, szembesülniük kell a már említett dilemmákkal. Ha nem jelentkeznek, akkor a legtöbb ma élő ember számára annyi, mint ha nem is léteznének. Ha jelentkeznek, akkor valamilyen fokig be kell tartaniuk az újság-rádió-televízió törvényeit. Nem állami, inkább lélektani törvényekről van itt szó. El kell érkezniük a ma emberéhez. Hogyan? Ha ugyanazzal a reklámszerű, sokszor bombasztikus módon teszik, mint a politikai pártok, sportegyesületek, profán szervezetek, akkor elveszíthetik igazi önmagukat. Ha ettől a reklámtól teljesen visszahúzódnak, akkor könnyen a levegőben lebegnek, mert „nem ül igazán” a szöveg vagy a műsor.

Egy másik probléma, amelyből kihívás árad, de visszariadni nem szabad: a népet, nemzetet, szomszéd népeket, nemzetiségeket, Európát vagy akár az egész emberiséget érintő etikai, politikai, szociális, kulturális problémáktól nem menekülhetnek. Ha ezt tennék, valóban nem maradna más, mint hogy az egyház belügyeiről írjanak, így szerkeszenek a műsorokat, s biztosan jó és kockázatmentes

megoldásként közvetítsenek szentmisét. Ha viszont hozzászólnak, akkor nem egy esetben vakmerő lépésre kell vállalkozniuk. Állást kell foglalniuk, szint kell vallaniuk, esetenként még azt is be kellene vallaniuk, hogy csak tapogatózva tudnak előrehaladni. Ilyenkor nyugodtan be szabad vallaniuk, hogy ők sem tudhatnak mindent — sőt néha talán az is előfordul, hogy tévednek. „Nyugati” vezető politikusok bukásaiból kitűnik, hogy a „nép” általában sok mindent képes megbocsátani, egyre azonban nagyon érzékenyen reagál: a hazugságra, az ámtításra, a beképzelt magabiztoságra.

**A JUHÁSZ GYULA TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA
1993. július 5-9. között rendezi a
XXII. Szegedi Nyári Akadémiát,
melynek témája:**

VALLÁSPEDAGÓGIA

A tervezett program szerint délelőttönként plenáris előadások lesznek, neves hazai és külföldi szakemberekkel. Délután pedig szemináriumi foglalkozások tapasztalt hitoktatókkal. Este ismerkedés, beszélgetés, tapasztalatcsere és kulturális programok.

Jelentkezési lapok igényelhetők az alábbi címen:

6701 Szeged, Pf. 396.

Kérjük Olvasóinkat, hívják fel hitoktató ismerőseik figyelmét erre a rendkívüli továbbképzési lehetőségre!

Lassú ébredés

Az Osztrák Katolikus Hírügynökség hosszú interjút közölt dr. Szennay András ny. pannonhalmi főapáttal a magyar egyház helyzetéről¹. Minthogy kijelentései idehaza is hullámokat vertek, közöljük az interjú teljes szövegét.

Kathpress: Nemrégiben választották meg Önt a „Katolikus Újságírók Szövetségének” elnökévé. Milyennek látja a magyar sajtóéletet? Valóban szabadok a médiumok? Avagy a párt totalitárius irányítása helyébe új függőségek léptek? Milyen esélyei vannak a katolikus újságíróknak a világi sajtóban? Van a katolikus egyháznak sajtókonceptiója?

Szennay: A mai magyar sajtóeletről nem lehet hűvös szavakkal értekezni. A nyilvánosság és a sajtó „médiaháborút” emleget. A „harc” — én sem tudok jobb szót rá — politikai erők között zajlik. Ezen a küzdőtéren ma minden mozog. A régi demokratikus elv itt is érvényesül: ellenzék a kormánnyal szemben, s fordítva. Mindenki mindent szabadon kimondhat. A kulisszák mögötti függőségekről pedig mindenki pártállása szerint nyilatkozik — vagy éppen hallgat.

A katolikus sajtó külső és belső gondokkal küzd. Ugyanazokkal a krízisekkel kell itthon is megvívnia a maga harcát, mint nyugaton kellett (vagy még mindig kell), hogy a 2. vatikáni zsinat érvényesülhessen. Ezt a küzdelmet mi éppen csak elkezdtük. Belső gondjaink közül kiemelném, hogy a katolikus sajtó nem rendelkezik megfelelő anyagi bázissal. A „hivatalos egyház” nem támogatja, szponzorokat pedig nehéz találni. Hiányoznak továbbá a megfelelő munkatársak, az olyan jó képzett férfiak, nők és fiatalok, akik jó kritikai érzékkel és civilkurázsival lennének képesek munkájukat végezni.

1 Kathpress Info-Dienst Nr. 037. (1993. 02. 14.).

Külső problémáink közé tartozik, hogy a hazai egyház vezetősége nem éppen barátságos és segítőkész. A katolikus sajtóval szemben általában gyanakvóak és bizalmatlanok, a jóakarató kritikát sem viselik és nem szívesen hallanak a velük szemben támasztott igényekről. Nincsenek független katolikus sajtóeszközök, amelyek anyagilag és erkölcsileg saját lábukon állnának. A munkatársak gyakran a pusztta megélhetésükért küzdenek.

Az újrakezdés korszaka készületlenül érte az egyházat, s nincsenek sem az írott, sem az elektronikus sajtó számára kidolgozott terveink. (A rádióban és a televízióban az egyház éppen hogy megtűrt, s csak kevés műsordóval rendelkezhet.) Ezért a vezetőségében most megújult Újságírószövetség kemény munka elé néz. Egyelőre ahhoz készítjük a terveket, hogy ne csak a katolikus sajtóban dolgozó újságírók csatlakozhassanak hozzánk, hanem a világi sajtó katolikus munkatársai is. „Kívülről” eddig csak kevesek jöttek hozzánk.

Az elmúlt negyven év szorításai megszokottá váltak, s még ma is túlságosan „bensőségesek” vagyunk. A hagyományos profil szerint a katolikus sajtó aránytalanul keveset foglalkozik a társadalmi témákkal. Az eddigi, csak evangelizációra irányulóan szűrt hírszolgáltatás mára már elavult. Végre ablakot kell nyitnunk a világra, környezetünkre — s nem csak a világegyházra (bár az egyházi vezetés nálunk még ezt is nagyon gyanakvóan mérlegetli).

Az elmúlt éveket kritikus számadással szemlélem. Az 1989-es változások után (hasonlóan a 45-öshöz) megint csak nézzük, hogy az egyháznak milyen sok időbe telik, hogy tájékozódjék, s milyen sokáig csak kivár. Így a püspökök nem voltak képesek a sajtó jelentőségét felismerni, nem is kísérleteztek semmivel, hanem csak kivártak. Fel kell pedig tennünk a kérdést, hogy az intézmények újrateremtése valóban fontosabb-e a jó sajtó megteremtésénél.

Ami a katolikus sajtón belüli reformok és az új munkatársak megkerése vonatkozásában történt és történik, az pusztán magánkezdeményezések eredménye. Az egyház vezetése a fiatal papokat nem biztatja, a laikusokat

pedig nem is kéri, hogy vegyenek részt jobban a sajtómunkában (elsősorban a világiban). Ennek eredménye az, hogy máig sem rendelkezünk jól működő katolikus újságírószövetséggel.

Csak most kezdjük a tervezést és szervezést — kissé függetlenül az egyház vezetésétől. A világi sajtóban ténykedő újságírók, legyenek akár meggyőződéses katolikusok, még elővigyázatosak. Az egyébként is meglévő függőségeken túl nem akarnak újabbat (egyházit) nyakukba venni. Akik pedig eddig résztvettek a munkában, azok vagy ultraliberális, vagy fundamentalista egyházképet hoztak magukkal. Ezért az első feladat az, hogy magunk között, a már meglévő tagokkal kezdjünk dialógust és közösen alakítsuk ki álláspontunkat.

Kathpress: Egy kb. egy évvel ezelőtti interjúban² a magyar egyházzal meglehetősen reménytelen képet festett. Változott-e ez a kép 1992-ben? Sikerült-e hatékonyabban átvinni a gyakorlatba az 1991-es pápalátogatás ajánlásait?

Szennay: Az egy évvel ezelőtti interjúban vázolt problémákat és a velük kapcsolatos kritikámat szinte kivétel nélkül ma is megismételhetném. A zsinat elfogadásának rendkívüli lassúsága, a belső és külső dialógus szinte teljes hiánya, a még mindig meglévő klerikalizmus, a laikusok bevonásától való vonakodás, az egyház csekély társadalmi szerepe — ezeket a gondokat továbbra is hordozzuk, pedig már ezelőtt is megoldásra vártak.

A másfél esztendővel ezelőtti pápalátogatás konkrét hatásait nálunk sem könnyű lemérni, s ez más országokban is így van. A látogatás utáni sajtóösszefoglaló alapján pozitív visszhangról tanúskodott. A látogatást követő néhány hónapban még emlegettük, hogy a pápa magyarországi útja „sikeres” volt. Bár egyházi vezető személyiségek szájából az is elhangzott, hogy a pápa bizonyos gesztusai „túl ökumenikusak” voltak. Nyomtatásban megjelent beszédeit kisebb papi és laikus összejöveteleken ki is

2 Ld. Egyházforum 17, 7(1992) 1,91-98.

értékelték. De kb. egy év óta tudomásom szerint senki sem beszél már róluk.

Pedig a pápa beszédeinek tanításait és iránymutatásait a hívek egyszeri hallásra aligha jegyezheték meg és építhették be szellemi-lelki világukba. A papoknak és püspököknek az lenne a dolga, hogy az indításokat tovább fejlesszék és a gyakorlatba átültessék. A pápa jól informáltan jött hozzánk és fontos útmutatásokat adott a püspököknek. Nem tudok arról, hogy ezeket komolyan feldolgozták és megvalósították volna.

A pápa például azt is feladatul adta, hogy az egész magyar egyház problémáiról készüljön átfogó kép és ennek alapján pasztorális terv, amit a kontinens többi püspökével megvitathatnak. A papokban keltsék fel azt az érzést, hogy egy családot alkotnak a püspökkel, aki az atyjuk. A püspököknek bizalommal kell tekintenie a karizmák éledésére. Meg kell becsülniük a laikusok sajátos és fontos szerepét, és a laikusok illetékességébe tartozó területeken ne alkalmazzanak papokat. Amennyire lehetséges nyugodtan támaszkodjanak a szakértő laikus nőkre és férfiakra, és kérjenek is tőlük tanácsot.

A keresztény élet formáit megújítva hozzá kell illeszteni az értékkereső társadalom új formáihoz. Nem megengedhető, hogy a klérus erejét felőrölje a régi formák életbentartása. Az egyházi munka számára igénybe kell venni a modern technika eszközeit, különösen a tömegkommunikációs eszközöket. — Ezzel voltaképpen be is fejezhetnénk az interjút, hiszen már csak egy kérdés marad: Miért vonakodunk még mindig attól, hogy ezeket a pápától kapott tanácsokat, lehetőleg sok munkatárs bevonásával végre megvalósítsuk?

Kathpress: A magyar egyház számára valóban az egyik központi kérdés a laikusok bevonása és szerepük felértékelése. Ezzel kapcsolatban nagyon eltérőek a jelzések. Hogyan értékeli Ön a helyzetet?

Szennay: A pápa „listáján” nagy súllyal szerepelt a laikusok kérdése. Aktivizálásuk nálunk is, mint máshegyütt kulcskérdés. Ha nem vonjuk be őket és nem értékeljük őket megfelelően, akkor csődbe jutunk. Nem szabad

őket „házagpótlónak” tekinteni, hanem a teológiai alapelveknek, s nem utolsó sorban számos utóbbi hivatalos egyházi megnyilatkozásnak megfelelően, értékelni kell őket. A laikuskérdésben tanúsított lemaradásunk okai a korszerűtlen egyházkép és a klerikalizmus. Ugyanakkor a papok gyakran kisebbrendűségi érzésekkel közelítenek a teológiaiilag jobb képzettségű, mély lelkeségű laikusokhoz.

Kétségekívül a papság nálunk rendkívül túlterhelt, sokan egészségüket károsító mértékben dolgoznak. Ennek azonban egyik oka éppen az, hogy a laikus munkatársakat nem fogadják el. Pedig már a szemináriumban arra kellene nevelni a papnövendékeket, hogy képesek legyenek együttműködni a laikusokkal. Fordítva pedig a laikusképzésbe a legjobb papi erőket kellene beállítani, és azokat a laikusokat, akik sokszor pusztán lelkesedésből dolgoznak, támogatni és erősíteni kellene.

Ha egy-két éven belül nem alkalmazunk száz és száz laikust, akkor a hívek a katasztrofális paphiány következtében teljesen magukra maradnak. A laikusokkal szemben még mindig ellenséges a „centrum”, sok püspök és pap. Vagy „féltekenységről” lenne szó? Remélem, hogy nem. Ezen túlmenően azt is kérdezem, meddig vár még Róma a „viri probati” (kipróbált férfiak) felszentelésével?

Kathpress: A cseh Püspöki Kar nemrégiben nyilvánosságra hozott nyilatkozata szerint az egyház még mindig nem szabadult meg a kommunista rendszer stílusától. „Uralkodóként viselkedünk az egyházban” — írják a cseh püspökök. Igaz ez Magyarországra is?

Szennay: Amit a cseh Püspöki Kar és annak titkára mondott, az sajnos érvényes a mi viszonyainkra is. Az elmúlt két évben többször kellett hallanom, hogy papok vagy laikusok arról panaszkodtak: nálunk a kommunista uralkodói stílust most az egyház gyakorolja. Ez arra utal, hogy még nagyon messze vagyunk a keresztény, testvéri közösség gyakorlatától. A püspökök és a papok a hívek felé a mindent tudó és dirigáló egyház képét mutatják, ha nem képesek tanácsot kérni azoktól, akik szakértelemmel rendelkeznek. Senki sem várja el, hogy értsenek a szociológiához, pszichológiához, természettudományokhoz, stb.

A mai társadalmi közegben azonban már nem lehet kategórikus egyszerűséggel a „keresztény erkölcsre és hitre” hivatkozni. Az olyan nyilatkozatnak pedig hatása sincsen, amelyik híján van az igazi „vox humana”-nak, a megértő, szeretetteljes, az embereket elfogadó hangvételnek. A mai, kereszténységtől megfosztott világunkban csak „emberi” érvekkel dolgozhatunk, s véleményünket alá kell támasztanunk a korszerű szakvéleményekkel. A magunk körén belül még dirigáló egyház vagyunk, s ezért nem vagyunk képesek kifelé sem megfelelő súllyal fellépni.

Ha már felemlítődtek a cseh püspökök, arra is emlékeznünk kell, hogy annak idején példát adtak abban, hogy az elmúlt évtizedekben elkövetett hibákért és mulasztásokért bocsánatot kértek a hívektől. Nem tudom, hogy erre nálunk miért és meddig kell még várni? Létezik egyáltalán nálunk olyan egyházát szerető laikus, aki ezt ne tartaná természetesnek és helyénvalónak?

Kathpress: Hogyan éli meg az egyház a belső pluralizmust? A püspökök, papok és laikusok elfogadják az egyház máskéntgondolkodóit? Természetesen ez a máskéntgondolkodás nem a dogmákra vonatkozik, hanem az egyház- és társadalomszemléletre, továbbá a gyakorlatra.

Szennay: A mi egyházunkban nagyon nehéz megvalósítani a pluralizmust. Aki másként lát, fogalmaz, cselekszik (nem a dogmák tekintetében!), az a püspökök, az alsó és felső papság körében gyakran visszatetszést vált ki, de gyakran félelmet is. A teológiai irodalomban az egyházon belüli sokféleség „közhely”. Mégis nálunk egy egész nemzedék az „erős várban” és az „acies bene ordinata”-ban gondolkodik.

A problémák pusztá megemlítése, a szokatlan megoldási javaslatok felvetése, a dolgok néven nevezése, a vészhelyzetek és a hiányok megfogalmazása, mindez csak szűk körben ajánlatos. Aki a szélesebb nyilvánossághoz fordul, az „megzavarja a híveket” és csak „nyugtalanóságot szít”. Még ma is hallani olyan véleményt, hogy ami Nyugatról jön (nem politikai értelemben), az eleve gyanús. Akik így nyilatkoznak, azok elárulják magukról, hogy a

zsinat előtti teológiához és egy korszerűtlen egyházi gyakorlathoz ragaszkodnak.

Kathpress: Az egyházmegyei szinódusok reményt keltenek e tekintetben?

Szennay: A két előkészületben lévő szinódus szerény, de fontos kísérlet. Meg kell várni az első tapasztalatokat. Ezek vagy kedvet csinálnak a folytatáshoz, vagy elveszik a kedvet. Sokan tartanak attól, hogy a szinódusok nem lesznek nyíltak és tisztességesek, s nem lesz lehetőség arra, hogy a valódi problémákról beszéljünk. Nagy kérdés az, milyen lesz a résztvevők összetétele. Mennyire reprezentálja majd az illető egyházmegyét és mekkora lesz a laikusok részaránya. Sajnos a mi egyházunkban csak kevés a jól képzett pap és laikus.

Elmaradottságunk oka azonban nem csak az elmúlt 40 év. Az általam szerkesztett „Teológia” folyóirat már 20 évvel ezelőtt is szólt az egyházmegyei szinódusok szükségességéről. Az akkori egyházi és állami vezetés levette a kérdést a napirendről. Sok év, talán évtized múlik majd el, amíg végre megtartják a pápa által is igen sürgetett nemzeti szinódust. Pedig a stagnálás hosszú korszaka után fontos volna a hamari összehívás. Hiszen éppen egy országos szinódus tenné lehetővé, hogy egységes egyházmegyei gyakorlatról és közös lelkipásztori tervről beszéljünk. Kis ország vagyunk, nem szabad, hogy a közös nevező utópia maradjon.

Kathpress: Milyen témákkal kapcsolatban kellene — az egyház érdekében — a magyar püspököknek nyilatkoznuk?

Szennay: Püspöki karunk újra és újra megnyilatkozik, s általában „kényszerhelyzetben”, vagyis amikor már nem lehet nem megszólalni. Bár ez a jövőben is így marad, a nyilatkozatokban elsősorban stílusváltásra lenne szükség. Országunkban és egyházunkban súlyos problémákkal küzdünk. Ezekről a püspököknek jó szaktudományos felkészültséggel tanítaniuk, szakszerűen nyilatkoznuk kellene, megszólítván a hívőket, kételkedőket és a kívülállókat is.

Ilyenformán kellene például a társadalmi kérdésekről is beszélni. (Nem tudom, vajon hányan tanulmányozták hazánkban az osztrák püspöki kar szociális körlevelét.³) Az idegenek, az ún. „mások”, „másság” problémája, a laikusok — s közöttük a nők — részvétele az egyház hivatalos életében, az ifjúság, a család, az idősek, a magányosok, az egyház feladatai a mai társadalmi közegben, a szekták veszélye stb., a témákat majdnem vég nélkül sorolhatnánk. A megnyilatkozások a „kívülállókat” is tanítanak, de legalábbis felhívják a figyelmüket.

Kathpress: Milyen szerepet játszik az egyház a társadalomban, a nyilvánosság előtt? Van jelentősége, súlya?

Szennay: Éppen a társadalmi és politikai nyilvánosság az a terület, ahol a korábbi rezsim az egyházakat megszoktatta a tevékeny részvételtől. Ennek az lett a következménye, hogy a politikából, a közéletből hiányzik a hívő laikus szakemberek hangja. Azon keveseknek, akik mégis szót emelnek, s súlya csekély, s befolyásuk is annál gyengébb, minél jelentéktelenebb hátterük, az egyház — jóllehet hatmillió katolikus él az országban.

A különböző pártok képviselőinek a szájából gyakran hallható és a pártprogramokban is olvasható, hogy „a keresztény értékek érvényesítésére” törekszenek. Kíváncsi lennék ugyanakkor, vajon milyen fogalmazást írnának a politikusok ezekről az értékekről. Egyébként a széles néptömegek is alig sejteneek valamit arról, hogy mik is azok a „keresztény értékek”, hiszen az elmúlt évtizedekben ezeket aligha tanulhatták meg. Az pedig szomorú, hogy ha valaki meggyőződésből és objektív ismeretek alapján keresztény értékrendről beszél, akkor szavait félreértelmezik. A nyilatkozót eleve „demokrácia- és liberalizmusellenesnek vagy intoleráns antiszemitának” bélyegzik. A kritikusok megfélemeznek arról, hogy az antiszemitizmus éppen a mi keresztény értékeinkkel áll szemben.

Mindeme nehézség ellenére fontos, hogy végre a „hallgató” egyházból keresztény meggyőződésünkről „megnyi-

---

3 A körlevél hivatalos összefoglalása megjelent: Egyházforum 14, 6(1991) 2,48-58.

latkozó” egyházzá váljunk. Ha szavainkat nem is fogadják el, de hallják. Szólni — komolyanveendő érvek súlyával — kötelességünk.

Természetesen, ha szólásra jelentkezünk, akkor finom taktikai érzék mellett tiszteletben kell tartanunk mások lelkiismereti szabadságát és el kell ismernünk emberi jogait. Tudnunk kell a máskéntgondolkodókat tolerálni (a kommunizmus alatt erre mi is igényt tartottunk, ha csöndben és kevés eredménnyel is). Sajnos az egyházon belül is kialakul egy olyan magatartás, amely a politikai ellenfelet ellenségnek tekinti. Gyakorlatunkból hiányzik az emberség, a nyíltság, az őszinte testvéri szó. Ebben a tekintetben sajnos a kommunista rendszer jó iskolának bizonyult.

Sokakban él még félelem, harag, elzárkózás. Nemrégiben például papok és laikusok megütköztek amiatt, hogy utódom, Várszegi Asztrik püspök-főapát, fogadta a hívő szocialistákat. „Hogyan állhat szóba ilyenekkel”, kérdezték. Akik így beszélnek, azok vajon ismerik és követik Jézus példáját, aki mindenkihez szólt és senki elől el nem rejtőzött?

Ma már az egyháznak meg van a lehetősége arra, hogy árnyaltabban vizsgálódjék. Ennek ellenére papok és laikusok szájából általánosításokat hallok, s a máskéntgondolkodók elítélését. Ez az egyházon belüli és kívüli „lövészárak-mentalitás” életveszélyes. Bár átkiabálunk egymásnak, de az árkok megmaradnak, mert ott biztonságban vagyunk. Az egyház országunkban csak az előítéletektől megszabadulva, minden felé nyitottan és embertől emberig érve alakíthatja jövőjét. „Nyitott kapuk egyházává kell válnunk” kifelé és befelé egyaránt, különben nem kerülhetjük el a gettósorsot. Engedtessek meg nekem egy megjegyzés: milyen jó lenne, ha a magyar püspökök és a nyilvánosság előtt szereplő laikusok mélyebben tanulmányoznák König bíboros életművét!

Kathpress: Hogyan viszonyul a katolikus egyház az Ön által is említett ökumenéhez?

Szennay: A magyar és külföldi újságokban ismételtlen megírtam, lassan tragikussá válik, hogy magyar egyhá-

zunkat még mindig nem járta át a zsinat tanítása és az ebből fakadó gyakorlat. Ha valaminek, akkor éppen a zsinatnak kellene egyházunkat meghatároznia. Ezzel szemben sokakat az integralista szemlélet vezérel és a hitet a tridenti és az első vatikáni zsinat által megfogalmazott „tudásanyag” tartják. Még mindig „tanult” és nem elkötelezett keresztényeket nevelünk.

Kétségtelen, hogy a zsinatról sok szó esik. De vajon csak emlékezni akarunk, néhány jelszavá degradált kulcsfogalmat ismételtetni (pl. Isten népe), vagy valóban a zsinat tanítására akarunk alapozni? Miért nem vagyunk képesek tudomásul venni, hogy a zsinat nyitottsága csak használt a hitelességének? Miért félünk a szólás-szabadságtól, amit a zsinati atyák olyan példamutatóan alkalmaztak. Másoktól követeljük, magunk körein belül nem engedjük, sőt kritizáljuk.

A zsinati dokumentumok azonban arra tanítanak bennünket, hogy a „máskénthívőkkel”, másképpen gondolkodókkal együtt éljünk, megszólítsuk őket és ne tekintsük őket egyszerűen kívülállóknak. De hol van ilyen gyakorlat pl. az ökumené területén? Hogyan viselkedünk a máskénthívőkkel, a kevés elméleti és a sok gyakorlati ateistával? Természetesen a kifelé irányuló dialógus feltétele nem csak az egyenlő jogok, hanem az egyenlő lehetőségek is. E tekintetben — amint negyven éven át — ma is hátrálékaink vannak. De mindenek előtt meg kell kérdezni, hol van az egyházon belüli párbeszédkészség? Miért van olyan sok belső szakadás, gyakran elítélés?

Kathpress: Nem túlságosan sötét ez a kép?

Szennay: Én is látom, hogy a kép sötét tónusú és ezért szomorú is vagyok. Heteken át beszélgettem laikusokkal és papokkal, s csak utána szántam rá magam az interjúra. Minthogy szerény eszközeimmel a magyar egyház érdekeit kívánom szolgálni, rosszat tennék neki, ha „rózsaszín szemüveget öltének” és aszerint beszélnek, amit azon át látok. Vajon nem üres szó lenne csupán az egyházam iránt érzett szeretet, ha nem látnám ruháján a szakadásokat és a port? Sok minden megváltoztatható és megváltoztatandó. Amikor ezeket a változtatásokat szor-

galmazom, akkor nem önkényes szempontokat akarok érvényesíteni, hanem azt kívánom, hogy a zsinat váljon életé minálunk és a pápa iránymutatásai valósuljanak meg.

Sok minden van, amit hozzá kell igazítanunk Krisztus tanításához és a zsinat által megkívánt gyakorlathoz. Vajon nem kellene észrevennem, hogy a változásokat átélő társadalom és az egyházunk között hasadék van? Életünket a bunker-mentalitás alakítja. Nem az-e a legfontosabb feladatunk, hogy a szakadékok fölött hidakat építsünk? Nem szabadna szemérmeskednünk, amikor Krisztus kifogyhatatlan gazdagságát kell megmutatnunk a világnak. Ezt azonban hitelesen csak akkor tehetjük, ha előbb megvalljuk mulasztásainkat és gyengeségeinket, azt, hogy felkészületlenek vagyunk, s elkezdjük saját magunkon a változtatást.

Persze látom egyházunk életében az első pozitív mozzanatokat is. Ezek közül ki akarom emelni az ifjúsági munka fellendülését (amely elsősorban egy erre alkalmas püspök, Balás Béla, kinevezése óta indult meg). Egyre több továbbképzést kínálnak fel (ami ugyan még így is kevés!); olyan alkalmakat, ahol papok és laikusok végre közösen beszélgetnek. Csendben, nagy felhajtások nélkül élnek és fejlődnek a lelkeségi mozgalmak. Az ő jelenlétük kovász az egyházban és a társadalomban. Saját arcukat jelentkezők a rendek, gondolok a jezsuiták dicséretes törekvéseire. S van számos olyan egyházi rendezvény, amelyről nem csak az egyházi, hanem a világi sajtó is beszámol (bár e rendezvények kirakatjellege gyakran kétélű).

E kezdeményezések kisebb része „földről”, jelentősebb része „alulról” indul. Azok, akik minden kezdeményezést „földről” várnak, nehezen jutnak át a mélypontra. Akik mindig „fölfelé” leselkednek, azokból hiányzik a kreativitás és tele vannak gátlásokkal. A bázison sokkal több a kezdeményezőkézség, törekvés, igyekezet. Egyházunk élete két párhuzamos mentén fejlődik. Azzal vigasztaljuk magunkat, hogy „a végtelenben majd találkoznak”?

Persze fatális tévedés lenne, ha a hibákat és a mulasztásokat egyedül az egyházi vezetésben és esetleg még a

papság körében keresnénk. Mi mindannyian: püspökök, papok, szerzetesek, laikusok egyaránt felelősek vagyunk a magyar egyházért. Szabad örülnünk sikereinek, s meg kell vizsgálnunk lelkiismeretünket, hogy mi magunk mit mulasztottunk. Ne feledjük, hogy a bátortalanság és a reznignátság nem jó tanácsadók.

A legnagyobb hibát azzal követnénk el, ha a három „bölc” majom módjára viselkednénk: ne láss, ne hallj, ne szólj. Válaszaimban látni, hallani és szólni akartam. Sajnos ma még több az árnyék és kevesebb a fény. Csak most ébredünk fel rémálmainkból. Nem reméltünk fordulatot, váratlanul jött. A kommunisták évtizedekig altatót szedtek velünk, aminek a hatása csak lassan szűnik.

Ezt az interjút borús, téli napon készítettük. Abban bízom, s fentebb rá is mutattam az ígéretes jelekre, hogy a tavaszi ébredés közeleg már. E remény nélkül meg sem szólaltam volna.

(Ford. Máté-Tóth András)

A fenti interjú tartalmával kapcsolatban néhányan már kifejtették gondolataikat a napilapok hasábjain. Szennay főapát úr utódja, Várszegi Asztrik püspök a Népszabadság 1993. február 19-i számában többek között ezeket mondta: „Szennay András nyilatkozata sokakat mellbe vágott, gondolom sokakat meg is ijesztett. ... Nem vagyunk hozzá szokva ahhoz, hogy a gyermeket néven nevezzük, problémáinkat pontosan megfogalmazzuk, magunkhoz kérlelhetetlenül őszinték legyünk ...”

Az Egyházforum szeretné, ha lapjain Olvasóink is kifejték az interjúval kapcsolatos véleményüket, továbbgondolnák az elhangzottakat. Szennay főapát úr pedig ígéretet tett, hogy Olvasóink hozzá intézett további kérdéseire a lehetséges keretek között lapunkban válaszol. Mindennek feltétele, hogy a hozzászólások és a kérdések április végére megérkezzenek a szerkesztőség budapesti címére:

1158 Budapest, Thököly u. 74.

KIPKE TAMÁS

Az Új Ember katolikus hetilap főszerkesztőhelyettese

Hangulatjelentés Mostohaanya–szent egyház

Műfajok születnek és halnak — ilyen a remélem kihalóban lévő hangulatjelentés is, melyet az elmúlt évtizedekben megbízható elvtársak írtak a kevésbé megbízhatókról. Magam ez utóbbiak közé tartoztam, de — többé-kevésbé — írástudónak számítottam a Magyar Néphadsereg egyik kis „lerakatának” személyi állományában, így aztán (a szolgálati titoktartásra történt emlékeztetés után), gépelhettem és nyelvhelyességi szempontból valamelyest korrigálhattam a megbízhatóak jelentéseit a sorstársaimról. Innét a műfaj valamelyes ismerete, melynek törvényeit nem fogom maradéktalanul követni, mert a jelentések olykor nevek említését sem nélkülözték (szigorúan bizalmas!), és a várható fejlemények előrejelzését is megkísérelték azok elhárításának voluntarisztikus szándékával.

Magam csakis az alcím magyarázatának céljával írtam a fenti sorokat. — Hogy mindez miről jutott eszembe?...

A műfaj kissé skizofrén formájával próbálkozom a továbbiakban: saját hangulatomról szóló jelentést fogalmazok. „Meg vagy örülve?” - kérdezte barátom, amikor szóba került, mire készülök. Lehet, hogy igaza van: a hangulatjelentés ugyanis majdnem azonos a följelentéssel. Akkor pedig az „önhangulatjelentés”...

Miért forgolódom ennyit az alcím, a műfajmegjelölés körül? Lehet, hogy már ezzel is valamelyest lelepleztem magam?

Egy valamirevaló hajdani operatív tiszt — talán akad még, aki már csak amúgy megszokásból olvassa ezt a folyóiratot — már rögtön följegyezhetné: „A megfigyelt sze-

mély hangulata deprimált, a pontosságra való aggályos törekvése szorongásra, rossz közérzetre utal...”

Hogyan érzem magam az egyházban? — kérdezem végre nyíltan magamtól, kérlelhetetlenül nézek szembe magammal borotválkozás (önmagam szalonképesítésének mindennapi kísérlete) közben a fürdőszobai tükör előtt. Nem jól — válaszolom —, mert bátor és jellemes ember vagyok, vagy legalább néha szeretnék az lenni. Vágjunk bele, mint az előbb a torkomba a borotvával. Nem jól.

Mit akarsz? — kérdezi realitásra törekvő énem, aki hetente-naponta többször inti le izgága ellenérzéseimet (neki köszönhetem, hogy húsz év után még mindig ugyanazon a munkahelyen dolgozom, hogy feljebbvalóim és olvasóim tűrőképességét mindig csak az elviselhetőség határáig feszítettem).

Mit akarsz? Kimentek az oroszok, demokratikusan választott kormányzatunk van — akármilyen is, mi választottuk: én is —; megszűnt az egyház külső elnyomása, az Állami Egyházügyi Hivatal saját mindenhatóságát sugalmazó hajdani vezetője fogatlan oroszán, nyugdíjas öregúr, (jóval nagyobb a nyugdíja, mint az egyházban tevékenykedők fizetése); szabad a pálya. Az egyház lassan — időmértékünk az örökkévalóság volna... — visszacapja hajdani ingatlanait, szabad mozgásterét, közhasznú tevékenységéhez bizonyos állami támogatást is kap. Hát mi kéne még?

Metanoia — az elszalasztott lehetőség

(Idegen szavak alkalmi használata esetén a hangulatjelentések szerzői megadták a magyar jelentést is: metanoia = megtérés.)

Amint a magyar társadalom, úgy sajnos a hazai egyház is történelmi (prófétálási hajlandósággal kevéssé bírván nem mondom: üdvtörténeti) jelentőségű alkalmat szalasztott el. Nem „reagáltuk le” a rendszerváltozást. Itt lett volna az „igazság pillanata”, de a magyar egyházban az elmúlt évtizedekkel való számvetést illetően szinte nem történt semmi. Nem „fejek hullását” kívántam volna látni, csak némi „mea culpát”. Ehelyett legfőljebb melldőngetest tapasztalhattunk. Határozottan cáfolom azt a nézetet,

hogy az 1949-89 között kinevezett püspökök és más fontosabb egyházi tisztségviselők a kommunista rendszer hívei lettek volna. Személyük kiválasztásában (vagy kiválasztásuk jóváhagyásában — a kettő nem egészen ugyanaz!) nyilvánvalóan szerepe volt a dicstelen AEH-nak, de eme hivatal jóváhagyása nélkül 1973-ban magam sem kerülhettem volna újságíró gyakornoknak az Új Ember szerkesztőségébe. Ezek szerint én is az AEH embere volnék/lettem volna?

Egyházunk mai vezetői közül valaki nemrégiben azt mondta: ő nem állt szóba a kommunistákkal. Lehet, hogy ő — akkori helyzetében — megtehetette ezt. Volt, aki nem. És talán nem is az a kérdés, ki állt szóba velük, hanem hogy ki mit mondott nekik. Minden tisztelem Mindszenty bíborosé, de ugye nem kell mindenki mást okvetlen gaz bitagnak tekintenem, aki bebörtönöztetése után nem az ő politikáját követte. Vannak egyházi emberek, akik évtizedekig nem ejtették ki Mindszenty nevét, de ma átkot szórnak arra, aki megkockáztatja azt a kijelentést, hogy a mártíromságra is kész hercegprímásnak esetleg nem mindenben volt igaza.

Mintha mi sem történt volna. Nemigen látni a múltunk tisztázására való törekvés jeleit az egyházban. A korábbi politikai rendszerben infulát nyert főpapok könnyedén a Vatikánra mutatnak: végül is onnan kapták a kinevezésüket, a velük így vagy úgy szembekerült papok és világiak pedig a néhai AEH-ra, „lám, lám...”

Elmaradt a szembesülés, a bűnbánat napja. És ezzel nagyot mulasztottunk. A börtönviselt papjaikat megbélyegző (vagy csak mellőző) főpapok, a kollégáikkal nem éppen kollegiálisan bánó egyes „békeszeretők” valahogy elfelejtettek bocsánatot kérni. Az egykori üldözöttek (néhányan valahogy még ma is a perifériára szorulva dolgoznak) nem sietnek megbocsájtani. Utóbbiak hangoztatják, hogy bűnbánat nélkül nem lehet megbocsájtani — lehet, hogy van ebben igazság, de azért ott van ebben az álláspontban az ítékezés hajlandósága is. Mintha elfeledkeznénk arról, hogy a szeretet és az irgalom impulzusának belőlünk kell kiindulnia. Semmi sem indokolhatja azt,

hogy a másakra várunk. Aki ezt nem vallja, azt szerényen arra kérem, olvassa el még egyszer az evangéliumokat.

„Oh, irgalom atyja, ne hagyj el...”

Kevés ellentmondásosabb jelenség van, mint az „irgalmatlan keresztény”, aki megfélekedzik Pál apostol emlékeztetés intelméről, hogy ma még tükör által homályosan látunk.

A bűnöknek sajátos — bár a Szentírás és a szent-hagyomány által nem szentesített — hierarchiája alakult ki az évszázadok (évtizedek?) során a keresztény közgondolkodásban. Az előbb taglalt politikai természetű vétkek mellett más egyebeket is az elsők között tartunk nyilván manapság. Most éppen a megesett leányok és idősödő asszonyok vétkét (ebbe a bűnbe egy öreg bíboros aligha eshet), a magzati élet kioltásának szörnyűségét helyezik előtérbe sokan. Állami (erőszakszervezettel támogatott) törvényeket szegeznének szembe velük. Az élet szent — de nem csak a magzaté! A bűnözőé és a besorozott katonáé is például. Mégsem védjük ilyen rendíthetetlen elszántsággal a halálbüntetéssel sújtott — esetleg ártatlan! — elítéltek életét (számos főpap és erkölcszociológus kifejezetten helyesli a halálbüntetést), vagy a katonai szolgálatra kötelezett fiatalokét, akik bármikor a lövészárkba, tehát a lehetséges halálba küldhetők. A társadalom, a haza védelme érdekében emberek megölethetők, míg az anya életének megmentése érdekében a magzat nem. Mit is védelmezünk mi, keresztények olyan elszántan?

Illetlen kérdések — avagy „de hát a mi családjunkban...!”

Polgári családban nőttem fel, ahol a család presztízse számított. Az elmúlt évtizedek jócskán kikezdték a családok presztízst, de a családok tagjainak életvitele nemegyszer ugyancsak kikezdte az őszintén vallott és követendőnek ítélt családeshozzátartást és magatartásmódokat. A mi szűkebb családjunkban például válás is előfordult. (Ezt nem

botránkoztatásként, hanem vallomásként említem.) Édesanyám akkor így fogadta bűnös fiát: „Biztosan te is hibás vagy, legalább felerészben. De hát mit csináljak veled? Tagadjalak ki? Gyere haza! Bármit csináltál is, én melletted vagyok, az anyád vagyok. Majd többet fogok imádkozni érted. És persze magamért is, mert ebben a bűnben én ugyan nem vagyok elmarasztható, de hát vannak egyebek is...”

Hivatásomból eredően is sok pap ismerősöm — köztük néhány barátom — van. Egyikük, egy már korántsem fiatal plébános mondta: — Számos élethelyzet van, amellyel az egyház, de fogalmazzunk pontosabban: lelkipásztori gyakorlatunk, valamint a hatályos egyházjog nem tud mit kezdeni. És nem csak az elvált újraházasodottak helyzete ilyen. Vannak papok, akik cölibátust fogadtak és mégis élettársuk van, esetleg gyermekük is. Az ilyen esetekről nem szoktunk beszélni („a mi családjukban...”), pedig mindnyájan tudunk ilyenekről. Nem a botránkoztatás, hanem a tényekkel való szembenézés szándékával ezekről is tudomást kellene venni.

Vannak egyéb „ügyeink” is, amelyekről („nehogy megzavarjuk vele a híveket”) ugyancsak nem beszélünk. Neveket mondok: Küng, Boff, Drewermann. Mind egy-egy ügy, amelyről az egyházi sajtó mélyen hallgat, mert hát „a mi családjukban...”. Valamelyest tájékozottnak gondolom magamat a teológiában, és úgy látom, többnyire szó sincs még eretnekségről, legfeljebb „illetlen”, zavarbaejtő kérdésekkel állnak elő. Vannak, akik azt hiszik, hogy ezzel Jézus Krisztus egyházának tekintélyét rombolják. Mintha az ő ügyét bármelyikünk is kikezdhetné. Mintha azt bármelyikünk is hathatósan védelmezhetné...

Sok-sok megmagyarázhatatlan félelmet tapasztalok az egyházban. Félnék a világtól, amelyre a boldog emlékű János pápa harminc évvel ezelőtt ablakot nyitott. És mintha félnénk az egyházon belül is: félnék elmondani a véleményünket, föltenni kérdéseinket, beismerni fel-felhorgadó kételyeinket, és mintha félnénk meghallgatni a másoknak (akiket egyébként szemünket csillogtatva „testvérek”-nek szoktunk nevezni) a véleményét, kérdéseit és kételye-

it. „Aki hisz, az nem remeg” — vallotta XXIII. János. Lehet, hogy mai hitbuzgalmunkban kevesebb a hit és több a buzgalom? Amikor félünk — akár csak a botránytól — akkor mindig magunkra gondolunk. Az általunk képviselt ügyre, és nem az ügyre.

Az anya számára a rossz gyermeke talán a legfontosabb, mert ő igényli a legtöbb szeretetet. A pszichológusok szerint azonban azért is fontos a rossz gyerek, mert magaviseletében talán az anyjától meg nem kapott szeretet hiánya tükröződik. Az anyákat arra nevelik, hogy érzékenyen figyeljenek ezekre a jelekre: mert lehet, hogy ők valójában szeretik, de a gyermek számára nem eléggé érzékelhetően, szóval nem jól szeretik gyermeküket.

Az egyház szentségét már az apostoli időktől hiszik és vallják a keresztények, és évszázados kifejezés az „anya-szentegyház”. Amikor a címben szent egyházzól és mostohaanyáról esik szó, nyilvánvalóan az egyház emberi oldalának mostohaságára gondolok. A fentebb idézett lelkipásztor mondta nemrégiben: „Amíg az emberekkel nem megszerettetni akarjuk az igazságot, Jézus tanítását, hanem beérjük azzal, hogy az ő elővételezett ítéletével egyetemben a képükbe vágjuk azt, addig csakis mostohák maradhatunk.”

(A jelentés írója felmondja szolgálati kötelmeit, és nem közli a többször is idézett személy nevét, kockáztatva ezzel akár azt is, hogy az idézőjelbe tett mondatok az ő kitalációjának minősítettnek.)

Edesanyám közel jár a hetvenhez, sokat látott, sokat megélt asszony. A mai napig közről látja felnőtt fiai életét. Nemrég egy családi együttlét alkalmával régi viselt dolgainkról került szó. „Mit tudsz felhozni mentségünkre?” — kérdeztük komolykodva. Ő azonban egészen komolyan válaszolt. „Nem sokat” — mondta kissé elgondolkodva. „De nem is ez a dolgom. És az se, hogy megítéljelek: hanem az, hogy minden körülmények között szeresselek benneteket. Hiszen az anyátok vagyok, nem a mostohátok.”

(A hangulatjelentés itt nem ér véget, csak megszakad. Folytatása előreláthatólag nem következik.)

✓ **Világiak az Egyházban** November 28-án a kelenföldi Szt. Gellért kápolna különtermében találkoztak a katolikus (világi) társulások és mozgalmak képviselői a Püspöki Kar elnökével és titkárával. A MKPK Püspökkari Titkárságán működő világi ügyek referense meghívására jellegében egymástól jelentősen különböző 70 szervezet 140 tagja jelent meg. A találkozó a világiak apostolkodásának intézményi kereteit létrehozandó kezdeti lépés volt, megteremtve az információs és koordinatív kapcsolatot.

Először Seregély érsek úr szólt a krisztus-hívőkhöz. A világiakról szóló pápai dokumentum ismertetésére nem vállalkozott, már csak azért sem, mert, mint mondotta, életkora miatt már nem dolgozza bele magát egyik új témába sem. A mai magyarországi hívőket szekularizációtól veszélyeztetett tradicionális keresztényeknek jellemezte. A keresztények jellemző kell legyen a minőségi munka, a másokkal szembeni igazságosság, az atyál gondoskodás és a másokért élés. Krisztus engedelmességéből vállalt áldozatából a mai megtérőkre is futja. A médiák hibája, hogy rosszabbnak láttatja világot, mint amilyen és nem szólít fel megtérésre. A keresztiség és a bérnálás természet feletti erejével járó általános papságnak nem kell meggyőznie másokat, csak tanuskodnia, s e tanúság sem eredményérdekelt. A papság harmadára csökkenésével megnő a világiak szerepe az egyházban. Nálunk megmerevedett tradicionális egyházi struktúra van, de a válasz-

tásos rendszer sem jelentene megoldást. Végezetül idézte egy tanárra mondását: „Az Egyházban nem minden a legjobb, de ami érvényben van, azon van az Isten áldása!” Ezt követően a világiak fő tevékenységi köreinek tematikus probléma bemutatásra került sor, majd az ebédszünet után a konkrét mozgalmak kaptak rövid bemutatkozási lehetőséget.

A közéletiség szószólója szerint ideje volna a keresztényeknek eddigi deffenzív álláspontjukat offenzívára cserélni. Egyházon belül a kifejezetten világi teendőket (pénzkezelés...) vegyék át a civilek. A világban pedig a kereszténységet kell megmutatni, mert hitünk és társadalmi tanításunk elválaszthatatlan.

A sajtó vaskos materializmust tükröz, a reklámok hatására elüzletesedik fogyasztásközpontú világunk, a politikusok (**Torgyán, MDF**) lejáratták a keresztény szimbólumokat. A valódi kereszténységet, mértékletességet (nem csak a katolikus sajtótermékekben) minden fórumon be kell mutatni, az Egyháznak jelentős kérdésekben nyilatkoznia kell.

Az iskolák visszaszerzése, a keresztény pedagógusok összefogása döntő nevelési tényező. Sajnos a keresztények még mindig nem vállalják a közszereplést, nem élnek az anyagi támogatási lehetőségek felhasználásával.

A hitoktatás iskolai művelése még mindig sok gondot, konfliktust eredményez a tanári karokkal, de iskolán kívüli okításra nem jönnének a gyerekek!

Az egyházmegyei zsinat előkészületeiről **Dékány** püspök úr adott tájékoztatást, kiemelve annak lelkipásztori jellegét.

A Diákszövetségek Országos, Margitos, Miasszonyunk, Sacre Coeur, Jezsuita, Piarista, Ferences, Premontrai, Bencés szükségesnek tartják az összefogást, lelkesedést és nem értik, hogy a rendszerváltásra fel nem készült klérus miért csak kényszer (paphiány) hatására kezd együttműködni a világiakkal.

A Szent István Kiadó & Egyesület a kiadói tevékenység erősítésének szükségességén kívül, óva intett attól, hogy az egyházmegyei zsinatot megelőzve adják ki a világiak alkalmazásának, a képviselőtestületek szabályozását.

Bemutakoztak a vidéki ifjúságot, szakmunkásokat nevelő mozgalmak, mint a KALOT, KALÁSZ, KIOE, KOLPING.

A sokszínűség egységét (együvé tartozását) képviselték a különböző lelkiségek, így a Mária Gyermekei, Focolare, Hit és fény (Bárka), Házasság, Emmausz (karizmatikus), Schönstadt mozgalom, Szívőárda, Regnum, Taizé lelkiség, az integráló Háló és a „fekete bárány” BOKOR Bázisközösség, akik újra teljes értékű tagjai kéne legyenek az egyháznak.

A találkozó zárásakor a MKPK titkárával (**Ternyák Csaba**) együtt jóleső érzéssel nyugtáztuk az aktív szervezetek számosságát, örültünk az egymás megismerését biztosító alkalomnak és a reményteli folytatás lehetőségének. Az oldott kéve kezd összeállni! (b.f.) ■

✓ **A Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége** 1992. decemberében megtartott közgyűlése a lemondott **Giczy György** helyébe megválasztotta új elnökét, **Dr. Szennay András** ny. főapátot, a TEOLÓGIA felelős szerkesztőjét, és főtítkárát, **Dr. Jósfa Györgyöt**, a pécsi televízió munkatársát.

A Szövetség Alapszabályban (1991) rögzített célja, hogy „a tömegtájékoztatásban, az irodalomban és közszereplés során a keresztény világnézet, hit és erkölcs alapján, tagjai révén az igazság igényeinek megfelelően történjék a tájékoztatás a környezetről, hazánk életéről és a világ dolgairól.” (6. par.) A Szövetség célkitűzésének megfelelően a legtagabb értelemben vett sajtóban működő katolikus férfiakat és nőket veszi fel tagjai közé. A Szövetség az Apostoli Szentszék által jóváhagyott UCIP (Union Catholique Internationale de la Presse) tag-szövetsége.

A megválasztott új elnök néhány gondolattal utalt rá, hogy munkája során elsősorban a katolikus tájékoztatás „Magna Chartáját”, a VI. Pál által közzétett **Communio et progressio** (1971) máig is alapvető dokumentumát kívánja szem előtt tartani, s hazánkban is érvényre juttatni. E dokumentum útmutatása szerint a tömegtájékoztatási eszközök, illetőleg azok munkatársai csakis a szabadság légkörében, szabadon végezhetik eredményesen munkájukat, befelé és kifelé egyaránt. E szabadság elsősorban a véleménnyilvánítás és kritika szabadságát jelenti. Mindkettő – ha korrektül végzik – meghívás és felhí-

vás, ösztönzés és nyílt dialógusra. A párbeszédnek e szabadsága nem terheli az egyház belső összetartását és egységét. Ellenkezőleg: az egyház épp a nyilvános közvélemény szabad, nem akadályozott kialakításával és gyakorlatával erősítheti belső egységét és közös aktivitását.

Ami a katolikus sajtó munkatársainak nyitottságát illeti: meggyőződésből nyitottak a világ, a társadalom felé akkor is, amikor a keresztény értékeket tartják szem előtt, s bocsátják rendelkezésre. A hívő média-munkatársak kimondott és leírt szavai elsősorban őket magukat kötelezik, azokkal keresztény elkötelezettségűkről tesznek tanúságot.

Az Inter mirifica zsinati dokumentum, továbbá VI. Pál *Communio et progressio* és II. János Pál *Aetatis novae* megnyilatkozásainak ismerete nélkül a media katolikus munkatársai aligha állhatnak hivatásuk magaslatán.

Az új elnök reményét fejezte ki, hogy a világi és egyházi tömegkommunikációs eszközök közti párbeszéd, médiumok közvetítésével alakuló dialógus hazánkban folyamatosan pozitív irányt fog venni. Megkívánja ezt egymás kölcsönös tiszteletben tartása, mely azonban soha nem zárhatja ki a minél objektívebb kritika lehetőségét és jogát. Ami pedig a médiumok lapjain folytatott belső egyházi dialógust illeti, ott a zsinati és pápai dokumentumok az eszmei irányadók. Mint élő organizmusnak, az egyháznak is szüksége van arra a nyilvános közvéleményre, mely tagjainak párbe-

széde során bontakozik ki. Megszólíthatnak közel- s távolállókat, szavuk elérhet bibliás kifejezéssel a föld határáig. Mindez és számos egyéb szempont rámutat az egyházi vezetés és a katolikus tájékoztatási eszközök közös felelősségére. A katolikus média ügyének támogatása, előbbre mozdítása k ö z ö s feladat. E feladat végzéséhez a katolikus médiumoknak minél több megfelelő, mindenekelőtt fiatal munkatársra van és lesz szüksége. Megfelelő, azaz kellő felkészültséggel, jó kritikus érzékkel, világos látással és civil kurázsival rendelkező férfiakra és nőkre kell gondolnunk, az ilyenek számára nyitjuk tágra kapuinkat. ■

✓ Január 30-31-én a **Bokor Katolikus Bázisközösség** konferenciát rendezett az ELTE Professzorok Háza éttermében. A kétnapos rendezvény címe: *Kézfogás*. Az alkalmat az adta, hogy a Bokor közösség alapítója, P. **Bulányi György** piarista szerzetes, aranymiséjét egy 1982-es püspöki kari rendelkezés értelmében nem mondhatta el egyetlen magyarországi templomban sem. A konferencia első napján a nemhívők, a nemkatolikusok és a nem bokorbeliek egy-egy képviselője és a Bokor egy-egy tagja taglalta a jóakarató emberek kézfogásának lehetőségeit a világ és az egyház legégetőbb gondjainak megoldására. Az előadók között ott voltak **Nyíri Tamás** professzor, **Lengyel László** közgazdász, **Német Géza** református lelkész, **Konrád György** író, stb. Az első bokorbéli felszólaló a kézfogás irányai között kiemelte:

„Kezet nyújtunk mindazon katolikus testvérünknek is, akik egyházhűségüket a püspökökhöz való hűségre szűkítve, bennünket gyakorlatilag kiközösítettek a magyar katolikus egyházból”.

A rendezvény másnapján mutatta be **Bulányi György** atya aranymiséjét. A mintegy 800 résztvevő közül sokan könyörögtek az egyház egységéért, adtak hálát az idős szerzetes kitartásáért, prófétai erejéért. A páter — tanításával kapcsolatos hittani ügyére kitérve — kijelentette: *kész a II. vatikáni zsinat egészének aláírására*, amit **Ratzinger** bíborosnak, a **Hittani Kongregáció** prefektusának tudomására is hozott. Ugyanakkor vonakodik aláírni azt a zsinati okmányokból összeállított kijelentéssort, mely véleménye szerint tendenciózus magyarázatokra adhat alkalmat. Ezzel az ún. „Bulányi-ügy” megoldásának kulcsa ismét a Hittani Kongregáció illetékességébe került, ahonnan a konferencia ideje alatt válasz nem érkezett.

A rendezvényre meghívást kapott az összes magyarországi megyéspüspök is, akik azonban valamilyen módon Rómában az öt évenként esedékes, de a szentatya tavaly nyári gyengélkedése miatt idén januárra csúsztatott, ad limina látogatási kötelezettségüknek tettek eleget.

Bulányi páter egyébként a „piarista család körében”, **Jelenits István** rendfőnök meghívását elfogadva, szintén megünnepli aranymiséjét. ■

✓ A „Magyar Honvéd” című hetilap 1992. november 6-ai számában található írás adta hírül: „A Vitézi

Rend főkapitánya, vitéz **Habsburg József Árpád**, százhat férfit ütött lovaggá 1992. október huszonhatodikán, a bicskei római katolikus templomban, „tábori” istentisztelet keretében. A ceremóniát megelőzően vitéz **Tabódy István** római katolikus főesperes, nyugállományú alezredes szentelte fel a rendi zászlót.”

A testvér lovagrendek (**Szent Lázár, Johannita, Máttal és Szent György**) mellett a **Honvédelmi Minisztérium** és más szervezetek is képviseltették magukat. A lovagrendet egyébként a Fővárosi Bíróság 1992. febr. 2-i végzése felvette a társadalmi szervezetek nyilvántartásába, **Vitézi Rend Magyarországi Tagozata** néven.

Tabódy Istvánt néhány nappal a szertartás után a köztársasági elnök vezérőrmaggyá léptette elő, a székesfehérvári megyéspüspök pedig kanonokká nevezte ki. ■

✓ Tábori lelkészek nemzetközi konferenciája Stuttgart, Lübeck és Róma után **Budapest** adott otthont a tábori püspököknek és szuperintendánsoknak, valamint az európai és észak-amerikai tábori lelkészi szolgálatok küldötteinek, hogy tapasztalataikat kicseréljék. A február közepén Budapesten tartott konferencián a vendéglátókon kívül részt vettek többek között Albánia, Litvánia, Lettország, Lengyelország, Románia, Bulgária, Csehország és Oroszország képviselői. Az **Egyházak Ökumenikus Tanácsához** tartozó egyházak közössége és a **magyar katolikus egyház** egyetért abban, hogy a **Magyar Honvédségen**

belül szükség van tábori lelkészi szolgálatra.

A tanácskozáson azonban arról nem döntöttek, hogy milyen formában működjék ez a szolgálat. Az egykori szocialista blokk küldöttei kifejezték viszolygásukat attól, hogy a katonai lelkészek a hadsereg kötelékébe tartozzanak. A „rendszerváltás” véleményük szerint ui. nem cserélte le a személyi struktúrát, továbbá a hivatalok esetenként úgy nyilatkoznak, hogy a katonai lelkészek az egykori politikai tisztek utódai lennének. A nyugati résztvevők ugyanakkor hangsúlyozták, mekkora jelentősége van annak, ha a katonai szervezeteken belül, közvetlenül a sorkatonák között működhet tábori lelkészi szolgálat. ■

✓ **A katolikusok és Clinton** – (avagy tanmese az 1994-es választások elé) A Clinton-kormány első hete után kísértést érzünk arra, hogy a Fehér Ház és az amerikai katolikusok viszonyát egy bokszmeccs ponteredményében fejezzük ki: **Clinton**-katolikusok: 1-0. Ez elég pontos lenne, ha pusztán azt néznénk, hogy **Clinton** hivatalba lépésének harmadik napján megkönnyítette az abortusz szabályozását. Ezzel azonban túlságosan leegyszerűsíténénk egy rendkívül összetett helyzetet. Az a tény teszi zavarossá a dolgokat, hogy a **Reagan** és a **Bush** kormányzat tizenkét éve alatt az USA római katolikus püspöki kara, különösen a keleti parton (Washington, Philadelphia, New York, Boston) úgy jelent meg a tömegtájékoztatóban,

mintha a republikánus párt imádkozó szekciója lenne. Ez a részrehajlás botrányos méreteket öltött az 1992. novemberi választások folyamán. Úgy tűnt, hogy a katolikus hierarchia kész mindent megtenni azért, hogy **Bush** velük szerepeljen az újságok címlapjain. Minél közelebb volt a választás napja, annál több püspökről látszott úgy, hogy **Bush** oldalán áll. A prelátusok azt gondolták, hogy **Busht** újraválasztják; **Bush**-hoz hasonlóan ők sem ismerték a közhangulatot. Ennek a részrehajlásnak az ára azonnal jelentkezett – méghozzá borsosan. Az árat majd Rómában is meg kell fizetni, ahol **Reagan** és **Bush** addig udvarolt **II. János Pál** pápának, amíg kapcsolatuk kölcsönös csodálattá, sőt ideológiai szövetséggé fejlődött. A jelenlegi washingtoni kormányzatnál azonban elveszítette korábbi előnyös pozícióját. Ebből nem következik szükségszerűen az, hogy **Clinton** elveszette volna a kapcsolatot az amerikai katolikusok összességével is. Ellenkezőleg, a püspökkari konferencia és a Vatikán már kiadott nyilatkozatai ellenére az amerikai katolikusok többsége valószínűleg közelebb áll **Clinton** abortusszal és születésszabályozással kapcsolatos szándékaihoz, mint Rómáéhoz. **Clinton** tudomásul veszi, hogy a társadalom olyan, amilyen. A katolikus püspökök háborút folytatnak a gumióvszer használata ellen. Miután az AIDS országos méretű járvánnyá vált, sok katolikusként viszont az a véleménye, hogy az intézményes egyház homokba dugja a fejét. A katolikus tanítás változatlanul óvva

inti a házastársakat, hogy fogamzásgátló eszközöket alkalmazzanak. Az amerikai katolikusok 80%-a ellenben ezt a szabályzást neveltségesnek és a hálózobotitkokba való tolatkodó beavatkozásnak tartja. Kévszám amerikai katolikus helyesli az abortuszt. Ellenkezőleg: a Pro Life és az abortuszellenes mozgalmak erősek, de elismerik, hogy egy pluralista társadalomban a biztonságos abortusz jobb, mint a titokban végzett. Sok katolikus nő rokonszenvez a Fehér Ház feminista programjával. Hasonlóképp **Clinton** és a Vatikán hadilábon állnak egymással a világnépesedés kérdésében -- de minden valószínűség szerint **Clinton** és a legtöbb amerikai katolikus nem. A Vatikán és a Fehér Ház szövetsége sikeresen még ki tudta zárni a népesedés témáját a riói csúcs napirendjéből. De most az intézményes katolikus egyháznak nincs forró drótja a Fehér Házzal. Milyen gyakorlati következmények adódnak ebből? A **Clinton**-gárda első visszavágása az volt, hogy nem hívták meg a washingtoni **James Hickey** bíborost az elnöki belkutatásra. Ez fájdalmas ütés volt. Az utolsó pillanatban a **Clinton**-tábor befolyásos, nagytekintélyű katolikus demokratái legmagasabb szinten tárgyalásokat folytattak, és így sikerült egy helyet biztosítani a bíborosnak a vallási méltóságok számára fenntartott páholyban. De ez nem a katolikus hierarchia iránti enyhülés jele volt, hanem a barátoknak, támogatóknak tett gesztus, hogy a látogatást megmentsék. Kellemetlen élményeket szereztek azok a katolikusok is, akik kiegyensúlyozott kapcso-

latra törekszenek a **Clinton** féle Fehér Házzal. A belkutatás után három nappal tartották az évente a fővárosban sorra kerülő Jog az Élethez felvonulást, amely mindig erős katolikus felhangot hordoz. A felvonulás előestéjén **Roger Mahony** bíboros, Los Angeles érseke, a püspöki Pro Life bizottság vezetője homíliájában az abortuszt minden árnyalás nélkül az összes többi életet fenyegető probléma közé helyezte. Másnap **Clinton** megkönnyítette az abortusz elvégzését szabályozó rendelkezéseket, amelyeket **Reagan** és **Bush** hozott... **Mahony** fájlatja a döntést. A Vatikán válasza mlinderre egy fitymáló vezércikk volt **Clinton** ellen a L'Osservatore Romano hasábjain. Teljes szakítás? Szó sincs róla. De a **Clinton** kabinet a Vatikánt nem tartja olyan mérvadó helynek, mint **Reagan** és **Bush**. **Clinton**nak nincsenek olyan párthívei, akiknek különösképpen szükséglete lenne, hogy jó viszonyt tartsanak fenn Rómával, vagy elnököket amerikai püspökökkel fényképezzenek. Kormányzata nyilvánvalóan csekély jelentőséget tulajdonít a katolikus intézményi véleményeknek, érdekeknek. Sok katolikus ezt a közömbösséget sokkal súlyosabb csapásnak fogja tartani, mint a nyílt ellenségeskedést. (Arthur Jones, National Catholic Reporter, Kansas City - Tablet 1993. január 30. 126.o.)

FOLYÓIRATSZEMLE

Osszeállította: Dévény István

Nem szűnik a vita, a magyarázkodás, az egyes lépések igazolása a „Drewermann-ügyben”. Ez érthető, hiszen még a „Galilei-eset” is újból és újból szóbakerül, pedig közben eltelt vagy 350 esztendő. A különbség csak az, hogy az utóbbit azért évszázados hallgatás követte, „Roma locuta, causa finita”. Drewermann ügyében azonban az ítélet kimondását követően püspökök, papok, teológusok, pszichiáter-kollégák, sőt „egyszerű” laikusok egész sora tartja szükségesnek, hogy nyilatkozzék, de ő maga sem mutat hajlandóságot arra, hogy elhallgasson. Az alábbiakban előbb egy róla, utána egy tőle származó folyóiratcikket szeretnék ismertetni.

Ralph Sauer a valláspedagógia professzora az osnabrücker egyetemen. Cikkének címe: Eugen Drewermann gondolatrendszere egy gyakorlati teológus szempontjából (Lebendiges Zeugnis, Paderborn. 47[1992], 4. szám. 261- 266. o.).

Első tétele: Drewermann mélylélektani módszert alkalmaz, hirdetésmódja kihívást jelent a hagyományos igehirdetés és a tudományos teológia számára. — Sauer különösen az elsőre figyel. „Nem kétséges, Drewermann egész gondolatrendszeréből vonzóerő árad. Sokan, egyszerű hívek, szerzetesek, papok kerülnek hatása alá. Igényesen írt könyvei — mint pl. a „Strukturen des Bösen” három vastkos kötetben — olyan magas példányszámban jelennek meg, amelyenről egy teológus általában álmodni sem mer. Előadásai százakat, nem egy esetben ezreket vonzanak, akkor, amikor a teológiai témák többnyire alig keltenek érdeklődést. Ugyanez áll prédikációira is. Sokan beszélnek arról, mit köszönhetnek neki. Miatta veszik kézbe újból a Bibliát, mert annak új megközelítési módját tanulták tőle”.

2000 év távolságát sikerül így áthidalni: bizalmas közelségbe kerülnek a történetek, leírások. A hit számukra már nem abban áll, hogy tételeket tanulnak meg és sorolnak fel, hanem azt, hogy félelem nélkül mernek közeledni Istenhez. A tudatallatti világ „képanyaga” merül fel bennük;

ez nyújt segítséget ahhoz, hogy a hitet sajátjuknak érezzék.

Az igehirdetésnek ez a módja erősen próbára teszi az egyház megszokott, hagyományosan begyakorolt igehirdetését.

Ezzel valahogy nem sikerül a mélyebb rétegeket megmozdítani a hívekben. Egész fogalomtárunk elavult, s a régies beszédmód gátolja, hogy a szavunk eljusson az emberekhez. Feleletet adunk olyan kérdésekre, amelyeket senki sem tett fel, égető kérdéseknek pedig kitérünk az útjából.

Ugyanezt lehet az akadémiai szintű teológiai oktatásnak is szemére vetni. Nem (vagy alig) sikerül a mai látásmódhoz, horizonthoz közeledni. Az előadásmód pedig szinte csak a beavatottak számára érthető. Még egy olyan nagyszerű teológust, mint Karl Rahner sem lehet teljesen felmenteni ettől az ítélettől. A „Schriften zur Theologie” jónéhány cikkének értelmén még hivatásos teológusok is törhetik fejüket. Teológiai hallgatók panaszkodnak, milyen ég-föld távolságba került a tudományos értekezés és a lelkiség. Drewermann ezért jogosan követeli, hogy a teológiát közelebb kell hozni a ma élő emberhez, ahhoz a gondolatvilághoz, amelyben a maiak élnek.

Ugyanakkor jogosan elvárható az is, hogy megoldása mérlegre kerüljön. Nem csupán teológiai, hanem — mondjuk — mélylélektani szempontból is. A „Strukturen des Bösen” első kötetében úgy alkalmazza a freudi pszichoanalízist, ahogy ma már egyetlen szakember sem tenné. Később Jung „archetípus” elméletét állította középpontba, mintha az emberi lélek mindig és mindenhol egyforma „kollektív ősi örökséget” hordozna, egyazon életet értelmező képeket termelne ki. Ez a „kollektív tudatalatti” azonban bizonyíthatatlan, jungi értelemben már egyetlen pszichológus sem ragaszkodik hozzá. Drewermann azonban úgy tesz, mintha a mélylélektan tudományában Freud és Jung óta semmi sem történt volna.

Teológiai szempontból is komoly ellenvetéseket lehet tenni (ez már többé-kevésbé ismerős). Sauer inkább azt a problémát feszegeti, hogy keresztény módon hogyan kell viselkedni konfliktusok esetében. Drewermanntól meg-

vonták a teológiai előadás jogát, majd felfüggesztették papi hatalmának gyakorlását is. „Engem ez a kérdés foglalkoztat: megfelel-e a keresztyén gyakorlatnak, hogy egy kellemetlenné vált kritikus szellemtől így szabaduljunk meg. A zsinat az egyházat *communio*-nak, a hívek közösségének nevezte, feltételezte, hogy mindenki részesülhet a Szentlélekben; mindenkit az egyház érett és felnőtt tagjának tart. Most már nem lehet a kellemetlen figyelmeztetőket ilyen eljárással elhallgattatni. Nem vonom kétségbe, mint ezt Drewermann teszi, hogy szükség van egyházi tanítóhivatalra. Éppen a vele való vita jelezte, milyen nagy szükség van egy ilyen végső döntést hozó szervre az egyházban, hogy megőrződjék az egység. Kétlem azonban, hogy helyes-e a módszer, ahogyan a tanítóhivatal teológiai nézeteltérésekben reagál. Törvényszéki úton jár-e el, tehát tekintélyi szóval avatkozik közbe, vagy rálép arra a sokkal nehezebb útra, amely segítő szándékkal a dialógust keresi, úgy, hogy ne maradjanak súlyosan sérültek az út mentén ... A szakteológusok sajnos hallgattak a párázó vita idején, nem nagyon került sor szakemberek közötti beszélgetésre az 'eretnek' Eugen Drewermannal. Ez persze nem lett volna könnyű, hiszen egy ilyen magabiztos emberrel nem könnyű dialogizálni.”

Drewermann a közelmúltban az engedelmesség erényét vette vizsgálat alá (*Ethik im Unterricht*, Tübingen, 3[1992], 3. szám, 18-22. o.). Tétele: az engedelmesség nem abszolút értékű erény, hiszen csakis abban az értelemben gyakorolható, ha egyúttal az egyén is megvalósul általa.

„Szinte lehetetlen vállalkozás, ha valaki az engedelmesség és alázat evangéliumi tanácsairól el akarja takarítani évszázadok rárakódásait” — így kezdi tanulmányát. Kisgyermekre, vagy éppen katonákra gondolunk, ha azt keressük, kik az engedelmesség példaképei. Nekik kell magukról megfeleledkezve, ugráskészen állniuk, ha idegen akarat teljesítéséről van szó. Akik itt evangéliumi programot keresnek, megfeleledkeznek arról, hogy Jézus nyilvános ténykedése maximum két és fél évre (szorosabb kronológiában másfél évre) korlátozódott, kizárólag azért, mert

kora tekintélyeivel szemben „engedetlen” volt, mert élethivatását csak így tudta megvalósítani. Ez csak reá volt érvényes?

Első tétel: „Ki az az Isten, aki mindig csak mások boldogságát kívánja, s szociálisan károsnak tartja, ha valaki maga is boldog szeretne lenni?” Mindig csak a másiknak van szabadsága arra, hogy parancsoljon? Vagy: karitatív tettekre úgy vagyunk kötelezve, hogy magunkról tökéletesen meg kell feledkeznünk? Téves istenkép áll itt a háttérben. „Nem a világ teremtője, nem Jézus Krisztus Atyja az az Isten, akiről azt képzelik, hogy betegesen egoista lesz előtte mindenki, aki önmaga megvalósítására is törekszik.” Inkább azt kell mondanunk, hogy minden tett értéke az egyéni szabadság erejétől függ. A szabadság pedig a szabad vállalást (adott esetben a nem-vállalás lehetőségét) mindenképpen magába foglalja.

Második tétel: A külső körülményekből Isten szólítása valóban hangozhat, de sokkal „őseredetibb” a belül jelentkező hang. Egy ember első kérdése ne az legyen, hogy „mi a teendőm?”, hanem inkább az, hogy „ki vagyok én?” és „mit szabad remélnem?”. A megváltás keresztény tanítását állítja a feje tetejére az, aki itt a sorrendet megváltoztatja. Csak aki megszabadult a félelemtől, képes arra, hogy életet építő, teremtő tettekre vállalkozzék. Ez a felszabadulás pedig csak annak lehet következménye, hogy Isten elé tudjuk tárni saját életünket. Pusztán erkölcsi parancsokkal és rendelkezésekkel, s ezeknek pusztá végrehajtásával nem lehet életet teremteni.

Harmadik tétel: „Csak az képes egy másik ember szavában Isten szólítását helyesen meghallani, akinek füle nyitva áll a belső hangra.” Szüleinket a világháborúba kergették, nem kérdezte őket senki, hogy mit éreznek. Egyéni érzelmet nem volt szabad kifejezni, szégyelhetette magát, aki ezt kimutatta. A mai fiatalság azonban nem retten vissza attól, hogy érzéseiről beszéljen. Ez a bensőben átélt világ szabadul fel, ha az engedelmességnek ily módon (is) értelmet adunk: nem tenni kell valamit, hanem egyszerűen másokra figyelni tudni, „engedelmesen” meghallgatni, tudomásul venni azt a „szót”, amely egy másik ember lel-

kében megjelenik. Ezt Paul M. Zulehner így fejezte ki: Rájövünk arra, hogy „nem vagyunk képesek mindent megtenni, nem is kell mindent megtennünk. Nem alkotjuk az életet, a világot, a szeretetet, a megbékülést, a jövőt, a halál feletti győzelmet. A döntő jelentőségű dolgokat Isten már megtette. Önmagunk görcsös megvalósítási szándékától menekülünk így meg.”

A leglényegesebb parancsoló szó mindig belülről ered. Aki az engedelmisségben csak a kívülről érkező rendelkezések végrehajtását látja, aki nem teszi sajátjává azt, amit hall, hanem automatikusan végrehajtja, akár azért, mert így megmenekül a személyes döntés felelősségétől, akár azért, hogy minden áron jóban legyen felettesével, az megsemmisíti magában azt, aminek evangéliumi értelemben egyetlen értelme van: az élő szeretetet.

A „belső engedelmisség” nevelésére irányította figyelmét az a szinódus is, amelyet 1985/86-ban *Georg Moser* püspök vezetésével a rottenburg-stuttgarti egyházmegyében tartottak. Irányelveiből az iskolai hitoktatásra vonatkozó utasításokat érdemes idéznünk. (Ld. Beschlüsse der Diözesan-Synode. Weitergabe des Glaubens an die kommende Generation. Ostfildern, Schwabenverlag, 1986. 75-78. o.)

6—10 éves gyermekek oktatása:

Az iskola alsó tagozatában minden gyermek résztvesz az oktatáson. Származás, nemzeti hovatartozás, világnézet és vallás szempontjából különböznek egymástól. A hitoktatáson a vallásos szülők gyermekei vesznek részt, de olyanok is, akiknek szülei csak egyes alkalmakkor vesznek részt az egyházközség életében, vagy talán már teljesen elidegenedtek. A gyermekek megkeresztelésének készsége csökkenőben van. Évfolyamonként kb 10-12 százalékuk keresztség nélkül marad. Ezeknek a gyermekeknek egy része is részt vesz a hitoktatáson. Számukra fel kell ajánlani azt a lehetőséget, hogy előkészítjük őket a keresztségre.

Számolnunk kell tehát azzal a ténnyel, hogy gyermekek nagyon hiányos — vagy teljesen hiányzó — vallásos nevelésben részesülnek. Elsőrangú feladatunk ezért, hogy

alapvető vallásos tapasztalataik legyenek. A hit alapvető megismeréséhez is hozzá kell segíteni őket. Olyan utakat és módszereket kell találni, amelyek a gyermekek érettségi fokának megfelelően tudják ápolni hitüket. Mivel éppen ebben a korban nagyon fogékonyak a gyermekek a hitre, nagyszerű lehetőségünk van arra, hogy a hitoktatás által igazi értékek felé nyissuk meg szemüket, s a világ keresztény értelmezése felé vezessük őket.

11—16 éves iskolások oktatása:

Ebben a korban világosabb határok épülnek ki a tanulók között. Vannak, akik gond nélkül hisznek, mások akiknek hite már támadásoknak van kitéve, keresik a választ; vannak közömbösek, vagy hinni már képtelen iskolások.

Jelentős részük nagyon nyitott gondolkodású, képesek arra, hogy összefüggéseket lássanak. „Kritikus realizmus-sal” közelednek emberek és események felé. Saját képességeiket próbálgatják. Mivel készségesek, hajlandók arra, hogy intenzíven tanuljanak, nagyon jó személyes kapcsolatot tudunk velük kiépíteni. A Bibliához vezető út is nyitva van. Ha sikerül a Szentírást elbeszélésszerűen továbbítani, akkor mozgásba jön érzelmi világuk, személyes kapcsolatba kerülnek Jézus Krisztussal, az emberi világot is értékelő módon tudják befogadni.

A nemi érés lányok és fiúk számára egyaránt nehéz fejlődési szakaszt jelent. Megerősödik gondolkodásuk, növekszik kritikai érzékük, a tekintéllyel szemben bizalmatlannak. Életérzésükben félelem és bizonytalanság jelentkezik. A vallásosság gyermeki formáit elvetik, a hit átalakul bennük. A társadalmi körülményeket úgy élik át, hogy személyes érlelődésük megnehezül, önmagukkal való azonoságukra nehezebben találnak rá, nem könnyen fogadják el a hitet és a kötelező erkölcsi normákat. A hit tanítása segítséget nyújthat a tanulónak, hogy Isten előtti méltóságára ráébredjen, a világot és az embert a hit felől szemlélje, s Istennel személyes kapcsolatba kerüljön. Megértő szülőkre és nevelőkre van ehhez szüksége.

A felső osztályokban levőket sok kérdés érdekli. Ures szavak a szeretet, igazság, béke, igazságosság? Munka és hi-

vatás, barátság és házasság, etikai és vallásos kérdések zaklatják őket. Ha a nevelő-oktató munka folyamán ezek a kérdések terítékre kerülnek, akkor a hitoktatótól jelentős támogatást kaphatnak. Képesé válhatnak arra, hogy szabad elhatározással zárkózzanak fel Jézus Krisztus evangéliuma mögé.

17—20 éves fiatalok oktatása:

Gimnazisták és szakiskolások általában értékelik az életet, bizakodva tekintenek a jövőbe, készségesebben fogadják a család és hivatás kötelességeit. Értelmes és sikeres életre törekszenek. Nagyon sokan a privát életre fektetik a hangsúlyt, itt találják meg azokat az értékeket, amelyekért élni érdemes. Vallás, hit, az egyházi közösséghez való tartozás számukra sokkal kisebb jelentőségű. Családi és társadalmi feszültségekre érzékenyen reagálnak. Önállóságra törekszenek, hasonló korúakhoz igazodnak, egyre jobban elszakadnak a szülői háztól, szívesen zárkóznak fel kis csoportokhoz.

Sokakban erősödik a racionális-kritikai érzék, de érzelmi tónusú igényeiket is szeretnék kielégíteni. Csak azt fogadják el, amit ésszel beláttak, vagy amit „igaznak” éltek át. Önmaguk megvalósításának vágya egyre erősebb, de érzékük van szociális és etikai értékek iránt is.

A hitoktatás megfelelő tájékozódáshoz segítheti őket. A lelkiismeretet és a felelősségtudatot is erősítheti. A közjó vallási-erkölcsi dimenzióira hívhatja fel a figyelmet. Rámutathat a munka, a szeretet és igazságosság értékére. Konkrét kérdésekben is eligazítást nyújthat: milyen esélye van a békének az intenzív fegyverkezés idején, milyen jövő állhat még az emberiség előtt, hogyan oldható meg a gazdag és szegény országok közötti feszültség, milyen hivatási kilátások állnak előttük a növekvő munkanélküliség idején ...

* * *

Mekkora segítséget nyújt a közelmúltban megjelent „Világkatekizmus” ehhez a hitoktatói munkához? Segít-e

bensőséggé, személyessé tenni a kinyilatkoztatás igazságait, egyéni döntéshez vezetni a fiatalokat, gazdagítani vallásos élményvilágukat. Ulrich Ruh ezt a kérdést festszegeti (Herder Korrespondenz, 47[1993], 1. szám. 25-30. o.).

A terv 1985 végén született meg, azzal a céllal, hogy a „regionális” katekizmusok számára példaszerű mértéket állítsanak össze. Fél év múlva adott II. János-Pál pápa 12 püspöknek (fele kuriális, fele egyházmegyes) megbízatást a szerkesztésre. A bizottság vezetője Ratzinger bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa lett. 1989-ben megszületett a tervezet, amelyet minden püspök megkapott. Mintegy ezer „püspöki reflexió” érkezett Rómába, 24 000 módosítási ajánlattal. Mondhatjuk, hogy a világegyház vezetői vettek így részt a munkában. A pápa jóváhagyására 1992. június 25-én került sor.

Beosztása alapján véve megfelel a klasszikus szerkezetnek (*Catechismus Romanus*, 1566): Apostoli Hitvallás, szentségek, a tízparancs. Kiegészítése a Miatyánkhoz fűzött kommentár (az imádságos életbe való bevezetés). Lényegesen megváltozott a forma. A „tridenti káté” — mint ismerős — kérdésekkel és precíz válaszokkal dolgozott. A Katolikus egyház katekizmusában aránylag rövid szakaszok (összesen 2863) mutatják be a hit—szentségi élet—erkölcs—imádság irányelveit. Aránylag sok idézet szerepel ezekben a tételekben: SzentÍrás, régi (és újabb) zsinatok és pápák tanítóhivatali döntései, teológusok (erőteljesen képviselve az egyházatyák és Aquinói Szent Tamás), s néhány lelkes író a XIX. századból (pl. Lisieuxi Szent Teréz, Vianney Szent János, Newman bíboros).

Ez a katekizmus sem tudott megszabadulni attól attól a problémától, amit minden igehirdető érez, hogy ti. hogyan lehet a „rég” hitbeli döntéseket úgy újrafogalmazni, hogy a lényeg megmaradjon, de a „beszédbeli köntös”, a megfogalmazás a ma élők számára is érthető, felfogható legyen. „Az egyház élő hagyományát hamisítás nélkül akarja érvényre juttatni, de kevésbé számol azzal, hogy amikor a hagyományos hitigazságokat továbbadjuk, mérlegelésre, s magyarázatra van szükség.”

A szentségekről szóló tanítás (2. főrész) kiegyensúlyozott. Ezt mondhatjuk a ma szívesen „feldobott” kérdésre, az általános és a felszentelt papi szolgálat viszonyára is. Ehhez a részhez különben is kevés hozzászólás érkezett az előkészület idején. Az erkölcsstan (3. főrész) annál több módosító javaslatot kapott. Sok „újdomság” is bekerült az előző katekizmussal szemben: katolikus állásfoglalás a homoszexualitás, a házasságkötés nélküli együttélés, a halálos ítélet, a szerencsejátékok, adócsalás ... kérdésében. Magától értetődő, hogy itt a korábbi tanítói hivatali döntések irányelvei érvényesülnek.

„Az igazi problémát inkább abban kell látnunk, hogy nem nagyon tűnik elő, mekkora súllyal esnek latba az egyes erkölcsi előírások ... A keresztény, ill. emberi erkölcsi élet alapelveként a katekizmus az erkölcsi törvényt hangsúlyozza. Abból indul ki, hogy a mindenség Teremtője változhatatlan törvényt írt a természetbe, az evangélium ezt magába építette, tökéletesítette, s most már ez az egyetlen mértéke az emberi lelkiismeretnek. A katekizmus ragaszkodik ahhoz, hogy vannak cselekedetek, amelyek önmagukban rosszak, tehát teljesen függetlenek a cselekvési szándéktól és a cselekvés körülményeitől (Nr. 1756). Kifejezetten hangsúlyozza azt is (Nr. 2039), hogy az egyéni lelkiismeretet vagy értelmi megfontolást nem lehet az erkölcsi törvénnyel, vagy egyházi döntésekkel szembeállítani.” Ennek a szemléletmódnak az lett az eredménye, hogy az egész erkölcsi életrend egy, a történelmi szituációtól teljesen független — mondjuk absztrakt — magasságba emelkedett. „Parancsok és tilalmak gyűjteménye lett a katekizmus erkölcsstani része, a mai konkrét valóság, a mindennapi élet mai problémaköre azonban nincs igazán jelen.” Néhány példát érdemes említeni. A társadalmi szervezettel kapcsolatban szóba sem kerül a demokrácia. A jogállam is csak szinte véletlenül, egy pápai beszédből vett idézetben. Az államhatalom igazolására viszont kéznél volt Pál apostol szava: „Mindenkinek vesse alá magát a fölöttes hatalomnak ...” Az egész ökumenikus problémakörre a katekizmus egyetlen rövid fejezete figyel (Nr. 820-822), ugyanakkor ismerős, milyen égető kérdés ez sokak számá-

ra. Szülők és gyermekek kötelességei teljes szélességben és hosszúságban kerülnek elő, de Isten megismeréséhez vezető utakat viszont meglehetősen nagyvonalúan tárgyalja. Az arányok és súlypontok kérdése ez!

Ulrich Ruh megjegyzése: „Igaz ugyan, hogy egy világkatekizmus nem térhet ki egyes országok problémáira, de az is igaz, hogy keresztény életszemléletet nem lehet tanítani, ha figyelembe sem vesszük a jelenkor emberének és társadalmának problémakörét. A mindig jelenkori világ adja az erkölcsi tettek kontextusát, itt valósítja meg az ember erkölcsi hivatását. Aki erre nem figyel, az annak a veszélynek teszi ki magát, hogy egész tanítása a levegőben lebeg.”

Levélváltás

A rovatunkban ismertetett tanulmányhoz szólt hozzá egyik olvasónk. Levelének némileg rövidített változatát és válaszunkat az alábbiakban közöljük.

Nagyon hasznosnak tartom, és mindig érdeklődéssel olvasom a Perspektíva rovatot és Folyóiratszempléjüket. A 19. szám egyik ismertetett könyvéhez (99.o.) szeretnék hozzászólni [...]. Klaus Ganzer würzburgi egyháztörténész tanulmányában az ismertetés szerint az szerepel, hogy a XII. és XIII. századi közösségek közül „némelyek ki is sodródtak az egyházból”. Nos, az egyházat így azonosítani a római katolikus intézménnyel nagyfokú katolikus önközpontúságra, a tudományos tárgyilagosság hiányára vall. Ez az intézmény kiátkozott és kegyetlen erőszakkal kiűdözött önmagából sok erőszakmentes keresztény csoportot [...]. Később azt írja a 'bennmaradt' közösségekről, (amelyek közül a ferenceseket említi név szerint), hogy „későbbi történetük jelzi, hogy a 'beilleszkedés' veszekedés nélkül is elérhető”. Megdöbbentő a történelmi látás hiánya ebben a megállapításban is. Egy történésznek tudnia kell, hogy a 'beilleszkedés' ára szörnyű nagy volt: az evangéli-

umhoz való hűség feladása [...]. Bő két évszázaddal (Assisi Szent Ferenc után), 1450-ben egy olasz ferences barát — s nem akárki, mert szentté avatták — keresztes tevékenységet kezd Bajorországban, ahol prédikációi hatására zsidók elleni pogromok történnek. Boroszló főterén negyvenegy zsidót égettetett meg, s Magyarországra érkezéig eltelt hat év alatt rémtetteinek sorozatával kiérdemelte a 'zsidók ostora' elnevezést. Hozzánk a huszita 'eretnekség' kiirtása céljából jött, de a török támadás miatt a pápától a török elleni keresztes háborúra kap megbízást [...]. A mai 'keresztény' köztudat sem talál semmi kivetnivalót Kapisztrán János — akiről az előbb beszéltem — szentként való tiszteletében [...]. Most ősszel a központi katolikus egyetemi lelkesység széleskörű meghirdetéssel Kapisztrán Szt. János misét tartott Budapesten [...]. Egy történésznek nem kellene Jézus egyházát egy római katolikus intézménnyel azonosítani, sem az evangéliumhoz való hűséget alárendelni a veszekedés nélküli beilleszkedésnek.

Simonyi Gyula

Válaszkísérlet

Előjáróban: a történelem nem fehér vagy fekete, hanem fehér és fekete. Soha nem tartottam becsületes eljárásnak, hogy egyházhű történészek nem voltak képesek és nem voltak hajlandók beismerni a „rémtetteket”. Gondolok itt az agresszív (nem védelmi) természetű keresztesháborúkra, az inkvizíciók évszázadaira, a mindenkori hatalmasokkal való paktálásokra, a kard és a kereszt összefogására a gyarmatosítások érdekében. A listát lehetne még folytatni. A bűnt bűnnek kell nevezni akkor is, ha saját köreinkben elkövetett bűnökről van szó. De az sem mondható becsületes eljárásnak, ha a tablón csak a fekete színek jelennek meg, mintha az egyház története csak erőszak, vérfürdő, bírvágy és hódítás lenne. Ennek legújabbkori „nagy mestere” — Karlheinz Deschner, aki már eddig közel 2000 oldalon írta le az egyházi bűntettek történetét, „okirathamisításokat, kizsákmányolást, népbutítást, népirtást” — ahogy könyvének alcímében olvashatjuk. Az eddig megjelent három kötetben csak a középkorig ért el. Itt

lesz majd csak aratnivalója! (*Kriminalgeschichte des Christentums*. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt Verlag, 3 kötet. 1986-1988.)

Bevezetőben ezt el kellett mondanom S.Gy. fenti levelével kapcsolatban, amelyben Klaus Ganzer egyháztörténészt szüklátókorú elfogultsággal, a későközépkori egyházvezetést kíméletlen erőszakkal, a ferences rendet fokozódó megromlással, a katolikus egyházban való megmaradást megalkuvással, Kapisztrán Jánost gyilkosságra való felbújtással, a magyar egyházat szemhúnyó tisztelgéssel vádolja. A levél stílusa és vádjai válaszára kényszerítenek.

1. Klaus Ganzer a bázisközösségekről írt, eszmefuttatásának ez áll középpontjában, mindent ezzel kapcsolatban figyel. Jól tudhatja, hogy az evangéliumi élet lényege Jézus követése — közösségben, „hogymindnyájan egyek legyenek”. Mivel a világon több tízezer bázisközösség munkálkodik, jogosan félti őket az elszigetelődéstől. Ha nem tartoznának bele egy „nagy egészbe”, amelyből erő, egyúttal korrektúra is érkezik, akkor félni lehetne attól, hogy így vagy úgy megcsönkul az evangélium; s ha kiesik a karizmatikus vezető, lassan felbomlik a közösség is, mert nem tartozik senkihez sem. Klaus Ganzer nem hamisít történelmet, csak példaként hivatkozik rá, ezért nem dolgozza ki a részleteket, pl. hogy milyen külső erők játszottak közre egy-egy középkori „bázisközösség” megmaradásában. Az egység féltése nem „evangéliumellenes”, s a történelmi igazság ellen való lenne az a gondolkodásmód, amely a „nagy egyházszakadások” létrejöttét kizárólag az egyik fél (ez esetben a római egyház) bűneként állítaná be. Hogy mit jelentettek ezek a szakadások Európa politikai történetében, arról talán nem kell most külön beszélnünk. Elég erre a Harmincéves háború példája. Egyébként az egymást ellenségnek tekintő keresztény felekezetek missziós csődje indította el a század ökumenikus mozgalmát, amely valamilyen formában az egység helyreállítására törekszik.

2. A középkori és későközépkori „eretnekségek” és az ellenük való — ma már érthetetlen keménységgel, nem

egyszer kíméletlen kegyetlenséggel folytatott — küzdelem nagyon összetett probléma, globális ítélettel nem sokra megyünk. Egyenként kellene részben őszinte reformra törekvő, részben utópisztikus, részben lázadó törekvéseiket mérlegre tenni. Meg kellene mérni, hogy egy-egy mozgalom mennyiben nevezhette még magát evangéliuminak, s mekkora hatása volt a „birodalom” egységét féltő mindenkori hatalmasoknak az üldözés elindításában. Nem mentetni kell a pápákat, püspököket, s a velük szövetségre lépő királyokat vagy fejedelmeket; meg lehet rettenni a borzalmak előtt (lásd: Illyés Gyula Tiszták című drámáját), de az sem „történelmi látás”, ha kettéosztjuk a szereplőket: a reformra törekvők, a testből kiszakadást kockáztatók igaz emberek, az ellenük fellépők pedig gonosztevők, gyilkosok.

3. Kapisztrán János „ügyében” nem könnyű ítéletet mondani. Nem véletlen, hogy szenttéavatására sokszoros próbálkozás után is csak közel 260 évvel halála után (1690-ben) került sor. Ezt az egyházi értékelést, a „szent” jelzővel való kitüntetést magyar részről is erősen támogatták — pl. Mátyás király a török elleni erők összefogása érdekében fordult ezzel a kéréssel a pápához. Mégis mindig újabb erkölcsi „problémák” jelentkeztek: megfontolatlan volt, saját dicsőségét kereste, gyorsan dühbe gurult... A szenttéavatási per újrafelvételét az 1683-as újabb török fenyegetésnek lehet köszönni. Itt érezte át Európa újból, hogy csak egységesen lehet felvenni a küzdelmet, s tisztelettel tekintett a múlt minden „egységiharcosára”. (Hogy kifejezetten mi írandó Bajorországban vagy Csehországban közvetlenül az ő számlájára, az sokkal alaposabb mérlegelést kíván, semhogy egyszerűen oda lehetne vágni: „égettetett meg”, „hatására pogromok történtek”.)

A magyarság köztudatában így maradt meg: az 1456-os nándorfehérvári győzelem az ő keresztes hadakat gyűjtő prédikációinak, töretlen bizakodásának, puszta jelenlétével bátorságot sugárzó erejének is köszönhető. A pestisben megbetegedett Hunyadi János betegágyánál utolsó pillanatig ott állt, s hogy ő is itt kapta volna meg a fertőzést, talán nem kellene eleve kizárnunk, bár a két halálesetet

két és fél hónap választotta el egymástól. S hogy az élet-szentség „kihirdetése” esetleg csak az utolsó életszakaszra épül, arra már van egy evangéliumi példa: „Még ma velem leszel a paradicsomban” — mondotta Jézus az egyik „vele együtt megfeszített gonosztevőnek”. Hogy Kapisztrán János nem volt „gonosztevő” életének előző évtizedeiben sem, ahhoz már részletesebb élettanulmányra lenne szükség. Az biztos, hogy „Európa apostola” jelzőt nem a semmire, az értéktelenre akasztották, hiszen többek között az elpuhult ferences rend „obszerváns” (eredeti szabályokat követő) mozgalmának volt kezdeményezője.

Tanulmányozásul ajánlom a meglévő magyar írások mellett Johannes Hofer könyvét: *Johannes Kapistran im Kampf um die Reform der Kirche*. Heidelberg, Kerle Verlag, 1965. 2 kötet, 1070. o. A szerző Andreas Hofer tiroli „szabadságharcos” leszármazottja, akit 1810-ben Napóleon parancsára végeztek ki. Vérében van az elnyomók, a támadók, a kizsákmányolók elleni küzdelem. Jól értékelhette ezért a Kapisztrán által vezetett magyar — és nemzetközi — keresztetek XV. századi harcát: Európa és a kereszténység sorsa forgott kockán. Elfogultsággal vádolni azonban nem lehet. Evtizedes anyaggyűjtés előzte meg könyve kiadását, szinte elképesztő, milyen óriási dokumentációs anyagot dolgozott fel. Életrajzának befejező mondata: „Aki képes arra, hogy fölülemelkedjék azon, ami Kapisztrán munka- és harcmódjában korhoz kötött, ami emberi fogyatékoság benne, az felismeri, hogy korszerű szent lehetne számunkra is”.

Dévény István

Wildmann János

Mit akart a II. vatikáni zsinat?

Harminc éve, 1962 októbere és 1965 decembere között volt századunk legjelentősebb katolikus egyházi eseménye, a II. vatikáni zsinat. XXIII. János pápa célja a zsinat egybehívásával az egyház teológiai és lelkipásztori megújítása, beleértve az ökumenikus párbeszéd megindítását is, valamint az egyház világhoz való viszonyának újragondolása volt. Összesen 16 dokumentum született, amelyből 4 átfogóbb elméleti kérdésekkel foglalkozó konstitúció, 9 gyakorlatibb jellegű határozat (dekrétum) és 3 kisebb aktuális kérdésekkel foglalkozó nyilatkozat (deklaráció).

A zsinati dokumentumok mindenki számára hozzáférhetőek ugyan, mégis kevésbé ismertek és még nem hatották át szükséges mértékben a magyar egyház életét. Folyóiratunk szerkesztősege ezért úgy határozott, hogy egy tanulmány sorozattal emlékezik meg a harminc évvel ezelőtti eseményről. Ebben a szerző megkísérli röviden, hitelesen és közérthetően megfogalmazni a zsinat lényegesebb mondanivalóját, kiemelve a súlypontokat és rámutatva a főbb tendenciákra, nem hagyva figyelmen kívül a konkrét magyar egyházi helyzetet sem.

A sorozat struktúrája lehetőleg a zsinat főntebb említett hármas célkitűzésének felel meg: először a zsinat új teológiai szemléletét, majd az egyházi megújulás szempontjait és végül az egyháznak a világban elfoglalt helyét és szerepét tárgyaljuk. A zsinati szövegek magyar fordítását minden esetben a II. vatikáni zsinat tanítása c. kötetből vettük¹. A dokumentumokból vett idézetek leőhelyét pedig zárójelben közöljük a dokumentum latin elnevezésének rövidített megjelölésével és az adott pont számának megadásával.

1 Cserháti J./Fábián A. (szerk): A II. vatikáni zsinat tanítása. A zsinati döntések magyarázata és okmányai, Szent István Társulat Budapest, 1975.

1. Megújulás a liturgiában

Az elmúlt évszázadok során több kísérlet történt arra, hogy megreformálják a katolikus egyház liturgikus szertartásait, de ezek egyike sem járt maradandó sikerrel. A II. vatikáni zsinatot megelőző évtizedekben azonban egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy nemcsak a latin nyelv, hanem a római liturgia lényegét érintő kifejezésmódjai is széles katolikus rétegek számára váltak idegenné. XII. Pius pápa 1947-ben kiadott „Mediator Dei” kezdetű körlevelében a legmagasabb egyházi vezetés is elkötelezte magát a szertartások megújítása mellett. Nem meglepő ezek után, hogy az első dokumentum, amelyet a zsinaton résztvevő püspökök elfogadtak, a szent liturgiáról szóló „Sacrosanctum concilium” (=SC) kezdetű konstitúció volt (1963. december 4.). Szakértők szerint az egyháznak XXIII. János pápa által követelt megnyílása és megújulása sehol sem öltött „annyira látható és lényeges formákat, mint a szent liturgiáról szóló rendelkezésekben”.²

1. A megújulás célja és módja

A liturgia eredeti jelentése a *közösség szolgálata*, amit az egyház tanítása szerint a maga teljességében Jézus Krisztus végzett az „emberek megváltásának és Isten tökéletes dicsőítésének...”, elsősorban áldott szenvedésének, a halálból való föltámadásának és dicsőséges mennybemenetelének húsvéti misztériuma által” (SC 5). A közösség szolgálatát Jézus Krisztus ma is folytatja, mert ő az egyetlen közvetítő Isten és ember között. Ő az egyetlen főpap, aki liturgikus szolgálatában „mindenkor maga mellé emeli, társává teszi az egyházat, szeretett jegyesét”, hogy a „Fő és a tagok együtt, teljes értékű nyilvános istentiszteletet” mutassanak be (SC 7). A zsinat tanítása szerint ezért „a liturgia az a csúcs, amelyre az egyház tevékenysége irá-

---

2 Caprile G.: Entstehungsgeschichte und Inhalt der vorbereiteten Schemata. Die Vorbereitungsorgane des Konzils, in: Lexikon für Theologie und Kirche (ezután: LThk) / Höfer J./Rahner K. (szerk), 1-11 köt.; Brechter H. S. u.a. (szerk), 12-14 köt.) Freiburg Kúlnönkias 1986/ 14. köt., 665-726, itt 701-702.

nyul; ugyanakkor az a forrás is, amelyből fakad minden ereje” (SC 10). Érthető ezek után, hogy a zsinat kifejezett célkitűzése, miszerint „a krisztusi életet a hívőkben egyre jobban elmélyíti, az egyházi élet változásnak alávetett formáit jobban korszerűsíti”, különösen vonatkozik a liturgiára, ami a szentmiséből, szentségekből és szentelményekből, valamint a zsolozsmából áll. A zsinat „igen fontos feladatának tartja”, olvassuk már az első pontban, hogy „gondoskodjék a liturgia megújításáról és ápolásáról is” (SC 1).

A megújulás lényege, hogy a hívek „*a szent cselekményekben részt vegyenek, mégpedig tudatosan, tevékenyen és gyümölcsözően*” (SC 11). „A szent liturgia ápolásában az egész népnek erre a teljes és tevékeny részvételére kell a legnagyobb gondot fordítani” (SC 14). A liturgia ugyanis nem csak a papság ügye, hanem „a keresztségből származó joga és kötelezettsége az egész krisztusi népnek, mely ‘választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul választott nép’ (1 Pt 2,9)” (SC 14). A hívek tevékeny részvételének fontosságát mi sem szemlélteti jobban, mint az a tény, hogy ez a kifejezés a konstitúcióban tizenötször fordul elő és ezáltal mintegy a dokumentum „visszatérő ríme” lett.³ A hívek ilyen bekapcsolódására azonban „semmi remény sincs addig, amíg a lelkipásztorokat teljesen át nem hatja a liturgia szelleme és ereje... Sürgetően szükséges tehát, hogy mindenekelőtt a papság liturgikus képzéséről történjék gondoskodás” (SC 14). Ezért a konstitúció már ezen a helyen hangsúlyozza a liturgikus oktatás jelentőségét a papnevelő intézetekben, a szerzetesrendek tanulmányi házaiban, de a lelkipásztoroknak is lelkére köti, hogy „türelmesen szorgalmazzák a liturgikus nevelést, valamint a híveknek belső és külső tevékeny részvételét, ki- nek-kinek a maga kora, adottsága, életformája és vallási

3 Jungmann J. A.: Einleitung und Kommentar, in: LThK 12, 10-109, itt 28. - A zsinat ezáltal búcsút vett az ún. „szociológiai katolicizmus-tól, amely szokáson, családi hagyományon, erkölcsi alávetettségen és külső alkalmazkodáson nyugszik”, és helyet teremtett az „igazi katolicizmusnak”, amelyik az ember belső, szabad döntésén nyugszik. Gozzini M. Die Beziehungen zwischen den Laien und der Hierarchie, in: Baraúna G. (szerk), De Ecclesia. Beiträge zur Konstitution Über die Kirche des Zweiten Vatikanischen Konzils (2. köt.), Freiburg 1966, 327-348, itt 335.

műveltsége szerint" (SC 19). A konstitúció egy későbbi fejezetében külön szól a liturgikus élet ápolásának szükségességéről az egyházmegyékben és a plébániákon, és szorgalmazza országos és egyházmegyés liturgikus bizottságok fölállítását, amelyekbe világi hívőket is be kell vonni (SC 41-46).

A zsinat azt is felismerte, hogy addig nem valósulhat meg a nép aktív részvétele a liturgiában, amíg ezt meg nem tisztítják a kétes történelmi ráakódásoktól, amelyek az elmúlt évszázadok során elfedték a liturgia fényét és erejét. Gondoljunk csak a latin nyelvhez való merev ragaszkodásra, a magánmisék elburjánzására (ami ellentétben áll a közösség szolgálatával), a pap és nép, oltár és háj jó erős különválasztására, az oltáriszentség rosszul értelmezett tiszteletéből fakadó és szinte félelemmé fajuló misztifikálására vagy a liturgia teljes megmerevedésére.⁴ Ezért a liturgikus reform elsődleges feladata, állapítja meg a híres zsinati teológus, Joseph Ratzinger, hogy visszatérjen a forráshoz és ezt „a sokféle történelmi ráakódástól megtisztítsa”.⁵ A zsinat ezért arra törekedett, hogy a liturgikus jelek és szövegek lehetőleg egyszerűek és érthetőek, a szertartások pedig vonzóak legyenek (SC 34).

Kiemelkedő szerepet foglal el a reformok között a népnelv bevezetése (SC 36, 54, 63). A zsinaton résztvevő egyes püspökök azonban nehezen barátkoztak meg ezzel és a népnelvnek a liturgiába történő bevezetésében káros protestáns hatásokat sejtettek. Jól szemléltette ezen kisebbség félelmét Ottaviani bíbrosnak a zsinaton egyébként derűtséget kiváltó megjegyzése: „Hát akkor szerencsésen eljutottunk Lutherhez!”.⁶ A népnelv bevezetése mellett különösen nagy jelentőségű volt a szentírás fokozott jelentőségének hangsúlyozása (SC 24), szentmise világos felosztása igeliturgiára és euchariszi-

4 Széles áttekintést nyújt a TKK-sorozat egyik kötetében Mihályi Gilbert a liturgia dogmatikai, egyháztani, történelmi szempontjairól, valamint ismerteti a II. vatikáni zsinat utáni fejlődés fontosabb állomásait. Mihályi G.: Az egyház liturgikus élete (TKK), Róma 1980.

5 Ratzinger J.: Die erste Sitzungsperiode des Zweiten Vatikanischen Konzils. Ein Rückblick, Köln 1963, 27.

6 Karrer O.: Das Zweite Vatikanische Konzil, München 1966, 107. - „a reformátorok, ... általában négy reformot sürgettek: a hívek papságának elismerését, a népnelvű liturgiát, a privát mise eltörlését és a két szín alatt való áldozás visszaállítását.” Mihályi G.: i.m. 131.

műveltségű hívek vagy népek és népcsoportok maguk alkítsák liturgikus ünnepeiket, megteremtve ezzel a liturgia sokféleségének lehetőségét. Ezen a ponton érdemes egy kis kitérőt tennünk és alaposabban szemügyre vennünk a dokumentum idevágó kijelentéseit, valamint mértékadó egyházi szakemberek véleményét.

2. A liturgiai pluralizmus lehetőségei és határai

A konstitúció minden kétséget kizáróan leszögezi, hogy „a liturgia területén az intézkedés joga egyedül az egyházi tekintélyre tartozik, mégpedig az Apostoli Szentszékre, valamint - a jogszabályok alapján - a püspökre” (SC 22, 1.). „Éppen ezért egyáltalán senki másnak, még a papnak sincsen megengedve, hogy saját elgondolása szerint a liturgiához valamit hozzáadjon, vagy abból valamit elvegyen, vagy abban valamit megváltoztasson” (SC 22, 3.) Mielőtt túlságosan gyorsan a centralizmus megnyilvánulásaként értékelnénk ezt a kijelentést, rá kell mutatnunk benne az újra: ezután már *nem csak a Szentszéknek* van joga meghatározni a liturgia elemeit és formáit, mint eddig, *hanem ebbe a püspökkari konferenciák és az egyes püspökök is beleszólhatnak.* Ők tudják ugyanis, hogy „az egyes népek hagyományából és lelkivilágából mit lehet beépíteni az istentiszteletbe” (SC 40/1). Ezek figyelembevételével a zsinat igenis kívánatosnak tart egy bizonyos *pluralizmust*, mert „az egyház a hitet és a közjót nem érintő dolgokban nem kívánja kötelezővé tenni a formák merev egységét, még a liturgiában sem. Sőt ápolja és fejleszti a különböző népek és nemzetek jellegzetes adottságait és örökségét..., sőt olykor magába a liturgiába is beépíti”, amennyiben ezek nincsenek egybekapcsolódva babonákkal és tévedésekkel (SC 37).

Bugnini püspök, aki a zsinat befejezése után a Liturgikus, majd az Istentiszteleti Kongregáció titkára volt, és a liturgikus megújulás motorjának tekinthető, az egyház egységét féltő és ezért a megújulást fékező püspökök táborának növekedését látva arra figyelmeztetett, hogy a liturgiáról szóló konstitúció nem a megújulás végét jelentette, hanem csupán kezdetének tekinthető. A folyamatot nem lefékezni, hanem to-

vábvinni kell, gondosan figyelve arra, hogy az egyháznak ebből haszna származzék. Az igazi hagyomány nem azt jelenti, írja, hogy egyszerűen „átalakítjuk, amit mások alkottak, hanem, hogy rátalálunk a Lélekre, amely akkor alkotott és amelyik más időkben valami egész mást alkotna”.⁹ Zoghby érsek szerint még magának a népnyelvnek a bevezetése is csak „szégyenlős kezdet. A fiatal egyházak ezután saját nyelvükön tarthatnak egy latin, egy idegen országból jött misét. El kell jönnie azonban annak a napnak, amikor saját liturgiájukat alakíthatják és saját imáikat imádkozhatják”.¹⁰

Amiről itt szó van, az végső soron a kulturális alkalmazkodás, az ún. *inkulturáció* kérdése, amelynek szükségességét az egyház - ellentétben korábbi századokkal - elismeri. Tömören és világosan foglalja össze ennek lényegét Mihályi Gilbert már említett könyvében: „Az Egyház kultúrákba születik bele, s benne él kultúrákban, s ha a népek közt érthetően akarja hirdetni az evangéliumot és ünnepelni a liturgiát, akkor minden népnek sajátos kultúrájához alkalmazkodva kell szólnia és celebrálnia.”¹¹ A kultúra azonban egy népen belül sem egységes, hanem ezen belül is különböző szubkultúrák léteznek. A zsinat szellemében az ezekhez tartozó híveknek is meg kell adni a lehetőséget, hogy maguk alakíthassák liturgikus ünnepelésüket, „amennyiben az a liturgia igazi és hiteles szellemével összeegyeztethető” (SC 37). Egy kolumbiai szerzetesnővér a következőképp számol be arról, hogyan használják ki például a harmadik világ országai a zsinat által teremtett lehetőséget:

„A zene és a tánc a harmadik világ kultúrájához tartozik. Ennek tudatában engedték meg a latin-amerikai püspökök különféle missziós konferenciái a híveknek, hogy a liturgiát saját szövegekkel, saját zenével vagy tánccal ünnepeljék, hogy ezáltal kifejezésre juttassák, amit élnek és amit éreznek. Így például a gyerekek és fiatalok saját li-

9 Bugnini A.: Die Liturgiereform 1948-1975. Zeugnis und Testament, Freiburg 1988, 66.

10 Zoghby E.: Einheit und Mannigfaltigkeit der Kirche, in: Baraúna G. (Hg), De Ecclesia. Beiträge zur Konstitution Über die Kirche des Zweiten Vatikanischen Konzils (1. Bd), Freiburg 1966. 453-473, itt 469.

11 Mihányi G.: Az egyház liturgikus élete, i.m. 121.

turgikus nyelvükön fejezik ki magukat... Saját zenéjükkel és táncukkal mutatják meg Isten szeretete fölötti örömeiket... Ismét másként ünneplik a liturgiát, ha idős emberek, munkások vagy halászok vagy nők vesznek részt rajta. A zene természetesen minden egyes alkalommal különösen fontos szerepet kap.”¹²

A tevékeny részvétel és az inkulturáció karikatúrája azonban, ha „lezserül” végezzük a liturgiát vagy hétköznapi zsargonokba akarjuk kényszeríteni a misztériumot. Ugyancsak semmi köze a tevékeny részvételhez az egyébként itt-ott ötletgazdag és lebilincselő, segédeszközökkel gazdagított előadásoknak, amelyek inkább egy showhoz hasonlítanak, de a híveket arra kényszerítik, hogy továbbra is „kívülálló, vagy mint néma szemlélők legyenek jelen” a szertartásokon (SC 48).

Az elmondottak természetesen nem jelentik azt, hogy máról holnapra minden püspök örömmel teszi magáévá a zsinati irányelveket és a liturgiában új kezdeményezéseknek ad helyet, amennyiben ezek nem érintik a lényegét. Húsz évvel a zsinat befejezése után, 1985 őszén, a Rómában ülésező püspöki szinódus is kifogásolta, „hogy a tevékeny részvételt sok esetben csak külső részvételnélként értelmezik: minél jobban énekelnek és közösen énekelnek, annál nagyobb a részvétel”.¹³ A magyar egyházban is tanúi lehettünk a konstitúció beszűkült értelmezésének, amelyek adott esetben kicsinyes tiltásokba torkolltak. Még ma is nem egyszer olvashatunk olyan megnyilatkozásokat, amelyek megkérdőjelezzik például az ifjúsági miséken a gitáros zene létjogosultságát. Az egyházi vezetők ilyen magatartása azonban sok csalódás forrása lehet, amint erről a már idézett hat gyermekes családanya írása is tanúskodik.

„Aztán lassan konszolidálódott az egyház, a nagy és a hazai is. (Vö. Gyüre Imre versét a kertben.) A műhelyt már kidobták, a mikrofonokat leszerelték, a liturgiát ötször újraszabályozták. Ma már csak hallgatom, nem tudok részt venni

12 Keller S.: Zur Liturgie in den jungen Kirchen, in: Herz im Angriff. Mission 1992/4, 16.

13 Volk H.: Ihr seid eine neue Schöpfung. Nachdenkliches über Kirche, Konzil und Okumene, Freiburg 1987, 68.

benne, mert a gyönyörű gregorián meghaladja a képességeimet, és az acclamatio után már egy szót sem értek meg belőle, akkor sem, ha véletlenül magyarul mondják.”¹⁴

A hívők joga és kötelessége azonban, hogy figyelmeztessék a püspököt a II. vatikáni zsinat célkitűzéseire, és azon feladatára, hogy mindent vizsgáljon meg és ami jó, engedje érvényre jutni. A püspök és hívek viszonyáról egyébként sorozatunk egy későbbi részében lesz bővebben szó, akárcsak a hit közösségeiről, amelyek a hívek aktív bekapcsolódását a liturgiába egyáltalán lehetővé teszik. A konstitúció további fejezetei az elmondottaknak megfelelő konkrét intézkedéseket tartalmaznak a szentmise, a többi szentségek és szentelmények kiszolgáltatásának szertartásával, a zsolozsma, a liturgikus év, valamint az egyházi zene megújításával kapcsolatban. Ezek részletezésére azonban e tanulmány keretei között nem térhetünk ki.

---

14 Becker S.: Élőbb egyházat, 30.

A megvádolt Rahner védelmében

„Karl Rahner Hegel fia, Luther unokája, akit a szabadkőművesek adoptálhatnak” „Rahner teológiája feleslegessé teszi a kereszténységet”...

Ezek a megdöbbentő vádak tavaly októberben hangzottak el a *Trenta Giorni* (30 nap) című olasz folyóiratban, 'A teuton tévedés' címet viselő interjúban. Maga a gúnyos cím is rávilágít az írás hagnvételére, a teuton kifejezés a germán ősnépet jelenti a római korban, és ebben az összefüggésben úgy értendő, hogy Karl Rahner, Kant nyomán, a jellegzetesen német tévedés áldozata lett.

Reinhold Stechner, Innsbruck püspöke visszautasította a Rahnert ért személyeskedő és méltatlan hangot. Kötelességének érezte, hogy fellépjen a tudós pap és az ember Rahner meggyalázása ellen, aki az egyházat talán „nem hibátlanul, de hűségesen szolgálta”, és soha nem bánta, ha gondolatait kritikus módon közelítették meg. Majd így folytatja: „Itt Innsbruckban fogalmazta meg cikkeinek nagy részét és itt hagyatékát. Itt halt meg és én néhány nappal a halála előtt személyesen meglátogattam. Én tarthattam a gyászmiséjét. Most itt fekszik a jezsuita rend egyszerű sírboltjában és nem tud a gyűlölködő posztumusz ítéletekkel szemben védekezni.”¹

Óriási életművéből magyarul is hozzáférhető vallásfilozófiai tanulmányokat tartalmazó műve, „Az Ige hallgatója” (*Hörer des Wortes* 1941). Rahner jelentős zsinati teológus volt. A zsinat megnyitása előtt, 1960-ban, kinevezték a Szentség-Bizottság szaktanácsadójának, König bíboros pedig személyi tanácsadójának kérte fel. A zsinat után Rahner számos írásában és előadásában igyekezett a zsinati dokumentumokat magyarázni, érthetőbbé tenni. 1964-ben Münchenben ő vette át R. Guardini katedráját, 1967 és 1971 között pedig Münsterben volt a dogmatika és a dogmatörténet professzora. Itt tartott előadásaiból született a magyarul szintén hozzáférhető, összegző teológiai műve „A hit alapjai” (*Grundkurs des Glaubens* 1976), to-

¹ Kathpress 1992. 12. 12.

vábbá lálogatott teológiai elmélkedései, Hinni, Szeretni, Remélni (*Praxis des Glaubens*).

A Karl Rahner működését ért kritika nem újkeletű. Az élelméjű és tevékeny szerzetes soha nem kerülte a kényes kérdéseket. Ezért gyakran érték támadások, ahogyan önéletrajzában írta, főleg 1950 és a II. vatikáni zsinat között. Nehézségei támadtak például a „Sok mise és egy áldozat” című tanulmánya miatt, melynek egyik tételét XII. Pius pápa 1954-ben, Rahner nevének említése nélkül, szövegösszefüggésből kiragadva, nyilvánosan bírálta. Nem sokkal a zsinat előtt, 1962-ben Rahner az Osztrák Katolikus Napokon tartott „karizmatikus” előadásával kavart vihart. Egyre növekvő befolyását bizonyos konzervatív körök római 'elöcenzúrával' próbálták mérsékelni. XXIII. János pápa azonban nem léptette életbe a cenzúrárt.

A zsinat utáni időben a konzervatívok és a haladóbb gondolkodású teológusok között fokozódó feszültség Karl Rahnert is érintette. Szabó Ferenc SJ Rahner monográfiájában azt írja, hogy Rahner bár „bíralt bizonyos egyházi gyakorlatokat, merev álláspontokat, mindig az igazi egyházi érzék és helyes értelemben vett 'ortodoxia' (hithez való hűség) vezérelte”.² Egyedülálló szintézist hozott létre a régi és az új között, a jó értelemben vett hagyományt megőrizve befogadta a transzcendentális és egzisztenciális gondolkodás értékeit; a párbeszéd lehetőségét a külvilággal, és a nem-hívőkkel mindenkor kereste.

Valójában kik és miért támadják ma a neves jezsuita teológust? – kérdeztük a nem mindennapi eset kapcsán Békés Gellért OSB professzortól.

– Rahnert azok a hangsúlyozottan konzervatív teológusok és nyomukban olyan „értelmiségiék” támadják, akik a Trentói zsinat után kialakult ellenreformációs teológia tanításaihoz (vagy mondhatni: a későközépkori skolasztikához) kritikátlanul ragaszkodnak. S azért támadják Rahnert, mert az ő teológiai gondolkozásában erősen érvényesül antropológiai alapszemlélete. Szándéka ugyanis az, hogy bemutassa a *teremtés és megváltás rendjének ben-*

² Szabó Ferenc SJ: Karl Rahner, Teológiai vázlatok VI. Szent István Társ. 1983. 383

ső összefüggését. Világosabban úgy kell érteni, hogy Isten megváltó és üdvözítő műve, jóllehet emberi természetünket meghaladó (supernaturalis), merőben kegyelmi cselekedet, nincs ellentétben természetünkkel (ahogyan ezt a konzervatívok sem állítják). Isten úgy teremtett bennünket, hogy alkalmasak legyünk üdvözítő szeretetének befogadására (*homo capax Dei*). Rahner azokat a *feltételeket* (sőt: előfeltételeket) keresi, melyek az embert képessé teszik a természetét meghaladó, szupernaturális isteni megnyilvánulás befogadására.

Az lenne tehát a probléma, hogy a Rahner Krisztusról a modern antropológia eredményei alapján gondolkodik?

– Valóban, Rahner krisztológiájának kiindulópontja, hogy az ember természeténél fogva, létrendileg *nyitott* a szellemi valóságok, az isteni szó felé. A nyitottság befogadási képességet jelent, nem pedig azt, mintha az ember a maga módjára formálhatná, módosíthatná az isteni kinyilatkoztatást. A názáreti Jézus személyében ezt a képességet hiánytalan teljességben, abszolút módon betöltötte az Isten: benne Isten Fia emberré lett. Ennek létrendi feltétele, hogy az emberi természet alapján képes volt Isten Fiát befogadni, képes volt az inkarnáció ajándékát elfogadni.

S mit értsünk azon a vádon, hogy Rahner teológiája feleslegessé teszi a kereszténységet?

– Ha a létrendi nyitottság képességét úgy értelmezzük, mintha az ember tulajdon erejével volna képes Isten befogadására, akkor az Ige megtestesülése nem lenne egyetlen és a maga nemében páratlan esemény, hanem – mint a hinduizmusban is – különböző időkben, többször megtörténhetett, sőt megtörténhetik. De Rahner nem így gondolkodott. Egész életében hittel vallotta, hogy az Ige megtestesülése egyetlen, páratlan és megismételhetetlen esemény, mely a feltámadás által örökvényű valósággá lett.

Az úgymond „Rahner utáni kor” emlegetése pedig nem más, mint merőben propagandisztikus szlogen. Így némelyek „post-christian” korról is beszélnek. Nyilvánvaló, hogy amíg az ember ember marad, kétféleképpen gondol-

codhat a vallásról, a keresztény vallásról, sőt magáról Jézusról is: az emberből kiindulva – ahogyan a szinoptikus evangélisták –, Jézus személyében az isteni beteljesedés felé haladva, vagy Istentől kiindulva, az Ige megtestesülésének ténye irányából, miként János evangélista tette.

Rahner teológiai jelentősége az, hogy a vallást általában, és sajátosan a bibliai kinyilatkoztatás vallását nem tekinti az emberre kívülről ráerőltetett isteni rendelkezésnek. Szerinte az ember úgy van megalkotva, hogy belülről, létrendi mivoltában, azaz természete szerint Istenre rendelt lény. Minden materialista és ateista felfogással ellentétben az ember: nem teljesen ember vallás nélkül.

Arra a kérdésre pedig, hogy voltaképpen kinek van joga bírálni a mélyen vallásos, hitében erős, misztikus lelkű Karl Rahnert, Várnai Jakab OFM Klaus P. Fischer egy Rahnerről írt könyvéből vett idézettel válaszolt.

„Szeretnék minden olvasót arra ösztönözni, hogy a jövőben Rahner mély és széles skálájú művét az ő személyének és munkásságának megfelelően méltassa, ahelyett, hogy csupán 'szondázza', pillanatnyi érdekei vagy hangulata szerint. Csak annyit mérjen fel mindenki magának, hogy micsonda energiát fordítanak ma annak eldöntésére, hogy Pál apostol vagy Aquinói Tamás egy adott kérdésről valójában hogyan is vélekedett és hogyan nem. Rahnernak ugyan nincs olyan glóriája, mint ezeknek az óriásoknak – jóllehet Yves Congar egy fiktív levélben azt mondatja rendtársával, Tamással Karlnek, hogy 'egy fából faragtak minket'. Mégis, Rahner műve túlságosan gazdag és sokrétű ahhoz, hogy szabad volna csupán tallózva olvasgatni és utána úgy gondolni, hogy a többit hozzákölthetem. Komolyan kell vennünk a rahneri teológia egyik legjobb ismerőjének, Karl Lehmannak a figyelmeztetését: 'Fennáll a veszély, hogy Rahner munkássága mindannyiunk számára elvész. A fiatalok számára azért, mert teológiájának előfeltételeit már aligha fogják fel, az idősebbek számára azért, mert manapság könnyen felejtünk és a kéréséletű divathullámokkal sodródunk.'³

Zimányi Ágnes

3 (Klaus P. Fischer: *Gotteserfahrung. Mystagogie in der Theologie Karl Rahners und in der Theologie der Befreiung*. Manz, 1986. 11. Fordította: Várnai Jakab OFM)

SZEMLÉZGETŐ

Válogatta: Winkler Lajos

Alois Müller: Kereszténység — Gettó vagy kivonulás

A tavalyi karácsonyi könyvvásár utolsó pillanatában jelent meg a *II. vatikáni zsinat* harmincadik évfordulója előtti tisztelegsül a közelmúltban elhunyt, nagy zsinati teológus könyvecskéje. Arra a kérdésre keresi a választ, ami a magyar egyház zsinati megújulása számára is kulcskérdés: hogyan élhetjük meg korszerű hitünket egy olyan társadalomban, ahová a Gondviselés állította egyházunkat. Müller két ellentétes utat vázol fel és utasít el. Az első az önmagába zárkózó, *narcisztikus egyház* útja, a második a társadalomban lévő világnézeti sokféleségében *feloldódó egyházzé*, amely voltaképpen elveszíti azonosságát. Müller „harmadik utat” ajánl, amely szerinte a zsinat autentikus útja. A világgal való kiegyensúlyozott, kritikus *párbeszéd* útját.

Könyvecskénket különösen azoknak ajánljuk, akik közelről vagy távolról részt vesznek az egyházmegyei szinódusok előkészítésében, és mindazoknak, akik teológiával való foglalatosskódásuk közepette úgy érezték, hogy a két első út szélsősége őket is kísérti. (*Egyházforum* 1992.)

* * *

A názáreti Jézus vallása

Ezen a címen jelent meg a Café Bábel folyóirat 1992 őszi-téli számában az Angliában élő nemzetközi hírű vallástörténész, *Vermes Géza* tanulmánya, *Vitézy Zsófia* fordításában.

A tanulmány eredetileg az oxfordi Wolfson College-ban tartott előadás szövege, ami a közeljövőben megjelenő „A zsidó Jézus vallása” című könyv egyik fejezetén alapul.

„Vallási szemléletmódjának és viselkedésének értelmezésében a mózesi törvényekhez való viszonyát tekintem meghatározónak, ugyanis ezeknek volt központi szerepe

Jézus korában — és minden idők judaizmusában” — mondja a szerző.

Ez a vizsgálódás a hívő embert is segítheti abban, hogy plasztikusabban láthassa a Törvény beteljesülését és beteljesítőjét.

Persze amit mi Törvénynek fordítunk, az eredetileg Tanítást jelent, s a fogalomzavar elkerülése érdekében a szerző inkább Tóráról beszél. Ez az egész korabeli civilizált élet szabályrendszere volt. Ezt utasította volna el Jézus?

Nos, a szinoptikusok szerint tiszteletben tartotta a magán- és közélet törvényeit: rendszeresen megjelent a galileai zsinagógában, részt vett a Pészach zarándokünnepén, és bár az evangéliumok inkább magánosan imádkozónak mutatják be, a tanítványai később „állandóan ott voltak a templomban” (Lk. 24,53). Sőt, még a Szentély fenntartására rendelt adót is megfizeti. „A történetet Máté rejtett humorral meséli el: az első halnak, amit Péter kifog, egy sékeles érmét kell a szájában tartania. Ez elég Jézusnak és Péternek, hogy eleget tegyenek kötelességüknek.”

Ezután azt kutatja, mi Jézus tanítása a törvényekről. A Lk. 16,17 és Mt. 5,18 vizsgálatából arra a következtetésre jut, hogy „a korai egyház számára szükséges volt a mózesi törvények örökérvényűségének bizonyos fokú megkérdőjelezése. Lukács és Máté mégis leírta azokat a mondatokat, amelyek a törvények örökérvényűsége mellett foglalnak állást. Minderre egyetlen elfogadható magyarázatot tudok: Jézus hiteles mondását idézték, amelyet úgy érezték, nem hallgathatnak el.”

Amikor viszont úgy látszik, Jézus ellentmond a törvényeknek, akkor kiderül, hogy egy-egy tanítás értelmezéséről vagy törvények ütközéséről van szó. Kimutatható, hogy a szombati gyógyítás és a kalász szedés indoklása szilárd rabbinikus tanításban gyökerezik.

Felvetődik az ún. „ellentétek” problémája. A Hegyibeszédben hat olyan rész van, ami egy-egy ószövetségi törvényt idéz úgy, hogy a következő szavakkal vezeti be: „Hallottátok azt a régieknek szóló parancsot”. A szerző

ezek közül hármat vesz vizsgálat alá: a gyilkosságról, a házasságtörésről és az ellenségszeretetről szólót, s idézetekkel kimutatja mindegyikük rabbinikus alapját. Ezáltal kiderül: „nem jelentenek frontális támadást a hagyományos judaizmus, vagy Mózes Tórája ellen”. Ugyanez elmondható a Tóra jézusi összefoglalásáról: ahogy a Tízparancsolatról vagy a Főparancsról beszél.

A rabbinista irodalommal való összehasonlítások eredményét Vermes professzor így összegzi: „Ezek jelentős, de nem közismert kijelentések, mivel a rabbik általában gyakorlati szakértők, tanácsadók abban a kérdésben, hogy mikor, hol, mi megengedett és tiltott. Ezért ritkábban találkozunk velük, mint moralistákkal vagy teológusokkal. Jézust viszont, úgy tűnik jobban érdekelték a vallás személyes oldalai, mint kollektív vonatkozásai. Tanításának középpontjában a bensőségesség és a tiszta szándék állt. Az időt végesnek tartotta, s ezért összpontosította figyelmét a Tóra végső céljára, amely Isten gyermekeit mennyei atyjuk királysága felé vezeti.”

* * *

„A legnagyobb kisebbség” — címmel írt tanulmányt a *Mozgó Világ* 93/1. számába *Hegyi Gyula*. A helyét kereső magyar katolikus egyházzal kapcsolatos, megszívlelendő gondolataiból idéznénk néhányat.

A negyven esztendő viszontagságait az egyház „tiszteltreméltó lelki egységben” élte át. A felszabadulás azonban az eufória mellett őszinte zavart is keltett. „... többek közt azt is jelentette, hogy a templomaiba zárt egyház váratlanul kilépett a társadalmi nyilvánosság elé.”

Ez a politikai életben konfrontációt jelentett „előbb a hitoktatás körüli vitákban, majd az egyházi ingatlanok visszaadása kapcsán, részint az ellenzéki pártokkal és a független sajtóval, részint az ateista, vallásilag közömbös, illetve bizonyos tekintetben a katolikus dominanciára érzékeny protestáns és zsidó közvéleménnyel is.” ...

„Már ekkor látható volt, hogy a katolikus egyház a maga igazságát elég nehezen képes a modern média nyelv-

vén, türelemmel és meggyőző erővel képsívelni. Így olyanok közbenjárását is elfogadta, akik mindezt csak ürügyül használták fel saját pártjuk kizárólagos igazságának és az ellenzék megrágalmazásának propagandájához. Mindez megisméltődött az egyházi ingatlanok visszaadása körüli csetepatékban, amelyek azóta az önkormányzatok szintjén zajlanak. Mivel mindkét félnek megvan a maga történelmi, illetve gyakorlati igazsága, nem hiszem, hogy általános szentenciát lehetne találni a konfliktusra.” ...

Nagy konfliktusveszélyt jelenthetett volna az abortusz-kérdés, de itt „a katolikus egyház elvei fenntartása mellett tiszteletreméltó mérsékletet tanúsított, egy lenygel jellegű, hisztérikus felhangokkal kísért kampánytól lényegében megkímélte híveit és a társadalmat, amelyért bizonyos fundamentalista köröktől kapott is némi szemrehányást.”

Kevesebbet tudott meg a nagy nyilvánosság az egyház belső gondjairól, nagy dilemmáiról. Ilyen gond a *paphiány*. „...a templomok többségében idős, beteges, a kötelező formulákat is mind fáradtabban elisméltő papok miséznek, és komoly felmérések mutatják, hogy a paphiány a következő évtizedekben csak növekedni fog... A paphiány a kisebb egyházmegyék többségében eleve lehetetlenné teszi az elmélyült teológiai munkát, a zsinati változások kihordását, a társadalommal való párbeszédet.”

Ilyen gond a *civilek integrálása* az egyház életébe, valamint a pénz mindenhatóságának szellemében szerveződő *fogyasztói társadalomhoz való viszony kialakítása*. „A katolikus egyház őszintén, teljes szívéből sohasem volt képes elfogadni a kapitalizmust, a feudalizmus utóvédharcában éppúgy részt vállalt, mint ahogy később sok képviselője lelkesen csatlakozott a különféle antikapitalista, szocialisztikus mozgalmakhoz.”

Nálunk viszont az egyház politikai szerepvállalását „...az állítólagos 'keresztény kurzus' jobbára csak az állami ünnepélyeken való főpapi-cserkészi asszisztenciára igyekszik korlátozni. Így a kapitalizmus, 'Mammon kultusza' kiköphetetlen és lenyelhetetlen csomó a magyar egyház torkában. Ha a szociális válság tovább mélyül, ha a

szegények és a gazdagok közti szakadék meghalad minden emberi mértéket..., akkor a katolikus hívek és papok fiatalabb generációi aligha kerülhetik el a magyarországi kapitalizmus radikálisabb kritikáját.”

A vallásilag és világnézetileg megosztott környezetben élő katolikusoknak tekintettel kell lennie a zsidók, protestánsok, a vallásilag közömbösök és elkötelezett ateisták érzékenységre is. Ezért javasolja, hogy a „többségi vallás” helyett méltányosabb és rokonszenvesebb a „legnagyobb kisebbség” kifejezést használni, ami „...nem a relatív többség helyzetéből követel magának előjogokat, hanem egy milliós kisebbség nevében kér lehetőséget hitelvei, kultúrája és identitása gyakorlásához, kisebbségi jogainak tiszteletben tartásához.”

Az egyház politikai kisajátításának kísérletei ellen, a mindenkori parlamenttől és kormánytól való függetlenség biztosítására jó eszköznek érzi azt a fajta finanszírozási rendszert, amely révén az egyház a személyi jövedelemadó bizonyos százalékát közvetlenül kapná.

Miután az egyházat már törvényi garanciák és társadalmi konszenzus védi, törődhet a legfontosabb közvetlen feladatával: megkeresni az utat a „maguk módján istenhívők” hatalmas tömegéhez.

* * *

Leonhard Goppelt: Az Újszövetség theológiája

A szerző evangélikus teológus, aki — amint Jürgen Roloff előszavából kiderül — több, mint egy évtizeden keresztül munkálkodott „Az Újszövetség theológiája” című művének összeállításán és szövegének megszerkesztésén. A két kötetből álló munka részben magányos dolgozószobájában érlelődött, részben pedig a hamburgi és a müncheni egyetem hallgatóinak körében. Előadásainak koncepcióját — részleteiben és egészében — megvitatta tanítványaival, hogy az újabb kérdések és ösztönzések nyomán tovább árnyalja felismeréseit.

Az újszövetségi teológia viszonylag újkeletű „műfaja” a bibliával foglalkozó szaktudományoknak. Az útkeresés bizonytalansága után valójában e század második felében talált magára és — nem kis mértékben Leonhard Goppelt tanulmányai következtében — figyelemre méltó tiszteletet és megbecsült helyet vívott ki magának a biblikus diszciplínák között. Feladatként vállalta azoknak a teológiai gondolatoknak a fellelését és belső összefüggésük szerint való rendezését, amelyek akár kifejezetten, akár bennfoglaltan jutnak szóhoz az Újszövetségben. Vagy miként szerzőnk állítja: „Az 'újszövetségi teológiának' — mely a XVIII. században keletkezett újszövetségi tudománynak egyik ága — az a célja, hogy az egyes iratokból vagy irat csoportokból Jézus munkásságának vagy az ősegyházban folyó igehirdetésnek és tanításnak tárgyszerűen rendezett összképét adja.”

„Az 'újszövetségi teológiának' a bemutatása az a csúcspont, ahová az újszövetségi exegézis fáradságos hegyi ösvényei vezetnek, és ahonnan az ember visszapillantva áttekintheti azokat. Ez a hasonlat tudatossá teszi, hogy az exegézis és az Újszövetség teológiája között kölcsönhatás áll fenn. Az újszövetségi teológia nemcsak az exegézis teológiai eredményeit gyűjti egybe, hanem olyan áttekintést, helyesebben összképet alkot, mely a maga részéről meg gazdagítja, sőt tulajdonképpen lehetővé teszi az exegézist. Az Újszövetség kutatása mind teológiailag, mind történetileg állandóan az egyes részletektől az egész felé, az egésztől pedig az egyes részletek felé halad.” A könyv bevezetéséből idézett sorok világosan érzékeltetik azt az átjárhatóságot, amely újszövetségi teológia és exegézis, valamint — tegyük hozzá — újszövetségi teológia és dogmatika között kínálkozik. Anélkül azonban, hogy megszűnne bármelyik teológiai tudományágnak az autonómiája.

Az újszövetségi teológia feladata és célja fokozatosan tisztázódott. Önállóságát lehetővé tette a történetkritikai módszer térhódítása az exegézisben, a történeti Jézus kutatásának elmélyülése, az első világháború után kialakult formatörténeti, majd a második világháború után létrejött szerkesztéstörténeti módszer, és nem utolsósorban a her-

meneutikai érdeklődés újraéledése. Mindez először a protestáns bibliatudományban éreztette a hatását, majd a *Divino afflante Spiritu* kezdetű enciklika és méginkább a II. vatikáni zsinatnak az „Isteni kinyilatkoztatásról” kiadott dogmatikai kontitúciója után a katolikus írásmagyarázatban is megjelent. Olyannyira, hogy Goppelt a hetvenes évek elején azt írhatta: „Így a bibliai tudomány az utóbbi 25 évben a katolikus teológiában is figyelemre méltó helyet talált. Átvettek ezzel egy darab reformációt.”

Goppelt könyvének bevezetése e tudományág történetével és problémakörével foglalkozik. Majd az első részben Jézus munkásságának teológiai jelentőségéről ad összképet. Az elemző és összegző módszer révén kirajzolódnak a fő vonulatok: Isten országa, megtérés, törvény, igehirdetés, csodák, Jézus önértelmezése (titulusok), egyház, búcsúvacsora, szenvedés és feltámadás. A második részben, amely a szerző korai halála miatt jobban magán viseli a kéziratot sajtó alá rendező Jürgen Roloff kézjegyét — ha hézagossában is, de semmivel sem alacsonyabb színvonalon, mint az első kötetben —, lenyűgöző áttekintést kapunk az ősegyház, Pál és a Pál utáni iratok teológiájáról.

A két kötet témáinak már a pusztá felsorolása is azt sugallja, Goppelt felettel nagy feladatra vállalkozott. Ám aki kezébe veszi a könyvet és figyelmesen elmélyül benne, meggyőződhet a szerző tudományos alaposágáról és a bibliai tudományokban való jártasságáról. De nem kevésbé kritikai érzékenységről is, amellyel régi vagy új felismeréseket igazol vagy cáfol, valamint a keresztény elkötelezettségéről, mellyel tanúságot tesz arról, hogy a Biblia tudományos művelésében hit és tudomány gazdagíthatja egymást. Utóbbi megállapításunkat szemléltesse egy példa. Ha az olvasó a számára talán érdektelenebb tudománytörténeti bevezetés után „Isten királyságának eljövetele” vagy „A megtérés mint követelmény” című fejezetet tanulmányozza, önkéntelenül is késztetést érez arra, hogy fellapozza az Újszövetséget, és újra elolvassa az elemzett vagy a zárójelbe tett textusokat. Ha ez megtörténik, akkor a szerző elérte a célját. Körültekintő igényessé-

gével és filológiai alázatával közelebb vitt bennünket a Szentírás megértéséhez és ezáltal magához Krisztushoz. Tudja: „Neki növekednie kell, nekem kisebbednem” (Jn 3,30), és Szent Jeromossal vallja: „Aki az írást nem ismeri, Krisztust sem ismerheti”.

Goppelt könyvét dr. Szathmáry Sándor és Ablonczy László ültette át magyarra. A fordítóknak nem volt könnyű dolga. Nem egyszer kifejezésekkel kellett megbirkózniuk. Ám a fordítás esetlegességei sem csorbíthatják érdemüket: magyar nyelven sokak számára hozzáférhetővé tették korunk egyik, ha nem a legkiválóbb újszövetségi teológiáját. Az olvasó érkezzék a könyvhöz akár az exegézis, akár a bibliaolvasás felől, olyan kincsre bukkan, amely egyaránt gazdagítja tudását és hitét. (A Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1992.) *Sulyok Elemér*

* * *

A Magyarországi Katolikus Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzatát a Püspöki Kar 1992 decemberi konferenciáján hagyta jóvá és március 1-ével lép életbe. A Szabályzat rendelkezik az egyházközségek szervezeteiről, a lekipásztori munkálatok felosztásáról, kísérletet téve arra, hogy a II. vatikáni zsinat által szorgalmazott egyházközségi intézményeket és a laikusoknak adható illetékességeket létrehozza, megerősítse ill. körülhatárolja. A Szabályzat nem akar szakítani az eddig bevált gyakorlatokkal, ugyanakkor mégis kötelezi a plébánosokat néhány kulcsfontosságú intézkedés hazai meghozatalára. A Szabályzat a képviselőtestületekbe helyezi el az egyházi törvénykönyvben előírt (CIC 511. és 512. kán.) pasztorális tanácsot és a gazdasági bizottságot, ami inkább csak elviekben jelent előrelépést. A Szabályzat mindazonáltal a modern borítóval is sugallja, hogy a világban élő és megfelelő szakértelemmel rendelkező civileket most jogilag is megerősítve hívni és alkalmazni akarja a zsinat kívánalmainak megfelelőbb lekipásztorkodásban. *(mta)*

Wildman Jánosnak a bécsi parlamentben az antiszematizmus-sal kapcsolatban tett nyilatkozatára (Ld. Egyházfórum 20. 64. old.) helyeslő és elmarasztaló reakciók is érkeztek, de többségük kétségtelenül az utóbbi csoporthoz tartozott. Az alábbi két levélrészlet ezekből ad ízelítőt.

„Csurka István 1993. január 22-én a Nap TV reggeli Kinn, Padon adásában Havas Henrik riporter kérdésére többek között megemlítette, hogy bármit csinál vagy mond, címkézik és nem érdemben vitatkoznak vele. Ahogyan megítélésem szerint Ön is tette az Egyházfórum 20. számának 64. lapján megjelent állásfoglalásában. [...] Csurka augusztusi tanulmányát olvastam. (Ön is?) Sőt, a vádak után még kétszer. Nem találtam a vádakot benne. Nem elégedtem ennyivel. Megkérdeztem néhány embert, akik hasonlóan nyilatkoztak. Csak két szerzetesre szeretnék hivatkozni, akik mértékadók számomra. [...] Ők sem találták az okokat az ismert jelzőkre, az ön jelzőire. Meg kell jegyezni, hogy a hibák vagy bűnösök megnevezése még nem elenesség. Ha az lenne, akkor Széchenyi volna a legnagyobb magyarelles magyar. Az állásfoglalás és a hátsó borítón található támogatók egynémelyikének nevét olvasva átsuhant az agyamon: csak nincs valami összefüggés közöttük? [...] Végezetül szeretném idézni Márai S. Ami a naplóból kimaradt 1945-1946. Vörösváry Bp 1992. 225. lapjáról: „A zsidók számára egy út van: legyenek keresztények, lelkükben is, életmódjukban is. A kereszténység mint életforma és pedagógia nagy erő. Más utat nem látok a zsidóság számára.” Profétai szó - csak hozzátenném, hogy mindnyájunk számára.”

(N.F., kertészmérnök, Bp.)

„[...] az osztrák rádió hírei közt három mondatban beszámoltak egy fölszólalásodról, mely a magyarországi ébredő antiszemita tendenciák veszélyével foglalkozott. Ez engem igen elszomorított. [...] A mai magyar zsidóság ugyan kis létszámú — eddig stimmel —, de nem elnyomott, hanem elnyomó! És ha nemzetközi tekintélyüket, befolyásukat nézzük, akkor a kis létszám is mellékesnek látszik, s megkérdőjelezhetőnek is. Szó sincs itt általánosító tendenciák-

ról. A te antiszemita tendencia fogalmaddal szemben én itt a magyarságot elnyomó zsidó „tendenciákról” beszélek, s nem a zsidóság egészéről! Nem csupán a zsidó és zsidó érdekeket szolgáló zszurnalisztika és médiák árjával úszó a nyilatkozatod, hanem épp az általuk elnyomott magyar (igazán magyar) kisebbség igaza és érdekei elleni föllépés is. [...] A magyar állapotokat magam is jól ismerem, ha Bécsben élek is (bolsi ejtőernyőzések, média-háború, koncepciók sajtóperek a szélsőjobb ellen, SZDSZ-MSZP szövetség, stb...). Ilyen háttér mellett úgy gondolom nem árt egy mérsékelt, egészséges antiszemitizmus Magyarországon, talán már egy kicsit el is késtünk vele, s lehetne valamivel átütőbb erejű. [...] A zsidóság egy része hát Magyarországon is alaposan rászolgált a kritikára, de kritizálhatatlan. Ezért bármilyen bűnt is elkövethet büntetlenül, eleve le van fedezve múltjának szenvedéseivel. Állandóan fölmaradossa sebeit, s pogromok rémképeivel riogatva a közvélemény eltereli a figyelmet saját disznóságairól.”

(T.Sz. Bécs)

Kritikus levélíróink sorai és számos magyarországi ismerősömmel történt beszélgetés alapján úgy látom, hogy a hazai zűrzavaros politikai helyzetben nem könnyű szétválasztani a politikai érzelmeket és a keresztény alapelveket. Különösen nehéz ez akkor, amikor a politikai és társadalmi feszültség fokozódik és beindul a bűnbakkeresés végzetes mechanizmusa. Az ilyen helyzetben különösen veszélyesnek tartom, ha egy politikus a társadalom bizonyos csoportjait teszi felelőssé - akár vallási, etnikai vagy más alapon - a felhalmozódott problémákért. Nyilatkozatomban csupán ezt utasítottam vissza a II. vatikáni zsinat értelmében, és tudatosan kerültem, hogy állást foglaljak akár a kormány, akár az ellenzék oldalán valamilyen konkrét, levélíróink által is említett politikai kérdésben. Ezekhez egyébként csak megfontoltan, előítéletektől és érzelmektől mentesen szabad és kell közzétenni. Sajnos éppen ezt hiányolom az idézett levelek egyik-másik bekezdésében is.

Javaslok levélíróinknak egy szellemi játékot: Helyettesítsék be Csurka István tanulmányába Tel Avivot és New York-ot mondjuk a Vatikánnal és Esztergommal, mint a magyar

bíboros székhelyével; a zsidókra és a zsidó összeesküvésre vonatkozó utalásokat egyházi személyekre és széleskörű klerikális összeesküvésre vonatkozó utalásokkal. Mindezt mondjuk azon az alapon, mert az egyházban, illetve az egyház és a társadalom bizonyos részei között is vannak feszültségek. Vajon fölfedezik-e az így átírt Csurka-tanulmányban az egyház ellenes tendenciát? Ha nem, akkor levélíróinknak van igazuk! Vagy az elmúlt hónapok eseményei elgondolkodásra készítették őket?

(Wildmann János)

Több levelet is kaptunk azzal kapcsolatosan, hogy előző számunk belső borítóján feltüntetettük Alapítványunk támogatóinak listáját. A számos levél közül csak kettőt idézünk, melyekre így a nyilvánosság előtt is válaszolunk.

 „20. számukból tudtam meg, hogy a magyarországi Soros Alapítványtól is kaptak pénzt. mivel sejtetik, hogy ezért alacsonyabb az Egyházforum ára, kérem, közöljék, kb. mennyi lenne Sorosék nélkül. Annyit fizetek be visszamenőleg 92-re és előre 93-ra. nem fogadhatok el Soros hazai képviselőitől pénzt még áttételesen sem.”

(H.M. Rád)

 „A legutóbbi szám hátlapján láttam, hogy a FIDESZ is támogatja önöket, a továbbiakban nem tartok igényt a folyóiratra. Az ő akciójuk éppen olyan, mint mikor Rákosiék vallásszabadságot hirdettek. Nem kérünk belőle!”

(B.M. Szeged)

Először is egy kis félreértést kell eloszlatnunk. Az Egyházforum Alapítványnak csak egyik tevékenysége az Egyházforum folyóirat kiadása, ezen kívül könyvsorozatunk, konferenciáink vannak, idén pedig megindulunk a pályázati-írásokkal is. A 20. szám hátlapján a folyóirat számára csak két magánszemély adakozott. A Soros Alapítványtól Teológia és társadalom c. könyvsorozatunkra, a FIDESZ-től pedig Partnerek vagy ellenségek? c. konferenciánk elða-

dásainak megjelentetésére kaptunk 500 ezer, ill. 100 ezer forintot.

Az Alapítványok befizetésekben élnek, a kulturális alapítványok igen szegények. Az adakozók általában nem kötik meg, hogy az adományozott mit képviselhet. A Soros Alapítványnak az ország számos egészségügyi, kulturális és egyházi intézménye köszönheti az életbenmaradását. Támogatásával a legnagyobb európai teológusok (Rahner, Metz, Häring, stb.) munkáit adhatjuk ki. (Egy 300 oldalas könyv ebben az esetben kb. 150 Ft-al lenne drágább a támogatás nélkül.) A FIDESZ pedig egy olyan könyv megjelentetését támogatta, amelyben többek között Szántó Konrád ferences teológus, Erdő Péter Hittudományi Akadémiai professzor, Harmati Béla evangélikus püspök előadásai jelentek meg. Az ezen kívüli vitákkal Alapítványunk nem foglalkozik, amint azzal sem, hogy a bennünket vásárlásukkal és előfizetésükkel megtisztelt olvasóink egyébként milyen politikai, kultúrpolitikai nézeteket vallanak.

☞ Az „Egyházközség—közösség?” c. számunkban néhány cikk nagyon tetszett. Heller Gy. úr cikke a magyar katolikus papság létszámának alakulásáról elgondolkoztatott. A sokat hallott paphiányt végre számokban is látjuk, sőt előrejelzésre is vállalkozott 2004-ig. Külön értéke a cikknek, hogy egyházmegyénként hozza a papok számát, sőt a kispapokét is. Jó lett volna, ha legalább 1991. évről az összes világi pap, közülük az aktív papok számát közölte volna a Szerző. Vigasztaló viszont, hogy új vizsgálat készítését említette, melyben az utóbbi 2-3 év tényadatait is megadnák. Jó lenne, ha ez az adatgyűjtés nem csak a helyzetet rögzítené, hanem prognózist is adna. Szívesen venném, ha mindezeket az Egyházforum közölné, így a világiak szélesebb körben megismerhetnék.

Érdeemes lenne, ha a szerkesztőség több püspök úr véleményét megkérdezné, hogy a prognózis ismeretében milyen elképzeléseük van a paphiány megoldásáról az egyházmegyéjükben. Van-e koncepciójuk és mi az? Vagy keseregnek és reménykednek abban, hogy néhány év múlva tömegesen jelentkeznek a szemináriumokba?

Érdekes lenne megkérdezni a plébánosokat, mi az oka annak, hogy miért nem mernek a világiakra bízni lelkipásztori feladatokat. Nem tartják elkötelezettnek a világiakat? Úgy látszik az elmúlt 40 év alatt elszokott egymástól a hierarchia-papság és a világiak. Elszoktunk attól, hogy különböző ügyekben tanácsot kérjünk papoktól. Pl.: házassági és gyermeknevelési ügyekben inkább pszichológushoz megyünk, mert őket tartjuk szakembereknek. Elveszett a bizalom a „békepapokkal” szemben és azokkal is, akik megnősültek. Az elmúlt rendszer ideje alatt kerestük a megbízható és az életükkel, magatartásukkal hitelesített papokat. Sokunk talált ilyeneket kisközösségekben és szerzetesek között, de keveset a plébánia urainál. Azoknak van tekintélyük, akik közösséget tudnak építeni, öszszetartani és vezetni.

A hierarchiával rosszabb a kapcsolat. Püspököt akkor lát a hívő, ha bérmálás van. A plébániákon lévő színes fényképről tudjuk meg, hogy ki a püspökünk most, mert eddig öregek voltak és ezért gyakran változtak. A nehéz évtizedekben a híveket irányító, nevelő szerepük szinte nem volt. A nyáj magára maradt és ezt meg is szoktuk. Csak a papokon keresztül juthat el világiak kérése, véleménye a püspöki palota lakójához? Nyílt, őszinte hang, vélemény (Uram bocsá', esetleg kritika) aligha. Viszont nagyon sokszor hallani, olvasni újabban arról, hogy az egyház nem csupán a papok és a hierarchia, hanem a világiak is. Ez nagyon szép, de a gyakorlatban nem látni.

Érdemes lenne az Egyházfórumban megkérdezni több világitól, hogyan érzi magát az egyházban. Hogyan látja a magyar egyház helyzetét? Érzi-e, hogy az egyház gondja az ő gondja is? Milyen tennivalókat tart szükségesnek? Az elmúlt 40 év alatt szinte megszűnt a kapcsolat a hierarchia és a világiak között, hiszen nem is hagyták volna. (Vajon korábban milyen kapcsolat volt?) Igényli mindkét fél a kapcsolat tartását? Ha igen, akkor milyen legyen az?

Jó lenne, ha az Egyházfórumban, de más helyeken is őszinte, nyílt párbeszéd alakulna papok, hierarchia és világiak között az egyházunk helyzetéről és a tennivalókról. De nem lenne jó, ha a párbeszéd megrekedne a cölibátus-

nál. Nem hiszem, hogy a cölibátustól javulna a papok és a hívek kapcsolata.

Hazánkban több lelkeségi mozgalom van. Jó lenne megszólaltatni őket, hogyan kapcsolódnak (kapcsolódhatnak) be az egyházközségi munkába?

Úgy vélem, az Egyházfórum az a hely, ahol nyilvánosságot kaphatnának ezek a gondolatok, témák. Nagyon örülök, hogy a „*Folyamatok*” címmel új rovatot indítanak, az egyházon belüli problémákról, melyek a régvolt zsinatot követő megújulást szolgálják. Szeretném, ha a felhozott kérdésekkel is foglalkoznának az új rovatukban.

Ha ezeket a gondolatokat le kívánják közölni, akkor csak nevem nélkül tegyék. Jó okom van rá.”

Köszönjük kedves Olvasónk véleményét és témakatalógusát. Arra törekszünk, hogy éppen ezekben a kérdésekben az érdeklődőket rendszeresen ellássuk a legfrisebb adatokkal és az ezekről alkotott véleményeket közvetítsük. A rendelkezésünkre álló szerény eszközökkel igyekszünk hozzájárulni az Ön által is hangsúlyozott párbeszéd újrafelvételéhez, s reméljük, hogy hamar eljön egyházunkban az az idő, amikor senkinek sem kell már a névtelenség mögé rejtőznie.

(Az olvasói levelek egyikét és a rovatvezető válaszát a **Folyóiratszemle** rovatunk végén közöljük, mert közvetlenül ahhoz szólt hozzá. – Szerk.)

Pályázat

Az Egyházfórum Alapítvány pályázatot hirdet elsősorban fiatal, teológiai és társadalomtudományi érdeklődésű nők és férfiak számára a 2. vatikáni zsinat célkitűzései ill. a korszerű lelkipásztorkodás magyarországi megvalósulásának kutatására. Az 1-3 hónapos kutatói ösztöndíjak az alábbi témák vizsgálatának részletes tervével, az eddigi szakmai munkásság (ha van) ismertetésével, valamint (ha szükséges) az érintettek és az illetékesek beleegyezésének írásos csatolásával, folyamatosan, pályázati nyomtatványok nélkül adhatók be az Egyházfórum budapesti címére. Az Alapítvány kuratóriuma minden esetben értesíti a pályázókat a döntés határidejéről és minden konkrétumról. A pályázatok támogatására szánt tőke megszerzése még folyamatban van. Az ösztöndíjak mértékét a kuratórium a sikeres pályázóval konzultálva egyedileg állapítja meg. A kész pályázatok lehetőség szerint megjelennek az Egyházfórumban.

Témák

- * Pars pro toto — részegyházban az egész
- * Egy vagy több egyházmegyében a 2. vatikáni zsinat egy célkitűzésének megvalósítási kísérletei, sikerei és kudarcai.
  - * Helyi egyház — helyi társadalom
- * Egy egyházmegye, plébánia vagy más egyházi közösség helykeresése és együttműködése a helyi társadalommal. Külön hangsúllyal a helyi egyház társadalomképére és a helyi társadalom egyházképére. A vidéki helyszínek ill. az ökumenikus összehasonlítások előnyt élveznek az elbírálásban.

* **Pasztorális portré**

- * **A magyar egyházi gyakorlat mai karakteres személyiségeinek bemutatása.**

* **Inkulturáció**

- * **Teológiai szakfordítói pályázat idegennyelv-
ből magyarra. Pályázni eddig megjelent teo-
lógiai ill. társadalomtudományi fordítások-
kal lehet. A sikeres pályázóknak az Egyház-
fórum rendszeresen biztosít fordítandó anya-
gokat.**

* **Egyházképek — fotópályázat**

**Fekete-fehér, 5-8 képből álló sorozattal a
mai egyház jelenének bemutatása. Elsősor-
ban amatőröknek.**

**A sikeres fotók az Egyházfórum folyóiratban jelennek
meg. Nagy érdeklődés esetén a képekből az Alapítvány ki-
állítását rendez.**

HÚSVÉTI KÖNYVAJÁNLATUNK

Gerhard Lohfink:

Jézus utolsó napja (A passió eseményei)

Nem a halálé az utolsó szó (Meditációk)

című könyve megjelent.

A neves tübingeni bibliakutató tudományos igénnyel, ám mégis közérthetően és drámai erővel jeleníti meg Jézus utolsó napját, s a mennybemenetel jelenlétéről az emmauszi találkozás mai lehetőségességéről, az élet és halál értelméről szól – mindenkinek.

88 oldal 120,-Ft

Megrendelhető: Egyházfórum 1158 Budapest, Thököly u. 74.

MEGRENDELÉS

Megrendelem Gerhard Lohfink: „Jézus utolsó napja”, és „Nem a halálé az utolsó szó” című könyvét ..... példányban, és kérem az alábbi címre postai úton megküldeni szíveskedjenek.

NÉV: .....

CÍM: .....

199 ..... aláírás .....

EGYHÁZFÓRUM UTAZÁSI LEHETŐSÉGEK

című utazási katalógusunkban a Nyugat-Európában utazni és pihenni vágyó családoknak kedvező áron, üdülési lehetőséget kínálunk. Választási lehetőség kb. 1000 lakásból. Áraink nagyon kedvezőek! Egy éjszaka egy személynek kategóriától függően 200-600.-Ft-os áron Ft-ban fizetve leköthető. Nagycsaládosoknak kedvezményt adunk.

110 oldal ára: 100.-Ft

Megrendelhető: Egyházfórum 1158 Budapest, Thököly u. 74.

Tel.: 272-2405

MEGRENDELÉS

Megrendelem az Egyházfórum Utazási lehetőségek című katalógusát ..... példányban, és kérem az alábbi címre postai úton megküldeni szíveskedjenek.

NÉV: .....

CÍM: .....

1992..... aláírás .....

TARTALOM

Előszó	3
SÚLYPONT	
Schermann Rudolf, Egyházi sajtó – lojalitás és kritika ..	6
Beszélgetés Lukács Lászlóval	10
Hegyi Gyula, Van-e sajtópolitikája az egyháznak? ..	21
Simonyi Gyula, Ha egyházi, akkor szamizdat?	27
Bitskey Botond, Egyház és a televíziózás	35
Somorjai Ádám, Kalandom a KAIROSZ-szal	42
PERSPEKTÍVA	47
Vészhelyzet a keresztény sajtóban – Etikátlan médiák Sajtó és erkölcs – Korszerűen fogalmazva	
Szennay András OSB, Lassú ébredés (interjú)	59
Kipke Tamás, Hangulatjelentés	71
FOLYAMATOK	77
Világiak az egyházban — Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége — Kézfogás és aranymise — Vitéz kananok és tábori lelkészet — Tanmese	
FOLYÓIRATSZEMLE	83
Drewermann és az egyházi gyakorlat — Etika az oktatásban — Belső engedelmesség — Világkatekizmus és a hitoktatás — Levélváltás a történelem-szemléletről	
ZSINAT	
I. Mit akart a zsinat? Liturgikus konstitúció (Wildmann János)	97
A megvádolt Rahner védelmében	106
SZEMLÉZGETŐ	110
A.Müller: Kereszténység – gettó vagy kivonulás; A názáreti Jézus vallása; A legnagyobb kisebbség; L.Goppelt: Az Újszövetség teológiája; Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata	
Olvasóink leveleiből	118